

T.C
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZİN ADI
FERHENGİNÂME-İ SADİ
İNCELEME-METİN

ÖĞRENCİNİN ADI VE SOYADI
HALİL GÜLENC

DANIŞMAN ÖĞRETİM ÜYESİNİN
ÜNVANI ADI SOYADI
PROF. DR. MAHMUT KAPLAN

MANİSA

2010

ÖZET

Hoca Mes'ud XVI. yüzyılda yaşamıştır. Bu dönem Türk edebiyatının gelişme dönemidir. Hayatına ilişkin bilgiler sınırlıdır. Hoca Mesud'un bilinen iki eseri vardır. *Süheyl ü Nev-bahar* adlı eser, Türk edebiyatında, beşeri aşk alanında, yazılan ilk mesnevidir. Tercümedir. *Tercüme-i Ferheng-nâme-i S'adî Tercümesi* ise, İranlı ünlü şair Sadî-i Şirâzî'nin "Bostan" adlı eserinin ilk Türkçe manzum çevirisi olması bakımından oldukça önemlidir.

Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî, konusu bakımından çeşitlilik gösterir. Ancak, adalet, cömertlik, aşk, rıza, kanaat, şükür, terbiye, tövbe temalarının öne çıktığını görebiliriz.

Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî'nin dili oldukça akıcı ve sadedir. Arapça ve Farsçanın tesirinden uzaktır. İçerisinde onlarca arkaik kelime barındırması, eserin kıymetini bir parça daha arttırır.

Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî'yi, elimizde bulunan iki nüsha ile karşılaştırılarak, ilk kez tenkitli metnini ortaya koyduk. Böylece Türk edebiyatında eksik olan bir boşluk doldurduk.

ABSTRACT

Hoca Mesud lived in XVI. Century. It's the period of Turkish Litarature improvement. There's not much information about his life. There are two well-known of him. Süheyl ü Nev-bahar is the first Mathnawi in Turkish Litarature about individual love and it's a translation. Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdi is important in terms of being the first Turkish translation of the famous poet Sadi-i Şirazi's "Bostan".

Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdi shows diversity in terms of it's topic. However, justice, love, benevolence, assenting and repentance are important issues.

Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdi, is written in a clear and simple language, it isn't affected by Arabic and Persian language. As there are lots of different kinds of words in the text it is really of value.

EK- 5

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum Ferhengnâme-i Sâdi İnceleme-Metin adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla dorularım.

01-04-2010

Halil GÜLENC

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / / tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 8. Maddesi gereğince Enstitümüz..... Anabilim Dalı Programı öğrencisi "....." Konulu tezi incelenmiş ve aday / / tarihinde saat'da/de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☐	<u>OY BİRLİĞİ</u>
DÜZELTME yapılmasına	☐ *	<u>OY ÇOKLUĞU</u>
RED edilmesine	☐ **	ile karar verilmiştir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

Önsöz

Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdî, Sâdî'nin en önemli iki eserinden biri olan, Bostan'ın, Türkçeye ilk manzum çevirisidir. Bu nedenle XIV.yüzyıl Türk dili ve edebiyatında önemli bir yeri vardır. Ayrıca çağdaşlarının yazdıkları mesnevilere göre, sade bir Türkçeye yazılmış olması, *Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdî*'ye, dil tarihi açısından ayrı bir önem kazandırmıştır. Eserin bu öneminden dolayı Fuat Köprülü ve Şerif Hulusî, 1934'te Türkiyat Mecmuasında yayımlanan bir makalede, eserin tenkitli metninin yapılmasının zaruretine değinmişlerdir.

Bu konuda Velet Çelebi ve Kilisli Rıfat Bilge'nin bir çalışması vardır. Hoca Mes'ud'un yazma nüshasıyla birlikte birkaç Bostan metnini karşılaştırmışlardır. Yaptıkları çalışmayı *Ferhengnâme-i Sadî Tercümesi* adı altında, İstanbul'da, H.1340 yılında yayımlamışlardır.

Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdî, üzerinde yaptığımız çalışmayı bir giriş ve beş bölüme ayırdık. Giriş bölümünde Sâdî'nin hayatını ve eserlerini tanıttık. Birinci bölümde ise Hoca Mes'ud'un hayatı, edebî kişiliği ve eserlerini tanıttık. Hoca Mes'ud'un hayatını daha önce Prof. Dr. Cem Dilçin, *Süheyl ü Nev-bahar* incelemesinde, geniş olarak ele almıştır. Biz de farklı bir bilgi bulamadık. Bu yüzden Cem Dilçin'in bu konudaki çalışmasını kaynak göstererek Hoca Mes'ud'un hayatına dair kısa bir özet çıkardık. Hoca Mes'ud'un edebî kişiliğini, diğer eseri olan *Süheyl ü Nev-bahar*'ı da göz önünde bulundurarak inceledik. Bu arada Hoca Mes'ud'un diğer eserini de tanıtmış, yazma nüshaları ve yapılan çalışmaları hakkında da bilgi vermiş olduk.

İkinci bölümde, *Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdî'nin* içeriği, yazma nüshaları, dili ve üslubu hakkında çalışmalar yaptık. Bu bölümün sonunda Şerif Hulusî'nin 1934'te Türkiyat Mecmuası'nda yayımladığı- *Ferhengnâme-i Sadî'nin Üçüncü Nüshası Hakkında*- makalenin yanlışlarını düzeltmeye çalıştık.

Üçüncü bölümde *Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdî'nin* iç ve dış yapılarını inceledik. Eserin iç yapısını incelerken, ilk olarak eserdeki bölümlerin geniş

özetlerini verdik. Sonra hikayelerde rol alan kişilerin tespitini yapıp, metinde geçen beyitleri yazdık. Bunların da tespiti bitince, eserdeki duygu ve hayal özelliklerini ortaya koyduk. Burada aşk, dünyanın faniliği, hayvanlar, gök cisimleri, çiçekler, madenler gibi imajları, metinde geçen beyitleriyle beraber yazdık. Sonra eserdeki dini-ahlakî ve toplumsal yaşayışla ilgili hususların tespitini yapıp, eserin didaktik yönünü değerlendirmeye çalıştık.

Eserin dış yapısını incelerken, *Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdî*'yi aynı çağda yazılan mesnevilerle kısaca karşılaştırma gereği duyduk. Daha sonra eseri vezin ve kafiye yönünden inceledik. Eserdeki kafiye çeşitliliğini ve zenginliğini göstermeye gayret ettik. Söz sanatlarını bulup, yazarın bu konudaki başarısını – bilhassa cinasta- vurguladık. Son olarak eseri dil ve anlatım yönünden inceledik. Bu bölümde çağdaşlarının Hoca Mes'ud'un dili hakkındaki yorumlarına yer verip, devrin dil anlayışını göstermeye çalıştık. *Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdî*'de geçen deyimleri yazdık.

Dördüncü bölümde *Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdî*'nin Türk Edebiyatındaki yeri ve önemini belirtmeye çalıştık. Beşinci bölümde metnin kuruluşuyla ilgili açıklamalar yaptıktan sonra metnin bölüm başlıklarını verdik. Ardından tenkitli metne yer verdik.

Tenkitli metnin ardına arkaik kelimeler sözlüğü, özel isimler ve terimler dizini ve kaynakça ekledik. Çalışmamızın sonuna mukayese imkanı vermesi bakımından, yazma nüshanın tıpkı basımını ilave ettik.

Sonuç olarak şunları diyebiliriz: Hoca Mes'ud XVI. yüzyılda yaşamıştır. Bu dönem Türk edebiyatının gelişme dönemidir. Hayatına ilişkin bilgiler sınırlıdır. Hoca Mesud'un bilinen iki eseri vardır. *Süheyl ü Nev-bahar* adlı eser, Türk edebiyatında, beşeri aşk alanında, yazılan ilk mesnevidir. Tercümedir. *Tercüme-i Ferheng-nâme-i S'adî Tercümesi* ise, İranlı ünlü şair Sadî-i Şirâzî'nin "Bostan" adlı eserinin ilk Türkçe manzum çevirisi olması bakımından oldukça önemlidir.

Tercüme-i Ferhengenâme-i S'adî, konusu bakımından çeşitlilik gösterir. Ancak, adalet, cömertlik, aşk, rıza, kanaat, şükür, terbiye, tövbe temalarının öne çıktığını söyleyebiliriz.

Tercüme-i Ferhengenâme-i S'adî'nin dili oldukça akıcı ve sadedir. Arapça ve Farsçanın tesirinden uzaktır. İçerisinde onlarca arkaik kelime barındırması, eserin kıymetini bir parça daha arttırır.

Tercüme-i Ferhengenâme-i S'adî'yi, elimizde bulunan iki nüsha ile karşılaştırıp, ilk kez tenkitli metnini ortaya koyduk. Böylece Türk edebiyatında eksik olan bir boşluk doldurduk.

Çalışmam sırasında bana rehberlik eden Sayın Prof. Dr. Mahmut Kaplan hocama ve benden manevi desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Kenan Erdoğan'a teşekkürlerimi saygıyla sunuyorum.

Halil GÜLENÇ

İçindekiler

1.	Giriş: Sadi, Hayatı ve Eserleri.....	6
2.	I. Bölüm: Hoca Mes'ud, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri.....	11
3.	II. Bölüm: Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî.....	16
4.	III.Bölüm: Ferhengnâme-i Sadî'nin İncelenmesi.....	21
5.	IV.Bölüm: Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî'nin Türk Edebiyatındaki yeri ve önemi.....	77
6.	V.Bölüm: Tenkitli Metin.....	81
7.	Arkaik Sözlük.....	176
8.	Dizin.....	179
9.	Yazma Nüshanın Tıpkı Basımı.....	184

Kısaltmalar

M nüshası: Manisa Halk Kütüphanesindeki yazma nüsha

R nüshası: Velet Çelebi ve Rıfat Bilge'nin "*Ferhengenâme-i Sâdî Tercümesi*" adlı eserleri. Matbû nüsha

s. : Sayfa

C: Cilt

a.g.e : Adı geçen eser

Giriş

Sadi, Hayatı ve Eserleri

I. Hayatı

Sa'dî'nin doğum yılı üzerinde kesim bir ittifak yoktur. Ancak kaynaklardan anlıyoruz ki 1213-1219 yılları arasında dünyaya gelmiştir. Asıl adı, Ebû Bekir bin Abdullah Müşerrifiddîn bin Muslih el-Şirâzî'dir.¹

Bazı kaynaklar 12 yaşında yetim kaldığını söyler. İlk öğrenimini memleketi olan Şiraz'da yapmış, sonra Bağdat'a gitmiştir. Burada Nizâmiye medreselerinde eğitim görmüştür. Ünlü sûfi Şihâbeddin Sühreverdî'nin tesiri altında kalmıştır. Bağdat'tan sonra Şam ve Hicaz' gitmiştir. Hac görevini de yerine getirdikten sonra, Şam'da kısa bir süre kalıp burada vaazlar vermiştir. Atabek Ebû Bekir Sa'd'ın hükümdarlığı döneminde tekrar (1231-1260) Şiraz'a dönmüştür. Bazı kaynaklarda Moğol ve Haçlılarla yapılan savaşlara katılıp cihad ettiği, hatta bir defasında haçlılara esir düştüğü bildirilmektedir.

Salgurlu emîri Ebubekir bin Zengî ile yakınlık kurmuştur; Emir'den büyük bir saygı görmüş, bunun üzerine emîre Bostan adlı eserini sunmuştur(1257). Bir süre sonra Salgurlu Velihtı Sad II adına Gülistan adlı eserini yazmıştır(1258). En önemli eserleri kuşkusuz ki bu iki eserdir. Sa'dî'nin bu iki yapıtı, İslam medreselerinde yüzyıllar boyunca okutulmuş, bir çok dile çevrilmiştir.

Gülistan'ın Avrupa'daki ilk Latince tercümesi, 1651'de Amsterdam'da neşredilmiştir.

Mahlası olan Sa'dî'yi ne şekilde aldığı hususunda İslam Ansiklopedisinde şunları görüyoruz:

"Bazı kaynaklara göre bu mahlası Atabek Sa'd b. Zengî Mevdud-ı Salgurî'nin (ö.623/1226) adından gelmektedir. Ancak Sadi'nin külliyatında Sa'd bin Zengî'yi metheden bir şiiri mevcut değildir. Ayrıca Bostan'daki bazı beyitlerden onun şöhretini Atabek Ebu Bekir b. Sa'd bin

¹ İbrahim, Ülger: *Şeyh Sa'dî-i Şirazi Işığın Kaynağı Doğu-3*, Berfin yayınları, İstanbul 2004, s.7

Zengî zamanında başladığı anlaşılmaktadır. İbnü'l-Fuvatî ve Hamdullah el-Müstevfi gibi tarihçiler ise bu mahlasın Sa'd bin Ebu Bekir b. Sa'd'a intisabıyla alakalı olduğunu ileri sürmekte ve bu görüş araştırmacıların çoğu tarafından kabul edilmektedir".²

Bütün eserleri "Bisütun" diye tanınan Ali bin Ahmet tarafından iki kez(1325, 1334) külliyat halinde derlendi.

Sa'dî-i Şirâzî, M.1292 yılında vefat etmiştir. Zamanla eskiyen mezarı, Kerim Han Zend tarafından 1180'de (1766) yeniden yaptırılmıştır.³

Edebî anlayışı ve tarzı konusunda da İslam Ansiklopedisi'nde şu bilgiler vardır:

*"6 ve 7. (12 ve 13.) yüzyıl şairlerinin aksine Sadî bütün şiirlerinde bilinen ve yaygın olan kelimeleri tercih etmiştir. Onun şiirlerinde Arapça terkip ve cümleler Senâî, Evhaddüddîn-i Enverî ve Hâkânî-i Şirvanî'ninki kadar yaygın değildir. Eserlerinde Farsça'da kullanılan Türkçe kelimelere de yer veren Sadî yaşadığı dönemde yaygın nazım şekli olan gazeli müstakil bir edebî tür olarak mükemmelliğe kavuşturmuştur. Divanında âşıkane gazeller çoğunluktadır. Manzum ve mensur eserlerinde Farsça'da eskiden beri yaygın biçimde kullanılan atasözlerinden faydalanmış, bunun yanında toplumun düşünce ve isteklerine tercüman olan özlü sözleri atasözü haline gelerek günümüze kadar kullanılagelmiştir. Sadî'nin tesiri sadece Fars edebiyatıyla sınırlı kalmamış, Türk ve Urdu edebiyatlarıyla Batı dünyasında da önemli izler bırakmıştır. Dindar bir ailede yetişen ve İslamî ilimleri tahsil eden Sadî'nin hangi mezhebi benimsediği kesin şekilde bilinmiyorsa da Sünnî olduğunu söylemek mümkündür."*⁴

Hülya Canpolat da "Sa'dî'nin Gülistan Önsözüne Yapılan Şerhlerin Karşılaştırılmalı İncelenmesi" adlı doktora tezinde Yazıcı'nın bir makalesinden alıntı yaparak şunları söyler:

² Mustafa, Çiçekler: *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, C. 35, s.405

³ a.g.e, C. 35, s.406

⁴ a.g.e, C.35, s. 406

“Şiirlerinde az da olsa Firdevsî, Esedî Tûsî, Senâ’î, Enverî ve Zâhir Faryâbî gibi eski sairlerin etkisi görülür. Ancak bu sahada bir taklitçi olmaktan çok başkalarından almış olduğu bazı mazmunları kendininki ile birleştirerek yepyeni bir hüviyet ile karsımıza çıkar.”⁵

H. İlaydın, “Bostan” adlı eserinde, Bostan’ın veznine dikkat çeker:

*Eserin vezni Şehname veznidir. (feûlün/feûlün/feûlün/feûl). Bu pek monoton kalıp, acemi şairlerin elinde yorucu bir şey olur. Oysa Sa’dî, aynı kalıpta her şeyi, hem de en tabii ve rahat ifadeyle söylemiştir. En ince rikkat ve aşk hislerinden en taşkın cemiyet heyecanlarına kadar her türlü duygu, alelâde dedikodulardan en hararetili hadiseler kadar her çeşit konu, mısraın ölçüsü değişmeden, kendi edalarını bulmuşlardır.*⁶

II. Eserleri

İslam Ansiklopedisinde:

Sa’dî’nin manzum ve mensur eserleri Külliyyat adı altında toplanmış olup bunun ilk defa kimin tarafından gerçekleştirildiği bilinmemektedir. Ancak, Gülistan ve Bostan gibi kitaplarının yanında diğer eserlerini de bizzat Sa’dî’nin bir araya getirdiği muhakkaktır. Külliyyat’ın mevcut tertibi Ali b. Ahmet b. Ebû Bekr-i Bisütûn tarafından 726 (1326) ve 734 (1333) yıllarında yapılmıştır. Bisütûn’un ifadesine göre Külliyyat 16 kitap ve 6 risale olmak üzere 22 veya 16 kitap 7 risale şeklinde 23 eseri ihtiva edecek biçimde daha önce bir başkası tarafından derlenmiştir. (Külliyyat s. 923-925)

Manzum Eserleri:

1) *Bostan (Sa’dî-nâme): Eserde Sa’dî idealize ettiği dünyanın nasıl olması gerektiğini anlatır. Külliyyat içinde ve müstakil olarak birçok defa*

⁵ Hülya, Canpolat: “Sa’dî’nin Gülistan Önsözüne Yapılan Şerhlerin Karşılaştırılmalı İncelenmesi” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir-2006, s.31

⁶ Hikmet, İlaydın: *Bostan*, Hürriyet yayınları, İstanbul 1975, s.9

basılmıştır. Türkçe başta olmak üzere çeşitli dillere çevrilmiş ve üzerine şerhler yazılmış.

- 2) *Kasâ'id-i Arabî*: 700 beyit civarında medih ve nasihatle Mu'tasım-Billah'a mersiye olarak yazılmış uzun bir kasideden ibarettir.
- 3) *Kasâ'id-i Fârsî*: Vaaz nasihat ve tevhidden başka zamanın hükümdar ve ileri gelen şahsiyetleri için yazılmış kasidelerden oluşmaktadır.
- 4) *Merâsi*: Mu'tasım-Billah, Ebû Bekir b. Sa'd b. Zengî, Sa'd b. Ebû Bekir, Emir Fahreddin ve İzzettin Ahmet b. Yusuf için mersiye olarak yazılmış kasidelerle hâmesi Atabek Sa'd b. Ebû Bekir adına kaleme alınmış son derece etkili bir terci-i bendi ihtiva etmektedir.
- 5) Diğer manzum eserleri de şunlardır: *Mülemme'at* ve *Müsellesât*, *Tecrî'at*, *Tayyibât*, *Bedâyi'*, *Havâtim*, *Gazeliyât-ı Kadîm*, *Sâhibiyye*, *Hubsîyyât*, *Rubaiyyât*, *Müfredât*

Mensur Eserleri:

- 1) *Gülîstan*: Fars edebiyatının şaheserlerinden biri olan Sa'dî'nin bilgi ve tecrübesini belâgat ve fesâhetle yoğurup yazıya döktüğü *Gülîstan*, onun Farsça ve Arapça şiirleriyle karışık bir eserdir.
- 2) *Takrîr-i Dibâce*: *Külliyâtın* eski nüshalarında bulunmayan bu bölüm 10. (16.) yüzyılda istinsah edilmiş yazmalarda yer alır.
- 3) *Nasîhatü'l Mülûk*: Sa'dî'nin dosrlarından birinin isteği üzerine hükümdara öğüt vermek amacıyla kaleme alınmış nazımla karışık bir eserdir.
- 4) *Risâle-i Akl ü İşk*: Sa'deddin Netanzi'nin akıl ve aşkla ilgili sorusuna Sa'dî'nin sade bir dille verdiği cevaptır.
- 5) *Risale-i Enkiyânû*: Yöneticilerin, hükümdarların davranışlarına dair bilmesi gereken bazı hususlarda *Enkiyânû*'ya verilen öğütlerden ibarettir.
- 6) *Mecâlis-i Pencgâne*: Farsça ve Arapça şiirlerle karışık olan muhtemelen Sa'dî'nin vaazlarından oluşan, ayet ve hadislerden faydalanılarak yazılmış beş meclisten ibaret bir eserdir.

Sa'dî'nin eserleri külliyat olarak veya müstakil şekilde defalarca basılmıştır. Külliyâtın en önemli neşirleri; Abbas İkbâl-i Âştîyânî (Tahran 1317 / 1938), Muhammed Ali Fûrûgî (Tahran 1320), Müzâhir Musaffa (Tahran 1340/1961) Halil Hatîb Rehber (Tahran 1348/1969), Hasan-ı Enverî (Tahran 1384/2005)⁷

⁷ Mustafa, Çiçekler: *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 35, İstanbul 2008, s.406-407

I. Bölüm

Hoca Mes'ud, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri

I. Hayatı

Tahminen M.1300'lü yıllarda doğdu. Asıl adı Mes'ud ibni Ahmed'dir. Sultan I. Murad dervri âlim ve şairlerinden olduğu ve Yıldırım Bayezid saltanatının ilk yıllarında hayatta bulunduğu sanılmaktadır.⁸

Türkçeyi güzel kullanmasından dolayı, bu devrin büyük şairleri arasında gösterilir.⁹

Hoca Mes'ud'un hayatı hakkında Cem Dilçin, kapsamlı bir çalışmayı Süheyl ü Nev-bahar adlı eserinde yapmıştır. Bu yüzden bu bölümü, o kitaptan özetleyerek sunuyoruz.

"Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Babasının adının Ahmed olduğunu, Süheyl ü Nev-bahar' daki şu beyitten kesin olarak anlaşılmaktadır:

*Veli ben ki mes'ud ibni Ahmed'em
Şunun bigi garg olmuşam veh nidem*

Öte yandan Şeyhoğlu Mustafa'nın 1400'de tamamladığı Kenzü'l-küberâ'sında onu rahmetle anmasına dayanarak 14. yüzyılın ikinci yarısında öldüğü söylenebilir. Aşık Çelebi Meşâirü'ş-şuarâ'da I. Murad devrinden bahsederken adının Ahmed olduğunu ve Süheyl'ü Nev-bahar'ın manzum tercümesini meydana getirdiğini kaydeder. J.H. Mordtmann, Farsçadan yağtığı tercümlerle tanınması ve Süheyl'ü Nev-bahar'da olduğu gibi Kelîle ve Dinme tercümesinde de Farsça için "tat dili" ifadesinin kullanılmasından hareketle Hoca Mes'ud'un Aydınoğlu Umur Bey adına Kelîle ve Dinme 'yi Farsçadan tercüme eden Kul Mes'ud'la aynı

⁸ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, Çağaloğlu İstanbul-1981, C.4, s. 248

⁹ Fahir, İZ: Büyük Türk Klasikleri, Ötüken Neşriyat 1985, C.1, s. 303

kişi olabileceğini söylemiş, Süheyl'ü Nev-bahar'da Musevî, Ermenî ve Frenkler'i İzmir'de görmüş olması ihtimali üzerinde durarak Aydınoğulları sarayında yaşamış olabileceğini ileri sürmüştür. (Suheil und Nev bahar, önsöz s. 12) Diğer araştırmacılar ise, kendisi için hiçbir zaman "kul" lakabını kullanmayan Hoca Mes'ud'un kimseye eser sunma adetinin bulunmadığı ve "Kul Mes'ud" ile kıyas edilemeyecek derecede yüksek bir şair olduğunu söyleyerek bu görüşü reddetmişlerdir. (Köprülü, TM, II, [1928], s.487-488; Kilisli M. Rifat [Bilge], II [1928], s.407) M. Fuat Köprülü, Hoca Mes'ud'un Germiyan beyliğinde yaşayan XIV. Yüzyılın ünlü şairi Şeyhoğlu'nun hocası olması ihtimalini dikkate alarak, onun da Germiyan'da yaşamış olabileceğini ileri sürer (El[Fr.], IV, 993). Tahsin Banguoğlu ise Hoca Mes'ud'un Bursa ve Konya gibi büyük şehirlerden uzak bir yerde hayat sürmüş olabileceği kanaatindedir. (Altosmanische Sprachstudien, s.11-12) Kilisli Muallim Rifat, Ferhengname-i Sa'dî tercümesi neşrinde, (s.9) onu Emsiletü't-tasrif ve Kitâbü'l-inbisât (Süleymaniye Ktb.,Ayasofya, Nr. 4737) müellifi Şeyh Mes'ud bin Osman-ı Gülşehrî ile birleştirmek istemiş ancak Mordtmann'ın Süheyl ü Nev-bahâr neşrinden sonra bu görüşünden vazgeçmiştir.(TM, II [1928], s.403)

Hoca Mes'ud'un nereli olduğu ya da nerede yaşadığı konusunda ileri sürülen düşünceler de birbiriyle çelişmektedir.¹⁰

II. Edebî Kişiliği

Ferheng-nâme-i Sa'dî'nin tümünde Hoca Mes'ud'un edebî kişiliği ortaya konacaktır. Ancak burada kısaca birkaç noktadan söz edebiliriz.

Hoca Mes'ud'un eserlerine vezin ve kafiye açısından bakacak olursak, birçok kusur bulabiliriz. Özellikle Ferheng-nâme-i Sa'dî Tercümesi adlı eseri diğer eseri olan Süheyl ü Nev-bahar'a göre oldukça kusurludur. Ancak bu kusur devrinin şartları göz önünde tutulduğunda müsamaha ile karşılanabilir. Bu konuda

¹⁰ Cem, Dilçin: *Süheyl ü Nev-bahar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s. 9-14

F. Köprülü “vezin ve kafiye kusurları olmakla beraber, klasik nazım tekniğini iyi bilen” biri olarak söz ediyor.¹¹

Hoca Mes‘ud’un iki eseri de çeviridir. Ancak kelime ve kelime gruplarını olduğu gibi motomod değil kendisi de bir şeyler katarak çevirmiştir. Cem Dilçin bu konuda şöyle diyor:

“Eserlerini Farsçadan çevirirken sözcüğü sözcüğüne çevirmeyi düşünmemiş, o söz, Türkçe nasıl söylenebilirse ya da o kavram bir Türkün kafasında düşünceden söz durumuna nasıl geçebilirse büyük ölçüde o yolu izlemiştir. Yani Hoca Mes‘ud çeviride Türkçeye sadece sözcük ve kavramlar aktarmamış yaratıcı sanatkar yeteneğini de kullanmıştır.”¹²

Muallim Rıfat’ın da bu konudaki görüşleri şöyledir:

“Muallim hazretlerinin kudret-i edebiyesi pek yüksektir. Birçok yerde Şeyh Sa‘di’nin fikirlerini daha güzel hale koymuş, mazmunu daha ziyade parlatmıştır. Hangi bir beytin tercümesinde harfîyen tercüme taraftarı olmamış ve daima meali düşünmüştür.”¹³

Hoca Mes‘ud’un dili –devrine kıyasla- oldukça sade ve akıcıdır. Türkçenin bütün güzelliklerini kullanmaya çalışmıştır. Bu yüzden onu devrin büyük şairleri arasında saymamız gerekmektedir.¹⁴

Devrinin diğer şairleri gibi Hoca Mes‘ud da Türkçenin sınırlılığından şikayet etmiştir.

Bu arada ‘özüüm hemîn yeng durur

Ki Türk’ün dili giñ degül teng durur (5590)¹⁵

¹¹ Cem, Dilçin: *Süheyl ü Nev-bahar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s. 17

¹² a.g.e; s.17

¹³ Bilge, Kilisli Rıfat-Veled Çelebi: *Ferheng-nâme-i Sa‘di Tercümesi*, Âmire Matbaası, İstanbul 1340-1342, s.19

¹⁴ İz, Fahir: *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken Neşriyat, C.1, İstanbul 1985, s.303

¹⁵ Cem, Dilçin: *Süheyl ü Nev-bahar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s.19

Hoca Mes'ud çeviri bir eserin nasıl olması gerektiğini Süheyl ü Nev-bahar adlı eserinde ayrıntılı olarak açıklamıştır. Ancak burada kısaca bahsedelim. Hoca Mes'ud eser yazılırken gereksiz uzatmalardan kaçınılması gerektiğini söyler. Mümkün olduğunca kısa ve öz söz söylenmesinin taraftarıdır. Ancak söz uzamasın diye anlamında feda edilmesinin yanlış olduğunu belirtir.

Ona göre bir eserin beğenilmesi ve takdir edilmesinin yanında okuyanın da ondan zevk alması önemlidir.

Hoca Mes'ud'a göre eser yazmanın amacı bir hikaye anlatmak değildir. Esas olan hikmet, öğüt ve ders olmalıdır. Bir şair, topluma yararlı olmalı, sanatına ve kültürüne katkı sağlamalı, bunun karşılığında da halktan hayır dua almalıdır.¹⁶

Eserin kalıcı olması gerektiğini, çünkü bir gün kendisinin toprak olur gideceğini şu beyitlerinden anlayabiliriz:

Ba'ia şanz idüb kesmesün kimse yol
Bayık bunı düzmekde maşşûdum ol (67)

Ki benden cihânda kıala yâzigâr
Çü ben kıalmayam ü döne rûzigâr (68)

Hemin söz kıalur v'az çün ire v'ad
Kanı Şadî vü n'oldı bû Bekr-i S'ad (67)

Olardan ki sürdi cihânda murâd
Hikâyet kıalıbdur dağı bir key âd (68)

Hoca Mes'ud kendisinden öncekileri, etkilendiği şairleri de eserlerinde övgü ve rahmetle anmıştır. Süheyl ü Nev-bahar adlı eserine Firdevsî'den beyitler aktararak hayranlığını gizlememiştir. Bostan adlı eserini çevirdiği Sa'dî'ye de büyük bir saygısı vardır.

Sa'dî'nin eserlerini çevirmenin küstahlık olduğunu söyleyerek mütevazılığın zirvesine çıkmıştır.¹⁷

¹⁶ Cem, Dilçin: *Süheyl ü Nev-bahar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s.19-20

Bilürem şu haddim yoğıdı belî
Ki itdim bu küstahlığı ben velî (59)

Hoca Mes'ud, toplumu iyi tanıyan, gelenek ve göreneklere saygı duyan birisidir. Halkın kullandığı atasözleri, deyimleri ve söz gruplarını, şiirde çok başarılı bir şekilde kullanmıştır.

Bu endişeye göñlimi bağladum
Olasını uranladum çağladum (49)

Ekinciye hoş tutmağa key düriş
Ki göñli hoş işçi çok işler iş (93)

Sonuç olarak Hoca Mes'ud devrinin büyük ve değerli şairlerinden biridir. Zengin bir hayal gücüne sahip olan şair, halkın anlayışına uygun, halka öğüt ve nasihat vermek amaçlı, oldukça sade ve akıcı eserler sunmuştur.

III. Eserleri

Hoca Mes'ud'un bilinen iki eseri vardır.

1. **Ferheng-nâme-i Sa'dî Tercümesi:** Bu eser inceleme konumuz olduğu için burada üzerinde durulmamıştır.
2. **Süheyl ü Nev-bahâr¹⁸:** Hoca Mes'ud'un Farsçadan çevirdiği bir mesnevidir. Asıl yazarı ve yazılış tarihi belli değildir. Bu konuda kendisi de bilgi vermemektedir. Eser Türk dili ve edebiyat tarihi açısından büyük önem taşımaktadır.

¹⁷ Cem, Dilçin: *Süheyl ü Nev-bahar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s.22

¹⁸ a.g.e, s.23-69

Süheyl ü Nev-bahâr'ın aslı konusunda değişik görüşler vardır. Bu görüşlerden biri, Hâcû-yı Kirmânî'nin hamsesi içinde bulunan Humâ ve Hümâyün adlı mesnevisinden esinlenerek yazdığı düşüncesidir. Bir başka görüşü Banguoğlu ileri sürer:“Tanınmamış bir İran şairinin başlayıp bitiremediği bir eseri Hoca Mes'ud'un tamamladığını ya da eski bir Arapça hikayenin, belki de İslam öncesi bir hikayenin yeniden işlenmiş bir biçimi olabileceğini” söyler. Bir başka görüş de Grimm Kardeşlerden gelir. Onlar bu masalın, Alman halk masallarından “Treu Johannes”le konu benzerliği olduğunu iddia ederler. Bu masalın, Türk masallarından Sefâ ile Cefâ'nın konusuyla tip benzerliği vardır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Hoca Mes'ud bu eseri, adını bilmediğimiz bir yazarın eserinden uyarlamıştır.

Süheyl ü Nev-bahâr'ın konusu en kısa biçimde şöyledir: Yemen padişahının oğlu Süheyl ile Çin Fağfûrunun kızı Nev-bahâr arasında geçen bir aşk hikayesidir.

Eserin bilinen iki nüshası vardır.

- a) **Berlin Devlet Kitaplığı:** Bu nüshayı Mordtmann bulmuş ve 1925'de Almanya'da 13 sayfalık bir önsözle tıpkı basım olarak yayımlamıştır. 5568 beyit olan bu nüsha 189 yapraktır ve her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Yazmanın ilk ve son nüshasında II. Bayezid'in(1447-1512) mührü bulunmaktadır. Mordtmann bu mühre dayanarak, yazmanın II. Bayezid'in özel kitaplığından çıkma olduğunu söyler. Bu nüshada tezhip ve minyatür yoktur.
- b) **Dehrî Dilçin nüshası:** Bu nüsha Ahmet Talât Onay tarafından Mordtmann nüshasının 1925'te Berlin'de yayımlanmasından bir yıl sonra Çankırı'da bulunmuştur. Şu an Cem Dilçin'in özel kitaplığında yer almaktadır. Nüshanın son sayfası kopuk olduğu için istinsah tarihi belli değildir. Ancak XVI. Yüzyıl özellikleri taşımaktadır. Bu nüshada 16 minyatür vardır.

II. Bölüm

Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî

Tercüme-i Ferheng-nâme-i S'adî adlı eser; Hoca Mes'ud'un, S'adî-i Şirazî'nin Bostan adlı eserine yapmış olduğu tercümedir. Çevirisini aynen, kelime kelime değil, mana itibariyle yapmıştır. Bu eseri seçki suretinde yazmıştır: “İntihapta tertip yok. şuradan buradan alarak muvafık gördüğü mahallere derc eylemiştir. Fakat sıra ile aldıkları çoktur.”¹⁹ Hangi beyiti niçin beğenmiş, beğenmediklerini neden beğenmemiş bilemiyoruz. “Hoca Mes'ud bazı tercümeyi aslın manasından çıkararak büsbütün başka manaya çevirmiştir. Bazılarını da iyi tercüme edemeyip mühmel hale getirmiştir. Gerçi bu kısma zamanın bize uzamasından tesiri olabilir. Yani belki mütercim zamanında kendi memleketi tarafından o vakit o beyitler kolayca fehm olunur imişdir.”²⁰

Tercüme-i Ferheng-nâme-i S'adî, Bostan'ın dörtte biri kadardır. Bu eser, S'adî gibi mühim birinin, en önemli iki eserinden birisinin, Türkçeye ilk çevirisi olması bakımından çok önemlidir. Ayrıca döneminin -14.yüzyılın- dil ve anlatım özelliklerini ve toplumsal yapısını yansıtmaları bakımından da değeri büyüktür.

Bostan bugüne dek birçok kez şerh edilmiştir. Bu şerhlerin en ünlülerini Sürûrî, Şem'î, Sûdî, Bursalı Havâyî yazmıştır. Katip Çelebi, Keşfü'z-zünun'da en doğru, en güzel ve etraflı olarak Havayî'nin şerhini gösteriyor.²¹

I. Eserin Yazma Nüshaları

a. **Millet Kütüphanesi Nüshası:** Yazma divanlar bölümü 300 numarada kayıtlıdır. Bu nüsha ilk olarak Veled Çelebi'ye armağan edilmiştir. O da bu nüshanın aynısından yazdırıp Ahmed Mithat Efendi'ye armağan etmiştir. Kendi elindeki nüsha bir yangında telef olmuştur. Ahmed Mithat Efendi'de ki ise varisleri yoluyla bir kitapçıya düşmüştür. Oradan da

¹⁹ Kilisli Rifat Bilge, Veled Çelebi: *Ferheng-nâme-i S'adî Tercümesi*, İstanbul 1340-1342, s.4

²⁰ a.g.e, s.4

²¹ Hikmet, İlaydın: *Bostan*, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1975, s.11

Ali Emîri Efendi bulup millet kütüphanesine armağan etmiştir. Eserin asıl nüshasının yanmasından ötürü bu kopya nüsha çok kıymetlidir.²²

Müstensih ve istinsah tarihi belli değildir.

a. Kopenhag Krallık Kütüphanesi Nüshası: Bu nüshadan ilk olarak Mordtmaan söz etmiştir. Bu nüshanın istinsah tarihi 755/1354'tür.²³

b. Manisa Muradiye Kütüphanesi Nüshası: Bu nüsha Türkçe yazmalar bölümünün 1856 numarada kayıtlı bir mecmuanın 1-33 yapraklarını içerir. Yazısı 15. Yüzyıla ait bir çeşit taliktir. Cildi meşin fakat adidir. Cetvelleri kırmızı mürekkeplidir. Yazı yazılan kısmın ebadı 9.3x14.65 santim, satır aralıkları 6 milimdir. Her sayfada 17 satır vardır. Başlıklar için yer bırakılmış ancak yazılmamıştır. İstinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. Çoğu kaynakta 1064 beyit olarak gösteriliyor ancak 1056 beyittir.

c. İstanbul kitapçılarından Nasrullah Efendi'nin oğlu Rıza Efendi'deki bir mecmuada Köprülü'nün gördüğünü söylediği nüsha: Eser mecmuanın 86 sayfasına yazılmıştır. Her sayfada 13 satır mevcuttur. Harekeli fakat bozuk bir yazısı vardır. Bu nüshada 57 başlık ve 1061 beyit vardır.²⁴

d. Köprülünün İsmail Ertaylan'da olduğunu bildirdiği nüsha: Köprülü bu nüsha hakkında bilgi vermemekte ancak Kopenhag nüshası ile karşılaştırılıp eleştirili olarak yayımlanması gerektiğini söylemiştir.²⁵

²²Kilisli Rıfat Bilge, Velet Çelebi: *Ferheng-nâme-i S'adi Tercümesi*, İstanbul 1340-1342, s.3

²³Cem, Dilçin: *Süheyl ü Nev-bahar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s.24

²⁴a.g.e, s.25

²⁵a.g.e, s.25

II. Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî'nin İçeriği

Bu eser Mesnevi tarzında yazılan dini, ahlakî ve toplumsal hikayelere de havi olan bir tercüme eserdir. Eserin aslı olan Bostan için şunları diyebiliriz: *“Hikâyelerin bir kısmı uzunca, bir kısmı ise fıkra teşkil edecek derece kısadır. Fakat S'adî gerek hikayelerin, gerek makalelerin sonlarında bir takım hikemî sözler getiriyor ki, bu sözler bizim “vecize” dediğimiz takımdandır. Okunurken görülür ki eserin yarısı böyle vecizelerden ibarettir. Bunlar çok yüksek çok doğru sözlerdir. Bu sözler ya S'adî'nin kendi buluşu ya da okuduğu kitaplardan alıntılarıdır.”*²⁶

Anlatılan hikayeler bizzat S'adî'nin başından geçen veya şahit olduğu hikayelerdir. Az da olsa alıntıları vardır. Hikâyelerde; Adalet, İhsan, Aşk ve muhabbet, tevazu, rıza, kanaat, terbiye, sükût, tövbe gibi önemli konuları ele alır.

Ancak Hoca Mes'ud tercüme ederken, ya hikayeleri tamamen atlamış veya kısaltmıştır. Genel olarak hikayelerin sonlarındaki hikemî beyitleri tercüme etmeyi tecih etmiştir.

•Şerif Hulûsî'nin Makalesindeki Yanlışlar Üzerine Bir Tashih

Elimizdeki matbu nüsha ile, yazma nüshanın karşılaştırılmasını ilk defa Şerif Hulusi, 1934'te Türkiyat Mecmuasında, yayımlamıştır.²⁷ Ancak anlaşılıyor ki bu çalışmayı dikkatsizce yapmış, birçok yanlış bilgi vermiştir. Bu bölümde, Şerif Hulusi'nin makalesindeki bazı yanlışları düzelterek.

Şerif Hulusi, matbu metnin beyit numaralarını esas tutup bazı tespitler yapmıştır.

²⁶Kilisli Rifat Bilge, Velet Çelebi: *Bostan ve Gülistan*, Yaylacık Matbası, İstanbul 1983, s.4

²⁷Şerif, Hulusi: *Ferhengnâme-i Sadi'nin Üçüncü Nüshası Hakkında*, Türkiyat Mecmuası, c. IV, İstanbul 1934, s.295-303

1. Şerif Hulusi, yazma nüshanın 1064 beyit olduğunu söylüyor²⁸, ancak 1056 beyittir.
2. Şerif Hulusi “*Yazmada, matbudaki 175. beyitten 182. beyte kadarki kısım yoktur.*” diyor. Ancak bahsettiği beyitler yazma nüshanın 195-201. beyitleridir.
3. Şerif Hulusi “*yazmada 196. beyitten 220. beyte kadar kısım eksiktir*”²⁹ diyor. Bahsettiği beyitler yazma nüshanın 236-256. beyitleridir. Sadece 218-220. beyitler yoktur.
4. Şerif Hulusi “*yazmada 241-243 arası yoktur*”³⁰ diyor. Bahsettiği beyitler yazmanın 258-260. beyitleridir.
5. Şerif Hulusi “*yazmada 356 ıncı beyitten 363 üncü beyte kadarki kısım yoktur*”³¹ diyor. Bahsettiği beyitler yazmanın 372-379. beyitleridir.
6. Şerif Hulusi “*368 inci beyitten 386 ıncı beyte kadarki kısım yazmada mevcut değildir*”³² diyor. Bahsettiği beyitler yazma nüshanın 527-545. beyitleridir.
7. Şerif Hulusi “*yazmada 975 inci beyitten 1005 inci beyte kadarki kısım yoktur*”³³ diyor. Bahsettiği beyitlerin 975-994. beyitleri arası, yazma nüshanın 175-194 beyitleridir. 995-1005 arasındaki beyitler ise yazma nüshanın 978-988 beyitleridir.

²⁸ Şerif Hulusi: *Ferhengnâme-i Sadi'nin Üçüncü Nüshası Hakkında*, Türkiyat Mecmuası, c. IV, İstanbul 1934, s.296

²⁹ a.g.e, s. 298

³⁰ a.g.e. 299

³¹ a.g.e, s.300

³² a.g.e, s.301

³³ a.g.e, s.302

III. Bölüm

Ferhengnâme-i Sadî'nin İncelenmesi

A- Eserin İç Yapısı

I. Olayların Özetleri:

Zikrû'l Mevlâ Bi't-takdîm Evlâ

Öyle bir Allahın adıyla başlarım ki; o canı yaratan ve hikmetiyle, dilde sözü yaratandır. O kullarına acıyan düşenlerin ellerinden tutan Allah'tır. Hataları bağışlayan, özürleri işiten bir Keremdir. O, öyle Aziz Allah'tır ki onun kapısından boş dönenler, hangi kapıya gitseler horlanırlar. Büyük padişahlar bile eşğinde yüzlerini sürerler, Ona yalvarırlar, Ona niyaz ederler. Emrine karşı gelenleri hemen cezalandırmaz, özür dileyenleri geri çevirmez. O, kulunun perde altındaki suçlarını, günahlarını görür de, af perdeyisle hepsini örter. Eğer kuluna fena bir işinden dolayı azap edecek olsa, o kul bir daha kimin elinden ferah bulabilir ki? O Allah öyle zengindir ki, cinlerin ve insanların ibadetlerine ihtiyacı yoktur.

Büyüklik ve kibir ancak Allah'a yaraşır. Çünkü saltanatı kadîm, zatı dahi her şeyden zengindir. Kiminin başına, bahtından, taç giydirebilir; kiminin başını tahttan kara toprağa düşürür. Dostuna -İbrahim (a.s)- ateşleri gül bahçesi kılar. Sevmediğine ise, duru bir suyu kan çanağı kılar.

Her kim ki Allah'ın birliğini bilir ve anlarsa, Allah'ın sıfatlarına hayran kalır. Buna rağmen, vehm kuşu ne kadar yükselirse yükselsin, akıl ne kadar düşünürse düşünsün Allah'ın zatının mertebelerine çıkamazlar. Onun zatı, öyle bir girdaptır ki, binlerce akıl gemisi orada batmıştır, hem de batıp gidenlerin bir tahtası bile kıyıya ulaşamamıştır.

Hiç kimse Karun'un hazinesine yol bulamamıştır. Bulanlar da oradan çıkamamışlardır. Bir kimse Ona söz söylemek için ağzına açmaya kalksa, sözlerinin yolu kitlenir, konuşamaz.

Bu mutluluk yolunda gitmek istiyorsan, kılavuzu elden bırakma. Onun yolundan başka yola sapıp şaşırma. Ey S'adî, saadet yolunda hazreti Mustafa'nın (sav) izine düşmekten başka yol yoktur.

Der N'imet-i Hâtemi'n Nebiyyîn 'Aleyhi's Selam

Hazreti Muhammed, bütün peygamberin imamı, doğru yolun rehberidir. O, Allah'ın Eminidir. Cebrâil'in vahiy için yanına indiği zattır. O öyle biridir ki, gökyüzü onun Tur'u hükmündedir. Bütün nurlar onun nurundan yansıyan bir ışıktır.

O öyle biridir ki çocukken sarf ve nahiv dahi okumadığı halde, nice milletlerin ilimlerini mahvetmiştir. Onların hükümlerini kaldırmıştır.

Bilmem ki senin methin için neler söyleyeyim? Senin izzet ve makamını göstermek için "levlak" hitabı yeter. Senin methin için "tahâ ve yâsin" sureleri yeter.

Bu eksik, noksan S'adî seni nasıl hakkıyla methetsin. Ey büyük peygamber sana salât ü selâm olsun.

Sebeb-i Tercüme Sahten ü Ta'yin-i Târih

Söz, anlayanın kıymet bileninin yanında, yüce durur. Bu manayı temiz olan insanlar iyi anlar. Öyle ki bu söz yüce göklerden inmiştir. İnip de gönüllerde mekan tutmuştur. Allah, göklerden indirdiği sözü hor etmez, canların içine koyar.

Bu sözümü iyi anla ki, Türk diliyle Fars dili birbirine eşit değildir. Onlar ki, dünyadan göçüp gittiler ancak burada sözleri kaldı. Bu yüzde ecelin gelip canlarını alması önemsizdir. Kişinin ömrü sözünün ömrünün yettiği yere kadardır.

O ölenlere ölü diyenler yanılır. Çünkü onların sözleri bakidir. Adları sürekli zikredilir. Şunu iyi bilmek gerekir ki, söz maldan daha iyi, daha yücedir.

Ben de bir gün evimde hüznü hüznü otururken, Ferhenknâme'yi okudum. Ki S'adî onu ansızın yazmıştı. Birden aklıma geldi ki, bunu Türkçeye çevireyim. Bostan'ın içinde bir çok hoş öğütler vardı. Ancak onun küçük bir beytine tercüme yaparken yabancı sözcükleri kullanmadım.

Ey sözden anlayan kişi! Eğer sözüme inanmazsan bu sözlerin Farsçasına denk sözler getir. Getir ki ne denli emek çektiğimi anlayasın.

Bu kitap şu yılda yazıldı ki; Nebî hicretinin yedi yüz elli beşinde tamam oldu. Bilirdim, haddim değildi bu kitabı yazmak ama yine de bu küstahlığı yaptım. Bu bir mutluluk değil mi ki, sözü Sadi gibi Mes'ud da söyleyebilsin.

Kimse beni ayıplayıp yolumu kesmesin. Bunu yazmaktaki maksadım, benden cihana yadigar kalsın. Çünkü ben kalmayacağım. Çünkü söz baki kalır. S'adî ve Bekr-i S'ad hani nerede? Onlar cihanda muratlarına erdiler, hikâyeleri ve iyi adları kaldılar.

Der Naşihat-i Mülük ü Selâim

Oğlum, bu dünya baki değildir. Sakın ondan vefa umma, onun yüzüne gülme. Süleyman peygamberin sarayı sabah akşam yeller üstünde değil miydi? Nihayet sonunda yerinde yeller esmedi mi? Ne mutlu ki bu sırrı anlayana.

Bu dünyada devlet topunu kapam, halkın rahatı için çalışan kişilerdir. İnsanlar için yarayan şey de toplayıp biriktirdikleri değil, yanlarında götürdükleridir.

Güneşler aylar Ülkerler daha nice parlayacaklar ancak sen mezar içinde baş koymuş olacaksın.

Vasiyet-i Kerden-i Ferzend-i Hodrâ Kistrâ

Nuşirevan önünde oturan Hürmüz' dedi ki:

Eğer âsâyîşi sağlamak istersen daima yoksulu gözet. Kendi rahatını istersen başkalarının rahat etmesini sağla.

Melik gece gündüz sefaya dalarsa dervişlerin sözünü nasıl işitebilir ki? Eğer çoban uyursa, sürüye kurt musallat olur. Bunda şaşılacak bir vaziyet var mıdır?

Sen bir ağaçsın, halkın senin köklerindir. Eğer onlara zarar verirsen kendi köklerini baltalamış olursun.

Kin tutmayı ve tama'ı etmeyi bırak. Eğer bir memkekette ahalinin gönlü kırılırsa, orada huzur da kalmaz güzellik de... Eğer halk padişahından memnun ise, ona kol kanat gerer.

İşçinin gönlünü daima hoş tut. Çünkü halinden memnun işçi daha çok çalışır. Eğer ki halkına zulmedersen, onlar etrafından dağılırlar. Zalimliğini bütün dünyaya ilan ederler...

Bu devran sürekli zalimlerin elinde kalmaz. Zalime kalan şey ancak lanet olur...

Ey padişah, halka zulmedenlere acıma, cezalandır. Bu cezada elbette bir adalet vardır. Eğer kurdun boynuna bıçağı vurmazsan, kurt koyunu yer.

Ey halk, Allaha korkan kişileri başına geçir. Efendin yap...

Miskinler doymadıkça insan olan insanlar tok olarak yatamazlar. Ey padişah mazlumun ahını alma. Eğer o inleyip ah ederse, elli yıllık itibarın ayaklar altına alınır...

Naşihat-i Cemşid

Duydum ki Cemşid pınar üzerindeki bir taşa şunları yazmıştı:

Bu pınarın başından bizim gibi niceler geldiler geçtiler. Bizler cihanı mertlikle, güçle kuvvetle tuttuk. Ama mezara bir şey götüremedik.

Biz göğe degen saraylarımızda uyurken mazlumun sesini işitemedik. Sen öyle bir yerde uyu ki, yoksulların sesini sürekli duyusun. Gecen öyle uzun olsun ki, ahalin uyumadan sen uyuma. Daima kapına gelenlerin işlerini yap. Onları boş çevirme.

Miskinlerin bedduasını alma. Zira onların duaları Allaha ulaşır. Onlar rahat içinde uyumadan sen de rahat bulma...

Der Gaflet-i Tevân-Gerân Ezhâl-i Dervişân

O insan ki rahattayken, sağlığına ve huzuruna şükretmedi. Zaten Nil'i bulan kıtlık nedir anlar mı ki? Ancak Nil'den uzaklaşanlar, suyun kıymetini bilirler.

Güçlü olduğun zaman daima zayıfı gözet. Onların işini yap. Sadî'nin bu nasihatlerinin bir harfini anlasan, saadet saraylarına gitmene vesile olabilir...

Der âkıbet-i Sitemgerân /Der 'Adl ü Zülm ü 'âkıbet-i ân/ Der Selâmet-i Hâl-i Dervişân Ezbî Tamâ/ Hikâyet-i Der-în Ma'nî

Zayıf ve nankörlerin güçlenmesine izin verme. Eğer güçlenirlerse işkence etmeye başlarsın.

Acem padişahları halkalarına türlü türlü zulmettiler. Fakat ne onların heybeti kaldı nede mazlumların âhı yerde kaldı. Eğer padişah hüküm sürerken zulmederse köle olup, ellere düşsün!

Zayıflar zalimin zulmünden âh ederken, padişahın rakatça uyuması haramdır. Padişah çoban, halkı ise koyundur. Çoban uyursa sürüyü kurt kapar.

Bir kişi iyilikle arkadaş olmazsa, onu adım adım izleyen lanet ve beddua olur.

Ey yiğit sakın yanlış yollara sapma. Sözün doğrusunu gel de Sadî'den dinle!

Eğer ki beyin çardağı Zuhâl yıldızında olursa fakirlerin yeri zindan olur. Ey yiğit, kulağından pamuğu çıkarda iyice dinle. Diriyken, ölülerden nasihat almasını bil!

Der Nikân u Bedân ve 'Âkıbet-i İşân

Kötü kişiden iyilik nasıl hasıl olur ki? İyi adamın yanına kötülük asla uğramasın.

Kendi menfaati uğruna başkalarına zarar veren taş kesilsin. Bu gibilere ölüm haktır.

Taşlar bile o adaman daha hayırlıdır. Böyle zalimleri beslemek zakkum ağacı beslemek gibidir. Zakkum ağacından yemiş yenildiği görülmüş müdür hiç? İnsanların bazıları hayvanlardan aşağıdırlar. Eşek bile öyle insanlardan daha faydalıdır.

Yol kesen eşkıyalar ata binse n'olur? Sen yaya olsan bile onlardan daha hayırlıdır.

Hikâyet-i Der-în Ma'nî

Zalim bir tahsildar birgün kuyuya düşmüştü. Ki bu adam boş işlerle iştilal ederdi. Hiç kimseye menfaati dokunmazdı. Bir adam onu görüp dedi ki: sen zamanında başkalarının işine koşup yardım ettin mi ki, şimdi senin yardımına

koşan olsun. Sen zamanında kötülüğün tohumunu ektin, şimdi nasıl bir hasılat beklersin?

Eğer vaktinde arpa ekmezsen -kaliteli bile olsa- zamanında buğday alamazsın. Eğer gönülden bir âh alırsan, bin kılıç darbesinden daha ağır gelir.

Der Terbiyet-i Melik ü Pâs-ı Ra'iiyyet

Padişah gerektiği zaman kavminden bazılarına kin tutmalıdır. Gerektiği zaman da şefkatle yaklaşmalıdır. Bazen göz yaşı döktürmelidir bazen de göz yaşını silmelidir.

Yumuşak olursa, düşman bundan istifade eder. Sert olursa kavmi ondan kaçır. İkisinin arasında bir yol tutmalıdır. Cerrah yaraya bazen acı ilaç sürebilir.

Eğer huzuruna suçlu gelirse, onu bir kez affet. İkincisinde zindana at. Eğer dinlemeyip üçüncü kez gelirse, o, yaramaz ağaçtır. Kökünü kurut!

Her zaman okunu ve yayını hazır tut. Kin tutan fena kişilerin sözünü dinlersen berden pişmanlığa düşebilirsin. Eğer yürekte düşmanlık ve kin varsa, orada insaf, takva ve din barınamaz.

Asılsız kişi, boyuna bağırır durur. Kendi yükünü zayıfların boynuna yükler.

Ey padişah, mazlumlar uyuyamazken senin gözüne nasıl uyku girer?

Öğünme, Seni öğenlere de itibar etme. Dalkavuklar yüzüne gülerken, arkandan beddua ederler. Bir fakir kadın, kendi fakirhanesinde sana beddua ederse, dalkavukların seni övmesinden ne çıkar?

Düşmanın bile eksikliğini söylerse onu iyice dinle. Seni sevenler hak olanı söylerler. yolundaki diken gösterirler. Kişi senin yüzüne ayıbını söylemezse, onu hünerli mi sanırsın?

Tacına, tahtına güvenme sakın, bu dünya senden önce de vardı. Senden sonra da var olacak.

Der âyin-i Cihandârî ve Tarîk-i Leşker Keşî

Fitne yollarını kapalı tut. Eğer düşmanın zararından sakınmak istersen, ona iyilik yap. İyilik yap ki diline bent vurulsun. Düşmanın yollarına diken dökme, altınla döşe. Sen o kem kişilerle savaşma. Onlar bir katre su iken, aniden bir sel oluverirler. Parmağını neştere vurma.

Zaten fil ve aslan gibi güçlü isen, onlarla savaşman ayıp, barışman hüner sayılır. Bir yeri yumuşak huyluluk ile tutmanın çaresi varsa kimsenin burnunu bile kanatma. Zira bütün dünyanın malı bir damla kana değmez...

Der Neyh ez Luţf Kerden-i Lâyî ki 'unf mî-bâyed

Eğer fitne koparsa, hemen ordunu hazırla, savaş. Kindarlara şefkat göstermek hata olur. Noksan kişilere lutfunla söz hakkı verirsen kibirlenirler. Sakın hilekarlara adım bile attırma.

İyi bir okçuya karşı asla yay çekme. Eğer arının yuvasını yakarsan, kaçmak zorunda kalırsın. Sadî'nin sözünü budur ki: gözünü açık tut. Duvarın dibini kazacak olurlarsa oradan kaç.

Savaşta kaçacak yerini daima hazır tut. Zira savaşın seyri belli olmaz. Eğer yanındaki askerler kaçarsa sen de kaç. Tek başına meydanda savaşmaya çalışma.

Gece düşman memleketinde durma. Orada düşmanın elli askeri senin bin askerini mahvedebilir...

Der Terbiyet-i Leşker

Bariş zamanı askerin gönlünü hoş tut ki, savaş zamanı iře yarasın. Bahadırlarının ellerini Őimdi öp, yoksa dūřmam savaş borusunu aldıktan sonra öpsen de fayda etmez.

İşi düzgün olmayan asker savaş günü nasıl kendisini tehlikeye atar. Askerlerin daima hazırlıklı olmalıdırlar. Yoksa dūřman karşısında nasıl dayanabilirler? Onlar kendi başlarının diyetlerini yiyorlar. Onları fakirlik ve zaruret haline dūřürmek olmaz.

Der Terbiyet-i Pāziřāh

Savaşa yürekli ve kılıç kuşanan askerlerini gönder. Ordunun başına ulu kişileri geçir ki, onlar çok savaş görmüşlerdir.

Avlanmasını bilen köpek, kaplandan korkmaz. Ancak ham aslan tilkiden kaçar. Yaşlı insanların akli ile iş gör. Zira yaşlı kurt çok av görmüştür.

İyiliğin elinden gitmesini istemezsen gençlere büyük işler verme.

Güreş tutarak, avlanarak, top oynayarak büyüyen kişi savaşta yürekli olur. Kim hamamda nazla büyürse savaşta veya darlıkta kaçar.

Savařtan karı gibi kaanları dūřman öldüremezse sen öldür. Atlı bir asker korkup kaçarsa birçokları onun gibi korkar ve kaçar. Ahlaksız ocuklar bile savaştan kaanlardan daha hayırlıdır.

Der Terbiyet-i Dānā

Bir kişi ya kalem tutmalı ya da kılıç. İki hünlerden de yoksun birinin ölüden farkı yoktur. Alimleri ve cengaverleri daima koru. algıcılara meyletme. Onların kadından farkı yoktur. Oyun oynamak da tehlikelidir. Nice padişah oyun yüzünden devletini kaybetmiştir.

Daima savaşa hazırlıklı ol. Düşman ansızın saldırabilir. Erenler çadırlarında bile silahsız uyumazlar. Çıplak durmazlar. Döşek kadınların yeridir.

Meydanı tutan yiğitlerin gönlünü hoş tut. Hoş tut ki zamanı geldiğinde sana hizmet etsinler.

Tutsaklara kötü davranma. Kendinin de birgün tutsak olacağını düşün.

Kerem eyle kini bırak. Yüzünü halka çevir. Bir iş güzellikle çözülebilecekse zorbalığa başvurma. Düşmanın tatlı sözlerine aldanma. Balın içine zehir katabilir.

Der Nasihat-i İhsân

Kimin halkı rahat uyuyabiliyorsa, o da ölünce toprak altında rahat uyur.

Altınını ve nimetlerini elindeyken ver. Sen öldükten sonra nasılsa ellerinden çıkacaklar. Acı çekmek istemiyorsan başkalarına da acı çektirme. Azığını bgünden hazırla, eşine ve çocuklarına güvenme.

Muhtaç olanları sevindir. Sen de muhtaç kalabilirsin. Kimseye muhtaç olmadığın için şükret. Kimsenin kapısına gidecek kadar aciz kalmadın. O zaman kapına gelenleri kovup geri gönderme.

Der Ri'ayet-i Yetimân

Yetimleri gördüğün zaman onları horlama. Onların karşısında kendi çocuğunu öpüp koklama. Yetim ağlarsa onun nazını kim çeker. Gönlünü kim yapar. Eğer ki yetim feryat ederse, gökler bu iniltiden sarsılır.

Babam varken, padişah gibiydim. Yüzüme sinek bile konmaması için, nice insanlar gayret gösterirlerdi. Ama şimdi babam öldü, yetim kaldım. Esir düşecek bile olsam kimse aldırılmaz, bir dost bile bulamam.

Der Terbiyet-i 'Amel-i Nîkû

Dünyayı bırakıp ahreti satın al. İyi insana da fena insana da iyilikle muamele et. Böyle yaparsan hayırları kendine çekip, belaları defedersin.

Asılsın insanlar hiçbir zaman yücelik bulmasın. Mertlerin de bilekleri asla bükülmesin. Kimin gönlü diriye, iyilikle doluysa, teni ölse bile kendi ölmez.

Halkın işlerini kolaylaştır ki Allah da senin işlerini ahrette kolaylaştırsın. Elden ayaktan düşenlere yardımcı ol. Tutsaklara işkence etme. Birgün sen de esir olabilirsin. Onlar da padişah olabilir.

Eğer tahtının daim olmasını istersen, zayıflara zulmetme, haram lokma yeme.

Harman sahibi kişi, çiftçiye kafa tutarsa kendisi ziyan eder.

İnsan kara gönüllü, taş yürekli olmamalıdır ki karıncanın bile canının yanmasını istesin. Acizlerin eline yumruğunla vurma. Olur ki birgün onun ayağına karınca gibi düşersin. Farz edelim ki, sen birçok kişiden üstünsün. Unutma ki senden de üstünleri vardır.

Der İhsân-ı 'Avām

İhsan da bulunun, insanlar ihsanda bulunarak gönül alırlar. Hayvanlar ise avlanarak karınlarını doyururlar. Gönülleri avlamanın yolu ihsan etmektir. Hiçbir zaman kötülük etme. Sonra dostundan bile kötülük bulursun. Dostunu şiddet ve mihnet içinde tutarsan bir daha senin yüzünü bile görmek istemez. Kükremiş fil bile sahibine saldırmaz. Çünkü ondan ikram görmüştür. Pars denilen hayvan, dilini birkaç gün sahibinin peynirine sürer. Sonra sahibine karşı dişi kesmez olur.

Rızkını arama da vahşi aslan gibi ol. Aciz tilkiler gibi olma. Tilkiler artık yer. Sen çalış, kazan ki artık yiyici olma. Başkaları senin artıklarını yesinler. Hangi kafada akıl varsa ikram ve ihsan eder. Hangi kafada akıl yoksa kuru bir kaptan ve kara bir taştan farkı yoktur.

Allahın rahmetini arzuluyorsan insanlara lûtufta bulun. İyiliği insanlara ulaşan kişi, iki cihanda da mutlu olur.

Der Vaşf-ı Ganî vü Fakîr

Altın harcanmak, kumaş giymek içindir. Biriktirmek için değildir. Cimriler altınlarını harcamazlar. Saklarlar. Onların altınlarının taştan farkı yoktur.

Ey cimri neden karınca gibi biriktirip durursun. Mezar seni yemeden sen malını yesene!

Malını mülkünü insanlara ikram et. Taneleri kuşlara yedir ki, hümâ kuşuna rastgelesin.

Gül ağacını sakın yakma. Zira elbet birgün bahar gelecek. O zaman bahçeni güzelleştirecek. Onun gibi iyilik tohumunu yere bırak ki, zor zamanında sana kurtarıcı olsun. Cömert insanlar kök salan ağaçlar gibidir. Geri kalanlar ise ya bir ottur veya odundur. Meyve vermeyecek ağaç da kesilmeye mahkumdur.

Der āgāh Şoden-i Pādīşāh

Hiçbir zaman gafletle yatıp uyuma. Ulu kişilere uyku haramdır.

Herkese iyilik yaramaz. Kötü kişilerin kanını dök, mallarına el koy. Diken yetiştiren bir kökü kaz kopar. Besleyeceğin ağaç meyve vermeli.

Eğer ki bir kafada halkı incitmek fikri olduğunu anlarsan keskin bir kılıçla başını gövdesinden ayır. Köpek kim oluyor ki ona şahane bir sofraya kuruyorsun. Kemik onun neyine yetmiyor. Dillere düşen bir söz vardır: çifteli davarın yükü ağır olmak iyidir.

Bekçi nezaket gösterecek olursa, kimse rahat rahat uyuyamaz.

Herkes ihsana layık değildir. İnsanların kimisi para ile kimisi de kulağının çekilmesiyle yola gelir. Kediye pek okşarsan güvercinleri parçalar. Kurdu beslersen Yusuf'u paralar.

Behram birgün ata bindi. At onu sırtından attı. Behram şöyle dedi: Sürüden bana öyle bir at getirin ki, hırçınlık ederse onu zapt etmek kolay olsun.

Eğer nehrin önüne set yapacak olursan suyun durulmasını bekle. Taştığı zaman hiçbir şey yapamazsın. Kurdu yakaladığın zaman hemen öldür. Acırsan bırakırsan koyunlardan ümidini kes. Şeytan Allaha secde etmediği gibi, kötü insandan da iyilik vücuda gelmez.

Katip memurun, hıyanet etmeye başlarsa kalemi yontar gibi elini kes. Sadi'nin sözleri dillere destan olmuştur. Öğütlerle doludur. Başına böyle olaylar gelirse bu öğütleri tut.

Der 'Aşk ve Ahvâl-i 'âşıkân

Aşkın gamıyla delirmiş hak aşıklarının ne hoş alemleri vardır. Yara ile merhem onların nazarında birdir. Aşıklar öyle dilencilerdir ki padişaha meyletmez. Allaha kavuşmak ümidiyle dayanır dururlar. Aşıklar durmadan elem şarabı içerler. Şarap acılığına aldurmazlar, ses çıkarmazlar.

Allahı yad ile çekilen sabır acı olmaz. Dostun elinden acı şey şeker olur. Dostuna esir olan aşık ondan kurtulmaz istemez. Onun kemendinden memnundur. Onların dertlerine deva olmak mümkün değildir. Zira kimse onların dertlerine vâkıf değildir. Ezel bezmindeki hitap hala onların kulaklarındadır. "Belî" diye aşla şevke gelirler.

Onlar rüzgar gibidirler. Göze görünmez ama hızlıdırlar. Taş gibi sessiz sedasız görünürler ama durmadan tesbih ederler. Seherde o kadar ağlarlar ki, göz yaşları gözlerindeki uyku sürmesini yıkarlar. Gece ve gündüz sevda denizinde yonarlar. Hayretten geceyi gündüzden ayırt edemezler. Suretleri nakşeden Nakkaş'ın yüzüne o kadar meftundurlar ki, hiçbir güzellik onları çekemez.

Vahdetin halis şarabını içenler dünyayı da ahreti de unuturlar.

Hikāyet-i Der-în Ma'nî

Vaktiyle Merv şehrinde bir doktor vardı. Peri yüzlüydü. Boyu serviler gibiydi. Hasta gözlerinin güzelliği ile nice aşıkları perişan etmişti. Aşıklar şöyle diyordu: Hasta idim, doğaldır ki hastalar iyi olmak isterler. Fakat ben iyi olmak istemiyordum. Eğer iyileşirsem doktorun yanında kalamam.

Aşk aklın kulağını bir kere burunca, o akıldan bir daha hayır gelmez.

Hikāyet-i Der-în Ma'nî

Bir yiğit aslan ile pençeleşmek için demirden kol yaptırdı. Aslanın karşısına çıktı. Aslan onu pençesiyle çekince yiğitte derman kalmadı. Aslanın elinde çaresiz kaldı. Birisi onun bu halini görünce “aslanın altında karı gibi ne duruyorsun! Elinde demir pençe var, vursana!” dedi.

Zavallı yiğit bu pençe ile aslanla savaşmanın mümkün olmadığını söyledi. İşte aşk, aslan; akıl, demir pençe gibidir. Aşkın karşısında aklın hükmü yoktur. Yıllarca akıl aşka yeniledurmuştur.

Der Terbiyet-i Semâ'

Bir sinek aşığın yanında kanat çırpırsa, aşık vecde gelir. Elini sinek gibi başına vurmaya başlar. Aşık için saza gerek yoktur. Bir kuşun ötmesi bile aşığa yeter. Onlar her şeye “eyvah!” derler. Aşk şarabını içip şarhoş olan aşıklar dolap gibi dönerler. Deli gibi ağlayıp sızlarlar. İnleyip feryat ederler.

Kardeş bana “sema” nedir diye sorarsan, dinleyenin kim olduğunu öğrenmek isterim. Sema, ruh ve maneviyat ile dinlenir. Böyle olursa ruh mana aleminde uçar. Melekler bile ona yetişemezler. Eğer onu dinleyen eğlence ve oyun adamı ise, sema, onun kalbinde oturmuş bir şeytan gibidir.

Hayvan gibi şehvetine tapan kimse sema eri olamaz. Ona sema haramdır. Seher yeli güllerin açmasına sebeptir. Ancak odunlar açılmazlar. Onlara balta gerektir. Cihan sema ile dopdoludur. Fakat kör olanlar aynada ne görürler?

Develer bile güzel şiir okuyan Arapların ardında dans ederler. Develer ile bu hale gelebiliyorsa, semadan etkilenmeyen adamın eşekten farkı yoktur.

Hikāyet-i Der-in Ma'nī

Bir yiğit ney öğrenmeye heves etmiş. Bunun için kamışları oymaya başlamış. Babası çok kere ona kızmış. Neyini ateşlere atmış. Ancak oğlu bir gece ney çalarken, babasının kulağına gitmiş. Adamcağız çok etkilenmiş. “Zamanında ben onu atışe atmıştım, şimdi bu ses beni atışe attı” demiş.

Bilir misin aşıklar dans ederken kolları ayrı durur? Neden? Raks ederken aldıkları feyizle dünyayı görmez olurlar. Elleriyle dünyayı itmek isterler. Bu yüzden elleri ayrı durur. Aşıkların dansı helaldir. Çünkü onlar aşkla kendilerinden geçmişlerdir.

Bir aşığı sevgilisi öldürse ona acıma. Sevin. “Sevgili onu kabul edip yanına aldı” de. Eğer aşık isen, bu deritten kurtulmaya çabalama. Ancak Sadî gibi garezsiz aşık ol. Ben sana “aşk denizine açılma”demem. “Eğer açılırsan tufanlara, katlan, yılma” derim.

Der Meskenet

Ey insan Allah seni topraktan yaratmıştır. Sen de toprak gibi mütevazi ol. Ateş kibirlendi yükseldi. Toprak ise tevazu gösterdi. Bun yüzden ateşten şeytan, topraktan insan yaratıldı.

Bir buluttan deniz üzerinde düşen damla denizin büyüklüğünü görünce utandı. “denizin yanında benim hükmüm ne ki, ben bir hiçim” dedi. Damla tevazu gösterdiği için sadef onu bağına bastı. Naz ile besledi. Kader o damlayı öyle yüceltti ki padişahların başına taç etti. Damla tevazu sayesinde büyüdü. Yokluk talep ettiği için yüceldi.

Kendini iyilerden sayacak olursan kötüsün demektir. Fıstık gibi kendinde bir iç var zanneden kimse, soğan gibidir. Sadece kabuğu vardır.

Akıllılardan geriye söz kalır. Sadî 'den bu sözü iyi dinle: Allahtan korkan günahkar, ibadetine güvenen âbitten daha hayırlıdır.

Der Beyân-ı 'Adl ü Zâlim

Büyüklerin yerlerine geçmek cesaretinde bulunma. Pençende kuvvet yoksa, aslanlık yapma.

Tevazu gösterenler daima yücelik. Burnu dik olanlarsa beyinsizdirler. Bir kişi tevazu sahibi ise, üzerinde elbise olmasa bile insandır. Ancak eşeğe atlastan elbise giydiren yine eşektir. Kibirli kişiler bu eşek gibidirler.

Düşmanın yıkılınca gevşeklik gösterme, boynunu kes. Bunu yaparsan gönlündeki keder tozu yıkanır gider...

Der Mertebet-i İhsân

Padişahlar Allahın emirlerine aykırı davrandıkları zaman, onlara kim yanlış yaptıklarını söyler ki? Sarımsak, gül kokusunu; davul çengi sesini bastırır.

Şeriata uymayan birini men etmek elinden gelirse, eli kolu bağlı durmak yakışmaz. El ile men etmek mümkün değilse, dil ile men et. Birçok fenalıklar nasihat verilerek giderilebilir. Bu da mümkün olmazsa erenlerin gönlünden himmet ile menetmeye çalış.

Düşmanların iyilik karşısında dost olabilirler. Dostların ise kötülük görürse düşman kesilirler. Örs gibi katı yüzlülük edenler, kafasına çekiç yerler. Büyük kişilere bir şey söylerken sertlikle söyleme. Eğer o katılaşırsa sen yumuşayıver.

Başarı ancak tatlı dildedir. Arkadaş, gel tatlı dili Sâdî'den öğren.

Yürü ırmaktan su iç. Asık suratlının elinden şerbet bile içme. Kaşları sofraya gibi çatılmış olan kişinin ekmeğini yemek haramdır.

Farz edelim ki; malın mülkün yoktur. Sadi gibi tatlı sözün de mi yok?

Der Samti Hülk Der İzzet-i Nefs-i Merdân/ Der Evşâf-ı Hodbîn

İyiliği hak edenlere iyilik et. Kötülere iyilik yapmak kötülüktür. Kötüye tatlı dil ne gerek. Onun başına taş gerek. Kötülere iyilik etmekten kaç. Sadece ahmaklar, kurak yere ağaç dikerler. Yavuzlara tatlı su içirme. Eğer su içireceksen içine birazcık acı koy.

Sen öyle kişilerden medet um ki, onlar Allaha bulanlar olsun. Sen aydınlığı öyle kimselerde ara ki, sözleri mum gibi etrafa ışık saçsın.

Der Beyân-ı Ehl-i Sa'âdet

Arkadaş! Eğer kıyametten korkuyorsan, senden korkanların gönlünü al.

Bu toprak yığınındaki en temiz kullar, ayaklar altında sürünenlerdir. Sadi de toprak olmuşsa, n'olmuş? O zaten sağlığında da topraktı. Sadi rüzgar gibi dünyayı dolaştıysa da nihayet kendisini kara toprağa teslim etti. Çok geçmeden toprak onu yiyecek. Rüzgar o toprakları dünyanın her tarafına savuracaktır.

Mana gülistanı açıldı açılalı, hiçbir bülbül Sadi kadar güzel terennüm etmemiştir. Böyle bir bülbül ölür de toprağın üstünde gül bitmezse şaşırır kalırım.

Der Sa'âdet

Mutluluk Allahın insan lutfettiği bir haldir. Uğraşp didinmekle kazanılmaz.

Eğer ki ömrün varsa endişelenme. Rızkını Allah verir. Rızık güç ile alakalı değildir. Karıncalar çok zayıf olsa bile yiyecekleri boldur. Ancak aslanlar kuvvetli olsa da zorlukla yiyecek bulurlar. Ecelin gelmediyse korkma. Yılan da sokmaz. Bir oka da hedef olmazsın. Ancak ömrün kalmadıysa, sana ilaç diye sunulan şey bile zehir olur.

Hikāyet-i Der-ın Ma'nı

Bir pehlivan bir gece ağrıdan uyuyamadı. Doktora gitti. “Bu kadar uygunsuz şey yemen Moğol okunu yemenden daha kötüdür. Bu gece ölmeme ne şaşırdım, eğer ki bir lokma sebebiyle bağırsaklara buruntu gelirse ömrü telef olur.” Dedi. Ancak o gece doktor öldü. Pehlivan ise kırk sene daha yaşadı.

Bir deve yavrusu annesine “hep yürüyorsun, yeter, artık dinlen” dedi. Annesi “eğer ki yularım elimde olsaydı, kimse beni yük çekerken göremezdi. İhtiyar ben de olmadığından, mutluluk da bende değildir” dedi.

Sadi, kimsenin elini gözetme, senin rızkını verecek olan Allah'tır. Eğer Allaha inanıyorsan , sana başka kapı lazım değildir. Allahın kapısı sana kafidir. Allah seni kapısından kovacak olursa, kim seni ister ki? Eğer Allah senin başına taç giydirmek isterse başını uzat. İstemezse, otur başını kaşı.

Der Beyān-ı 'İbādet

İbadet ancak Allah için yapılırsa iyi olur, ihlassız ibadet içsiz kabuk gibidir.

Riyadan kaç. Boyun kısa ise, uzun göstermek için tahta bağlama. Gümüş suyuna batırılmış bakır, ancak cahillere yutturabilirsin. Bir paralık pula altın süsü varme. İyi bir sarraf bunu anlar.

Cennete hile ve riya ile girilmez. Yüzündeki peçe yarın ahrette düşecektir. Halk görsün diye namaz kılanlara yarın cehennemın anahtarları verilecektir.

Ömrün boyunca riyaya meyiletme. Riya bir çamurdur. Riya ile hırka dikmek kolaydır. Fakat onu Allaha nasıl satarsın?

Sadi'nin nasihatlerini babanın nasihatleri gibi dinle ki yarın pişman olmayasın...

Der Kanāa't ü Şükür

Allahtan gelene razı olan kimse Allaha ibadet etmiş sayılır.

Ey, sabırsız rızık peşinde koşan! Sakin ol. Yuvarlanan taş üzerinde ot bitmez. Hikmetli hareket istersen vücudunu çok besleme. Çok beslemek onun ölümüne sebeptir.

Sen tosun (ham) bir at üzerinde köprüdesin. Aman dikkat et, başını senden çekmesin. Eğer senden kurtulacak olursa kendi helak olduğu gibi seni de helak eder.

Vücudunu ihtiyaçtan fazla besleyenlerin haberi yoktur ki; midesi dolu olanda hikmet yoktur. Çok yemek hamakat hasıl eder.

Görmüyor musun ki; yırtıcı kuşlar hayvanlar yemek hırsıyla kapana düşüyorlar. Bütün yırtıcılara kafa tutan kaplan bile, iştihası yüzünden fare gibi kapana kapılıyor.

Sakın fare gibi olma. O birinin ekmeği yerken, kişinin okuna hedef olur.

Aza kanaat edenler bilirler ki padişahlar ve fakirler aynıdır. Bir şey istemek için neden sultanın yanına gidersin? Tamahı bir tarafa korsan, sen de bir sultan olursun.

Tamah insanların yüzünü döker. Bir arpa tanesi için bir kese inci verdirir. Akıp giden ırmaktan su içmek varken, neden kar suyu için yüz dökersin

Gönül ehillerinden biri hastalanmış. Ona demişler ki bunun ilacı şekerdir. O da falanca kişide vardır. Ondan biraz şeker iste. Adam şöyle cevap verir: Bana ölümün acısı, onun ekşi suratını çekmekten daha iyi gelir.

Der Atay-ı Hâk Goften

Asılsız insan Karun kadar zengin de olsa yine alçaktır. Cömert ise, yiyecek ekme bulamasa bile bir şeyler ikram etmek için çabalar durur.

Eğer sen kıymetli bir cevher isen üzülme. Seni zaman kesinlikle zayi etmez. Yola bir toprak parçası düşse kimse dönüp de ona bakmaz. Ancak yere altın düşse, herkes onu mum ile arar.

Büyükler güneş gibidirler. Bazen bulut tarafından örtülseler de yine ışığından bir şey kaybetmez. Hırslı insanlar ise suya düşen kor parçalarına benzerler. Güneş elbet buluttan kutrular. Ancak kor suyun içinde yok olur.

Arkadaş sen güneş gibisin, karanlıktan korkma. Mümkün ki onun içinde ab-ı hayat bulunur. İsteğine kavuşamadın diye üzülme. Geceler gündüzlere gebedir.

Der Şıfat-ı Perhizkâr

Nefsini haramdan alıkoyanlar, mertlikte Rüstem'i geçmişlerdir.

Vücut bir şehirdir. Şehvet, kibir, hırs, haset damardaki kana, cesetteki cana benzerler. Eğer ki bu düşmanlar kuvvet bulursa, vücudunun idaresi aklının elinden gider.

Ey çok bilen kimse. Dilini tut. Yarın dilsizlere sual yoktur. Hakikat bilen insanların ağzı inci doludur. İncileri saçmak için ağızlarını açarlar. Boş yere konuşmazlar. Çok konuşandan, on adam kadar konuşandan kork. Alim gibi bir kez konuş ama tam konuş. Yüz ok attın, hepsi de boşa gitti, telef oldu. Akıllı isen bir tane at, ama hedefi vur.

Duvar dibinde kimsenin gıybetini yapma. Belki duvarın arkasında dinleyenler vardır.

Söz gönül kuyusuna hapsedilmiş bir devdir. Onu ağza çıkarıp serbest bırakma. Küçük bir çocuk Rüstem'in atının bağıını çözebilir. Ancak bağı çözülen atı, yüz Rüstem zapt edemez. Fitne çıkararak, bela getirecek sözleri ortaya dökme.

Ey akıllı kişi! Halkın ayıbını ortaya çıkarmak için uğraşma. Yiğitsen kendi ayıbını gözet. Yalan bir söz işitirsen kulağını başka yöne çevir. Çıplak birini görürsen gözünü kapat.

Eğer aklın ve dilin varsa gereksiz konuşma. Ya Sadi gibi konuş veya sus.

Der şıfat-ı Ğıybetkâr/Hikâyet-i Der-in Ma'nî

Aklın varsa iyinin de kötünün de hakkında kötü konuşma. Kötü adam sana düşman olur. İyi adamsa senin sözlerinden dolayı kötüleşir.

İşittim ki âbidlerden birisi genç bir çocuğa bakmış, hem de şakalaşarak gülmüş. Halvette oturan diğer âbidler onu arkasından çekiştirmişler. Bununla da kalmayarak durumu şeyhlerine anlatmışlar. şeyhleri: perişan haldeki dostunuzun ayıbını ortaya çıkarmayın. şakalaşmak haram değil, gıybet de helal değildir.

Zavallı abid dedikoduculara: eğer ardımca söylediklerinizi yüzüme söylemekten utanıyorsanız unutmayın ki, Allah her yerde hazır ve nazırdır. Ondan utanmıyor da benden mi utanıyorsunuz?

Gönlü saf temiz bir sofuya birisi “ haberin var mı, filan kimse arkandan ne diyor” dedi. Sofu: aman kardeşim, sus söyleme. Düşmanın ne dediğini bilmemek daha iyidir.

Düşmanın sözünü alıp getirenler düşmandan daha ziyade düşmandırlar.

Ey gammaz! Düşman karşıma geçip beni incitecek bir şey söylemiyor. Asıl düşman sensin ki beni üzecek dedikoduları kulağıma fısıldıyorsun.

Bir yerden bir yere fitne götürmektense, ayaklarım tutmaz olsun daha iyi. Kavga iki kişi arasında yanan bir ateştir. Dedikoducu ise o alevi arttıran oduncudur.

Der Terbiyet-i Zen

Söz dinleyen Allahın emirlerine uyan kadın, fakir adamı bile sultan yapar. Arkadaş koynuna aldığı karın sana uygun ise, mutluluktan her gün beş kere davul çaldır. Her gün sabahtan akşama kadar gamlı isen, karın geceleyin senin günlünü eyleyebiliyorsa korkma.

Kimin evi mamursa eşi de ona candan bakıyorsa, o kişi kendini cennette bilsin. Dünyada en bahtiyar odur ki, gönlünün eğlencesi olan hanımı kendine denk olsun. Kadın tatlı dilli ve dindar ise onda güzellik ya da çirkinlik aramak abes olur. İyi huylu kadın odur ki; kocasının elindeki sirkeyi bal gibi yer. Kötü huylu kadın odur ki; helva yese bile suratı sirke satar.

Evde kaşları çatık bir kadın görmektense, zindana girmek daha iyidir. Evindeki kadın suratsız olan erkeğe sefer, bayram olur.

Kadın yabancı bir erkeğin yüzüne bakıp gülerse, kocası “ben erkeğim” diye dolaşmasın. Yabancılara karşı kadınlar kör olmalıdır. Evden çıkan kadın mezara gitmelidir.

Kadınlarından bıkan iki erkeğin muhabbeti çok hoştur. Birisi der ki: Allah kimseye kötü kadın nasip etmesin. Öteki şöyle der: keşke dünyada kadın diye bir şey olmasa... Ey zengin her baharda yeni bir kadın al. Zira geçen senenin takvimi, bu sene kullanılmaz.

Bir gül ağacından güller deriyorsan, dikenlerinin cefasını hoş görmelisin.

Der Terbiyet-i Ferzendân

Çocuğun yaşı onu geçince yabancı kadınların yanına oturtma. Pamuğun yanında ateş yakmak iyi değildir. Pamukla beraber ev de yanar.

Adının yerde kötü kalmasını istemezsen, çocuğuna ilim, hüner, marifet öğret. Baba çocuğunu nazla beslerse, çocuk çok zaman şiddet ve mihnete maruz kalır. Çocuğunu akıllı ve güzel huylu olarak yetiştir. Ona nazı öğretme.

Karun kadar hazinen de olsa, oğluna sanat öğret. Elindeki servete güvenme. Gün olur ki elinden çıkıverir.

Öğretmenin cefasını çekmeyen çocuk, milletin ezasını çilesini çeker. Çocuğunu iyi tut. Rahat ettir. Sefil etme ki, kimsenin malında gözü olmasın.

Söz dinlemeyen evladı, döv. O ölse de acıma. Babasının yerini tutamayacak çocuk, babasının önünde ölmelidir.

Der Naşihat ü Pend

Bekar kalırsan her halükarda zarar edersin. Evinin mamur olmasını istersen evlen.

Her sabah karşısında başka bir bülbül bulan güle heves etme. Akıllılık et. Her sabah başka bir meclisin mumu olan delikanlının etrafında da pervane gibi dönme. Böyle bir delikanlı sevecek olursan başında akıl, elinde para kalmaz.

Eğer kendi çocuğunun namuslu kalmasını istiyorsan, başkalarının çocuklarına kem gözle bakma.

Der Terbiyet-i Hizmetkâr

Eğer köle beslersen heybet göster. Efendiliğini yap ki, köleden istifade edebilesin. Efendi kölesinin dudağını ısırursa, köle efendilik sevdasına düşer.

Bu kitabının her satırı güzel yüz üzerine sarkıtılmış bir peçedir. Her siyah harfinin altında, bulut içindeki ay gibi nice manalar vardır.

Sadi'nin sözlerini okuyan sıkılmaz. Zira perdeler altında nice güzelliklere rast gelir.

Der Vâsf-ı Ta'ne-i Halk

Bu cihanda, halkın dilinden kurtulan kimse varsa, kapısını üstüne yapan, bir köşeye çekilen kimsedir.

Çalışıp Dicle'nin önünü bağlamak mümkündür. Ancak insanların ağızını bağlamak mümkün değildir. Birtakım alçak insanlar toplanır “falanca kuru softadır” derler. Onun bunun hakkında laf ederler.

Arkadaş, isterse halk seni bir hiç bilsin. Sen Allaha ibadetten vazgeçme. Allah senden razı olunca kirli insanlar razı olmasa ne önemi var ki? Halkın fenalığını düşünenler Allahın varlığından habersiz olanlardır. Bu kişiler Hak yolunda bir makama erememiştirler. Daha ilk adımda yanlış yola sapmışlardır.

Bazen aynı sözü iki dinler, ama birisi melek gibidir. Birisi şeytan gibidir. Melek gibi olan nasihati dinler. Öteki sözde kusur aramaktan başka bir şey yapmaz. Karanlık yerde kalmış bir insan Cemşid'in dünyayı gösteren kadehinden ne anlar?

Gerek aslan ol, gerek tilki... Ne mertlik ile ne hile ile insanların ağızlarından kurtulamazsın.

Yalnızlığı seçip halvete çekilsen “bunun yaptığı riyadır, şeytanın insanlardan kaçtığı gibi bu da bizden kaçıyor” derler.

Birisi zengin ise, gıybetle derisini yüzerler. “alemde Firavun varsa, o da budur” derler.

Bir işle meşgul olsan, “ne kadar da hırslı, dünyaperest” derler. Boş boş otursan, “dilenci, hazır lokmacı” derler.

Sabredip tahammül göstersen, “zavallıda erkeklikten eser kalmamış” derler.

Birisi az yese, “malı başkasına nasip olacak, mirasçıları yiyecek” derler. Çok yiyen birisine “boğazının esiri, pisboğaz” derler.

Biri zengin fakat gösterişsiz olsa, “bedbaht adam, parasını kendinden esirgiyor” derler. Zengin kendine saraylar, köşker yaptırsa, “binalar yaptırıp, kadın gibi süsleniyor” derler.

Biri seyahate çıkmayacak olsa “ karısının kucağından ayrılamamış” derler. Gezecek olsa, “vay bedbaht, sürekli geziyor” derler.

Biri bekar olsa, “bunun varlığı dünyaya yüküdür. Adım atmasından dünya silkeleniyor” derler. O kişi evlenecek olsa, gönlünün elinden boynuna çamur döken eşeğe döndü” derler.

Kısacası insanların dilinden kurtulmanın çaresi yoktur. Böyle bir derde düşenin yapacağı şey sabretmektir.

Ey akıllı kişi. Gül, dikenleriyle beraber bulunur. Sen dikenlere aldırma, gülleri dermeye bak.

Eğer daima ayıpları, kusurları gören biriysen, tavus kuşunun yalnız çirkin ayaklarını görürsün.

Der Sipas-ı Şoden-i Hudā-yı Teālā

Dosta şükür hakkında söz söyleyip nasihat edemiyorum, çünkü ona layık şükür nasıl olur bilemiyorum?

Vücudumdaki her bir kıl, Allahın bana bir ikramıdır. Her bir kıl için şükretmek kabil midir? Onun ihsanını vâsifetmeye kimin gücü yetebilir.

O seni tertemiz bir şekilde yaratmıştır. Aklını topla, toprağa kirli girmek ayıptır.

Şefkatli annenin kucağı, çocuğun cennetidir. Memelerinden akan süt ise o cennetteki ırmaklardır.

Şu beşikte iken hiçbir şeye kuvvetin yoktu. Yüzüne sinek konsa kovamazdım. Bir sinekten incinirdin. Bugün büyüdün, güç kuvvet sahibi oldun. Ancak yarın mezara gireceksin. Bir karıncadan aciz olacaksın. Bir amayı gör ki, önündeki kuyuyu fark edemez. Onu görünce haline şükret. Şükretmezsen, sen de onun gibi bir kör sayılırsın.

Arkadaş, bak! Allah kudretiyle parmaklarını boğum boğum yaratmıştır. İnsanın sırtındaki omurga da yek pare bir kemik olmadığından sana secde şansı doğmuştur. Allah iki yüz mühreyi bir araya getirerek seni balçıktan yaratmıştır.

Allah senin başına göz akıl, fikir koydu. Bunları da ilimle aziz kıldı. Bu kadar güzel yaratıldığına aldanma. Güzel huylar edinmeye çalış. Boyunun düzgün olduğuna bakma. Gittiğin yol düzgün olmalıdır. Yoksa kafirinde boyu bizim gibidir.

Dil şükür için yaratılmıştır. Hamt için var edilmiştir. Gıybet olan dilde şükür olmaz. Kulak kuranın nasihatlerini dinlemek için var edilmiştir. Gözler Allahın eserlerini görmek için vardır. Başkasının kusurunu gördüğünde gözlerini yum.

Arıdan bal, çekirdekten hurma ağacı var etmiştir. Güneşi, Ayı, Ülkeri senin için doğuruyor. Bunlar senin sarayın damını aydınlatan kandillerdir.

Senin için dikenden gül, nefeden misk yaratmıştır. Gözlerini ve kaşlarını kudret eliyle nakşetmiştir. O kullarını naz ile, türlü nimetlerle besler.

Ya Rabbi! Yüreğime kan oturdu. Gözlerim yara olduğu halde senin nimetlerini saymakla bitiremiyorum.

Yerdeki yırtıcılar, karıncalar, balıklarla beraber gökteki meleklerde senin şükürünü sunacak olsa yine de başaramazlar.

Ey Sadi; sonu olmayan yolda dolaşma. Aczini göster, haddini bil.

Arkadaş elinden geldiği kadar tehlikelerden kaç fakat kaza ile pençeleşme. Eğer nefes ile vücudumuza soğuk rüzgar girmezse, midenin harareti olmaz. Eğer mide, yenilenleri kaynatmazsa nazlı vücudun işi nice olur?

Der Vaf-ı Terbiyet-i Aşây-ı Hâk/ Der Naşihat-i āgâhî

Allah ilk önce kulunun gönlüne savgisini bırakır, sonra kul ibadete başlar .

Eğer Allah kuluna iyilik yapması için özellikler vermeseydi, o kuldun kimseye hayır gelmezdi. Dil sürekli Allahı ikrar edip durur. Ama Allah dile ikrar etme özelliğini vermeseydi olurdu?

İnsanın gözü Allahın sanatlarını görmesi için bir penceredir. Bu pencereyi açan kimdir? Eğer bu pencereyi açmasaydı, inişi yokuşu nasıl bilecektin? Eğer dile söylemek hasletini vermeseydi, gönlüdeki sırrı nasıl olur da anlatabilirdin?

Ey ömrü yetmişe yaklaşan kişi. Acaba uyuyor muydun ki bu ömür heba olup gitti? Daima burada durmak için mi çalıştın. Öteki taraf için tedarik edinmedin. Belki de aklına bile gelmedi.

Yarın kıyamette cennet pazarı kurulacak, herkes orada ameline göre menzil alacaktır. Oraya ne kadar götürürsen, o kadar kardır. Bir çarşı ne kadar dolu olursa olsun, eli boş giden perişan döner.

Elli yılın elinden çıkıp gitmiştir. Bari geride kalan beş gününü ganimet bil. Bir ölü dirilseydi şöyle feryat ederdi: Ey diri insanlar! Diliniz dönerken Allahı zikredin. Dudaklarınızı yummayın. Bizim ömrümüz gafletle geçti. Siz bizim gibi olmayın. Nefeslerinizin kıymetini bilin.

Der Naşihat-i Cüvānān

Ey yiğit, bugün ibadet yolunu tut. Yarın ihtiyar olunca elinden gelmez. Ben geçen günlerimin kıymetimi bilmedim. Şimdi bildim ama giden gitti. Felek öyle günlerimi kaptı ki, hepsi bir kadir gecesi kıymetindeydi. Yük altındaki ihtiyar eşek ne yapabilir. İhtiyar da buna benzer.

Gül bahçesinde saba yeli estiği zaman salınmak, arz-ı endam etmek genç ağaçlara mahsustur.

Benim kuzgun kanadıma kar yağdı. Artık bana bülbül gibi bahçeyi seyretmek yaraşmaz. Güzellik sahibi tavus salına salına yürüyebilir, fakat kanadı yolunmuş bir doğandan ne beklenir?

Şimdi ben değneğe dayanırken, hayata dayanıp medet istemek olmaz. Bakınız, yüzümün kırmızı gülü, sararıp atın olmuştur. Güneş sararınca batması yakın demektir. Bana çocuklar gibi eğlenmek değil, günahlarımdan dolayı çocuklar gibi ağlamak yaraşır.

Yaş kırkı geçince artık çabalama. Çünkü su baştan aşmıştır. Gönlümün tazeliği, yeşilliği geçmiştir. Artık mezar toprağımın üstünün yeşillenme zamanı gelmiştir. Yazık ki gençlik faslı bitti. Hayat oyun ve eğlence ile geçti. Şunu mu yiyeyim bunu mu yiyeyim diye düşünürken, dini unuttum.

Şu aziz nefsinin ganimet bil. Kuşsuz kafesin bir anlamı yoktur.

Der Beyt-i (Terbiyet-i) 'Amel-i Şalîh

Balık Yunus peygamberi yuttuğu gibi toprak da nice Yusuf'ları yutar. Toprakta güllerin çıkması şaşılacak bir hal değildir. Çünkü toprak nice gül yüzölçümlerini yutmuştur.

Geceleyin ışığa ihtiyaç duyuyorsun. Ahrette de amelene ve hazırlıklarına ihtiyaç duyacaksın. Bir kişiyi feryat eden beyitlerini duydum, kalbim kebâb oldu. Şöyle diyordu “ burada daha nice güller açacak nice baharlar gelecek ama ben olmayacağım”.

Ey insan, başkalarının ölümüne güvenme. Ki bu devran seni sağ koymayacaktır. Bu topraklara esen saba yelleri bizim zerrelere bile heba edecektir. Ecel birgün ansızın gelir. Elinden dizginini alır. Ellerini bağlar. Sen göçüp gidince, geriye ya iyi adın kalır veya kötü şanın.

Bu dünyaya gönül verme. Zira dünya kimseye gönül vermez. Öyle bir gün gelecek ki, peygamberler bile endişelenecek. Evliyalar bile titreyecek. O zaman senin sesini özürünü kim duyacak ki?

Öyle kadınlar vardır ki eşlerini geride bırakırlar. O erkek erkekliğinden utanmış ki; kadınları cennete kabul edilirken, kendileri reddedilirler. Bazen kadınlar özürlerinden dolayı ibadet edemezler. Sen de bu özür yokken neden

ibadet etmezsin. Bu halde kadından geri kalırsan “ben erkeğim” diye öğünme. Şöyle bir mesel vardır: kadın geri kalan erkek, erkek midir?

İnsan yaratıldığı anda İblis, “bu insandan hayır gelmez” demişti. Kötü nefisimi imtihan ettim, şeytanın dediğinin doğruluğunu anladım.

Hikāyet-i Der-ın Ma'nī

Sen dost ile bir gönüllü ol. Şayet böyle olursan düşmanın kökü kendiliğinden kırılmış olur.

Kim sana dedi ki “git kendini Ceyhun'a at”. Düştüğün zaman kurtulmak için çırpınmaya bak. Elinde su varken, gafletle onu tüketmişsin. Şimdi abdest lazım, su yok! Çare ne? Temiz toprakla teyemmüm etmelisin. Koşu yarışında birincilik kazanamasan da düşe kalka yürü. Eğer hızlılar uçup gittilerse, ellerin ayakların bağlı gibi durma. Hiç olmazsa emekleyiver.

Suyu bulmuşken altınının tozunu tezimle. Gün olur ki suyun yolunu tutarlar. Zamanında gaflet gömleğinden başını çıkar ki, gün gelince utanmayasın.

Bugün kusurlarından dolayı af dile. Usanma. Yarın bu şans bulamayabilirsin. Eğer ki elinde güç kuvvet kalmadıysa, bîçareler gibi, ellerini Allaha kaldır.

Günahlarını an, onlardan kork. Kurtulmaya çalış. Böyle yaparsan kıyamette kimseden korkmazsın. Başındaki melekler amellerini eksiksiz yazarlar, onlardan endişe etme.

Eğer ki hoca bu dünyada göz yaşı dökerse, Allah, ahrette onun yüzünün suyunu dökmez.

Ey Sadi, ağaç dikenler bugün yemiş yiyorlar. Hasılat alanlar dün harman dövmüşlerdi.

Der Hıtm-i Kitāb ü 'Özr-ü Kāil

Allahtan ümit kesilmez. Ellerimiz boşken bile ümitvar olmalıyız. Bize düşen naz değil niyazdır. Kullarından Allaha ne kadar günah gelse de o, bağışlayıcıdır.

Ey Allahım; bilirsin ki bizler miskin ve biçareleriz. Kötülüğü emreden nefsimizin öldürdüğü acizleriz. Bu şeytanla, bu nefisle nasıl başa çıkabiliriz? Kaplan ile karınca nasıl baş edebilir?

Allahım, senin yolundaki Salihlerin hakkı için bana da bir yol ver. Sığınacağım ancak sensin. Temiz kullarının hürmetine yanlış işden alıkoy. Her türlü karmaşıklıktan uzak tut!

Sana olan yakînimin ışığını yandır. Gafletle uyutma. Gözümü aç ki, saadet yüzünü göreyim, dilimi söylet ki şهادet sözünü söyleyeyim.

Gönülden, peygambere sıdk ile salavat getirelim ki, yarım bize şefaatçi olsun. Ona salat ve selam getirelim ki, elimizden tutsun, kurtuluş bulalım.

II. Kişiler

Ferhengname-i Sâdî'de daha öncede belirttiğimiz gibi, birden çok hikaye vardır. Buna bağlı olarak hikayelerin kahramanları da çeşitlilik göstermektedir. Eserde geçen isimler şunlardır: Hürmüz, Nuşirevân, Cemşîd, Behrâm, Rüstem.

İşitdüm şol uhtun ki dartardı cān
Didi Hürmüz önünde Nuşirevān (79)

İşitdüm ki Cemşîd düzmişidi
Bıñar üzre bir taşā yazmışıdı (114)

Ne hoş didi Behrām şahrānişin
Toşun āt düşürüp yarınca başın (381)

Şaşā ruşşende bir buluç ursa bend
Dutımaya yüz Rüstem atup kemend (706)

Hoca Mes'ud Bostan'ı tercüme ederken, hikâyelerin çoğunun “olay” kısımları atlayıp, “öğüt” kısımlarını tercüme etmiştir. Bu yüzden eserde karakter sayısı azdır.

III. Duygu ve Hayal Özellikleri

Ferhengenâme-i Sâdî, muhtevasında birçok hikayeyi barındırdığını için, duygu ve hayal öğeleri bakımından da zenginlik gösterir.

Aşk: Eserde en yoğun olan duyguların başında gelir. Eserin bir bölümü -
Der 'Aşk ve Ahvâl-i 'Aşıkân- aşka ayrılmıştır.

Şair, aşığın halini şöyle tasvir eder;
Gedâ gör ki sultanlığı kor kaçar
Gedâlıkda şabr ile günü geçer (392)

İçerler belâ cāmını nuş ā nuş
Görürler acıdur yudarlar uş (393)

Esiri olan dilemez kaçmağı
Oduna düşen istemez uçmağı (396)

Dünyanın Fâniliği: Eserde ağır basan duygulardan biri de dünyanın faniliğidir.
Dünyaya güvenilemeyeceğini bir çok defa dile getirir.

Bu dünyaya sen bağlamağıl gönül
Ki ol gönül kimseye virür değıl (1012)

Ecel aınsuzın üzegüyi uzar
Elüñden çıkar dizgini elüñi üzer (1005)

Kimesne ölümüne güvenme sen
Ki devrân seni hem kıomaya esen (1001)

Ese uşbu toprağa anca şabâ
Ki eyleye her zerremüzi hebâ (1003)

'Acab mi ki toprağda gül bite şuh
Yir altında gül yüzlü çok var şuh (993)

Hayvanlarla İlgili İmajlar: Ferhengnâme-i Sadî'de sık olarak kullanılmış hayal ögesi niteliğindeki imajlar, insan-hayvan benzetmeleridir. Güç, kuvvet, hırs, kurnazlık, korkaklık-cesurlük... gibi kavramlar, bu benzetmeler sayesinde somutlaştırılarak ve kolaylaştırılarak akla yaklaştırılır. Bu imajlar, metne akıcılık katar, sıkıcılığı ve tek düzeliği ortadan kaldırır. Bu yüzdendir ki, hayvanların belirli özellikleriyle insanlara benzetilmesi, bütün dünya edebiyatlarında başvurulan bir yöntemdir.

Sadî'de, bu imajlardan fazlasıyla yararlanmıştı.

Ne zati gögine uçar **murg-ı vehm**
Ne vaşfi etegin dutar dest-i fehm (15)

Kişi mi ola düşmüş inci den
Zebûn **kuş** kıpar dâne **karıncadan** (113)

Pes ol burç imiş pazişah pāsban
R'aiyyet **koyun** aña sultan çoban (158)

Çü zulm ide her kimse anı **bilür**
Ki çoban dönüp **kurt** olmuş olur (159)

Her âdem tavardan degül yig neşek
Yavuz âdemiden yig ola **eşek** (182)

Eger **pil** olasın ve ger **şir-i ner**
Savaş 'ayb olur u barışmak hüner (243)

Çü inin yaqasın **aru** üşir
Saña kaçmağa **bellü** iş düşir (252)

Turur **kaplana** av bilen it temām
Kaçar **dilküden aşlan** olursa ham (267)

Pili bisleyen çün virür tatlu dil
Kıyamaz aña hamle itmege pil (339)

Nite **pars** ol kişiye diş biler
Ki bir iki gün peynirini yalar (340)

Çalab yirlü yirince kuvvet **qodı**
Karıncaya yükdür **çekürge** budı (347)

Yidür dāneyi dürlü dürlü kuşa
Ki bir gün **hümā** tuzağıña düşe (360)

Beni **kirpinüñ** okı eyledi hāl
Ne hācet ki kılıca urasın el (420)

Şu **kaplan** ki **aslana** virmez boyun
Dutılır ta'ām olsa şıçanlayın (629)

Sıçan bigi peynir yimegil sakın
Yiriseñ yiyessin kişinüñ okın (630)

Çekürge ki yindek qarındur yürür
Qarınca ayağından alup sürür (653)

Benüm yağdı **kuzkun** qanadına qar
Qodum bāğ u **bülbül** degülem iy yār (960)

İder cilve **tāvūs** hem öldür yiñi
Toğan neylesün yolıncaq yüñi (961)

Çiçek, Maden ve Gökcismi İmajları: Bu imajlar, hayvanlarla ilgili olan imajlar kadar kullanılmasa da yine de metne zenginlik katmıştır.

Hekimler gelürler-ise Rumdan
İdimeyeler bāl **zakqūmdan** (570)

Nice viriser **gül söğütde** budak
Eli şu-yıla zengi olmaya aq (572)

Eger beyüñ eyvanı **keyvān** ola
Ve ger müflisüñ yiri zindān ola (168)

Eger dürteler **bakıra gūmişi**
Yarar harca añlamazısa kişi (588)

Sen **altunı** sıvama iy canım **pula**
Ki şarrāf göricek anı bile (589)

Çü qalbola **altun** şalgıl oda
Ger altun ger **bakır** od farq ide (590)

Eger **güher** iseñ çü düşdüñ ne var
Nite kıoya seni zāyi'rūzigār (676)

Dökilürse **altundan** anda uvāk
Becid isteyeler dutuben çıraq (678)

Sen anda içme **altunuñ**-içün kıatı
Mühek hod diye kim nedür kıymeti (719)

IV. Dinî ve Ahlakî Düşünceler

Ferhengnâme-i Sâdî, dini ve ahlaki düşünceler bakımından yoğun bir eserdir. Zaten bu zenginlik, mesnevi türünün gereğidir. Mesnevilerdeki tevhit, münacat, na't gibi bölümlerin doğal sonucudur. Sâdî gerek saydığımız bölümlerde gerekse hikayelerin sonlarındaki öğüt kısımlarında bu düşüncelere büyük ölçüde yer vermiştir. **Allahın Vasıfları, Peygamberin Vasıfları, Şükür, Tövbe, İbadet, Tevazu, İhlas ve Riya, Cömerlik, Yetimleri Gözetip Kollamak**, ağır basan düşüncelerdir.

a. Allahın Vasıfları Hakkında:

Düşenler elin dutmaq işidür
Keremden hatâ ' özrini işidür (2)

Görür perde altında suçları bol
Girü ' afv perdesile örter ol (7)

Aña kibr ü benlik yaraşur ' azim
Ki zātı ganîdür ü mülki kadîm (10)

Halîline odı gülistân ider
Bir niceye tırı suyu kıan ider (12)

Yol erenleri haqqıçün baña yol
Bulıvir ü sığıncağum sensin ol (1069)

b. Peygamberin Vasıfları Hakkında:

Göñülden şalāvāt iden şıdķ-ile
Ki yārın beni hem şefā‘at kıla (1080)

Ne hoş tıfl oķumadan şarf-u naħv
Nice milletüñ ‘ilmini itdi maħv (25)

Saňa ‘izz-i levlāk temkīn yeter
Senā daħi tāhā vü yāsīn yeter (29)

Ne vasf ide Sa’dī k’ola temām
‘Aleyke’ş-şalāt iy nebī ve’s-selām (30)

c. Şükür Hakkındaki Düşünceler

‘Aţādur bu gövdemde her bir kılum
Nite şükr ide her kııl içün dilüm (887)

Atanuñ bilinden kıocalınca çok
Saňa virdi ni‘met ki sāğış yok (889)

Ťa‘āmiyla şanma berinür teni
Ki luţfuyla Teñri besler seni (921)

Bilür tañrıyı ol kim tā‘at ider
Özi tālicine kıanā‘at ider (614)

d. Tövbe Hakkındaki Düşünceler

Gel iy kim yitmişe yitdi ‘ömür
Meger uyurduñ yile gitdi ‘ömür (938)

Elüñden gider elli yıl ‘ömür uş
Ĝanīmet bilüp biş günü ol bāri hoş (944)

Çü geçdi bizüm ğaflatle zemān
Ĝözet fırşatuñ bulmuş-iken emān (947)

Günāhlarıñı añ kórķ imdi çok
Kıyāmet günü kimseden kórķu yok (1049)

e. İbadet Hakkındaki Düşünceleri:

Yiğitsen bugün şa'āte yüz urın
Ki gelmez yiğitlik kócadan arın (948)

Yigitlikde urduñ-ısa el ayak
Kocalıkda ögüñ dir Hakkā baķ (968)

Çü 'özr ola 'avratlarıñ halleri
Döner řā'ate varımaz elleri (1019)

f. Tevazu Hakkındaki Düşünceler:

Ululuk bula aşahlık kovan
Anuñ bigi řamā budur nerdübān (491)

Ulu başludur ululukdan ırak
Bāşı ulu beyinsüzdür kabaķ (501)

Çü topraķdur aşluñ bu kibri bıraķ
Pes aşahlık it nitekim topraķ (482)

g. İhlas ve Riya Hakkındaki Düşünceler:

Ŧonuñ arı dutan içini peliz
Nite uçmaĝa dutabile ümiz (493)

Yazuklu ki kórķa durur Teñriden
Yigire kim ya zerķ ü sālūs iden (499)

'İbadetde ihlās olursa eyü
Ve ger ni kuru kabdan elüñ yu (583)

Ger ihlaş gösterün yā riyā
Ŧaşum saña řura içim Teñriye (876)

Kişidür kişi olmasa bir pulı
Eşekdür eşek atlas olsa çulı (505)

h. Dünyanın Faniliği Hakkındaki Düşünceler:

Bu dünyaya sen bağlamağıl gönül
Ki ol gönül kimseye virür degül (1012)

Ecel aınsuzın üzegüyi uzar
Elüñden çıkar dizgini elüñi üzer (1005)

Kimesne ölümüne güvenme sen
Ki devrân seni hem kıomaya esen (1001)

Ese uşbu toprağa anca şabā
Ki eyleye her zerremüzi hebā (1003)

‘Aceb mi ki toprakda gül bite şuh
Yir altında gül yüzlü çok var şuh (993)

i. Cömerlik Hakkındaki Düşünceler:

Her altun ni‘met ki toldı yanuñ
Vir imdi ki soñra degüldür senüñ (300)

Bugün avcuñı aç buhül işleme
Yarın hasretle elüñ dişleme (304)

Kapulara varmadıguñ şükriñ it
Kapuñı geleni kıovup dime git (306)

Sen eylük it insandır ihsana şayd
Nitekim düzağ kıurdı vü kıuşa kıayd (336)

Bağılüñ elindeki altun henüz
Taş içindedür andan ümizüñ üz (356)

j. Yetimleri Gözetip Kollamak Hakkındaki Düşünler:

Yetimi göricek yire depmegil
Aña karşı oğlancuğuñ öpmegil (307)

Ger ağlaya öksüz de nâzı geçer
Ve ger kıayura göñlüni kim açar (308)

V. Toplumsal Yaşayışla İlgili Hareketler

Ferhengenâme-i Sâdi öğütlerle dolu bir eserdir. Bunun doğal bir neticesi olarak Sâdî, toplumsal konulardaki mesajlarını, eserinde sunmuştur. Hükümdara Nasihatlar, Adalet ve Zulüm, Askerlerin İdaresi, Müzik (semâ), Kadınların Terbiyesi, Çocuk Terbiyesi ve Evlilik, en çok işlenen konulardır.

a. Hükümdara Nasihatlar

Yatup uyıma ğaflet ile tamām
Ulular gözünedür uyhu haram (367)

Eğer pāzişāhlıkda zulm idesen
Gedā olasm yābana gidesen (153)

Harām olur uyurısa pāzişāh
Kaviden zāif ider olursa āh (157)

Ra'ıyyet ki dinç ola ol gāh gāh
Yatur fāriğ ile ki köşkünde şah (667)

Ra'ıyyet ağaç kökdür şah şah
Kök olmıyacağ şah olur tebah (85)

Çü zulm ide her kimse anı bilür
Ki çobān dönüp kıurt olmış olur (159)

b. Adalet ve Zulüm

Haṭā gör ki kendüye zālim ider
Cihān kıalur ol mazlemeyle gider (152)

Başm kes güç idenlerin hağ bilür

Ki zulm idene zulm igen 'adl olur (373)

Teraħħum sen eylemegil zālime
Aña raħmetüñ zulümdür 'äleme (370)

c. Askerlerin İdaresi

Ferağatde düzgil çerinüñ işin
Ki oynaya buñ gün olıcak başın (260)

Bahadırlara şimdi it dest-i būs
Yok ol dem ki düşmen çala karşı kūs (261)

Çeriden çü mālī dutasın dirīg
Dirīg ola ger el urup darta tīg (264)

d. Müzik (semâ) Hakkında

Ne var çalguda añlamaz bemm ü zîr
Kuş ünin işitse iñiler faķîr (458)

Cihân toptoludur sımâ'ıyla şür
Velikin ne añlaya gözgüde kür (467)

Göresin çü iş'âr okıya 'arab
Deve niyete raķş urup eyler tarâb (468)

Devede bu şurîş çü vardur ne şek
Ki âdemde olmaya ola eşek (469)

e. Kadınlar Hakkında

Çü hātun ola hūb nitteki hūr
Anuñla eri uçmaķ içindedür (755)

Çü hoş sözlü mestüre dutmaya kîn
Gözetmeye gökçek mi yāhud çirkin (757)

Düşüp kağı zindanına yise taş
Yigrek kim evde göre çatlu kâş (761)

Sefer kutlu bayram durur ol ere
Ki zişt 'avradını evinde göre (762)

Ne umarsın ol apudan iy baba
Ki ‘avrat ni ıa andan apa (763)

i dutımaya ‘avrat evinde arar
Ne ‘al ola anula durmaq iy yr (769)

f. ocuk Terbiyesi ve Evlilik

Oul unki dkede on yaımı
Yd dem itme nu yoldaımı (780)

Dilersen ki du yerinde ala
Hner oluna ğredigr hele (782)

Hner ğred  zhdile beslegil
Seversen o nzı v gt eslegil (785)

Her olan ki stad cevrimini ol
Ola grmemi cevrlere gre yol (791)

Bozar seni emred ‘al klli hl
Ev dzmek isterisen ‘avrat al (798)

B- Eserin Dış Yapısı

I. Biçim Özellikleri

Tercüme-i Ferhengnâme-i Sa'dî, mesnevi tarzında yazılmış bir eserdir. Mesnevi, İran kökenli bir nazım biçimi olup; dini, tasavvufî ve öğretici konulara uygun bir tarzdır. Mesnevilerde, olaya doğrudan girilmez. Esere “tevhid” bölümüyle başlanılır. Eserin bu bölümü “Zikrû'l Mevlâ bi't Takdîm-i Evlâ” başlığını taşır.

Ferhengnâme-i Sa'dî'de tevhit bölümü 22 beyittir (1-22). Hoca Mesud'un diğer eseri olan *Süheyl ü Nevbahar*'da, tevhit bölümü 102 beyittir. Bu bölümdeki beyit sayılarını, çağdaşlarının eserleriyle karşılaştığımızda oldukça kısa olduğunu görüyoruz. Nitekim; *İskender-nâme*'de 238, *Cemşid ü Hurşid*'de 156 beyit vardır.

Tevhit bölümünden sonra “Der Ni'met-i Hâteme'n-nebiyîn 'Aleyhi's-selam” başlığı altında, na't bölümü başlar (23-30). Bu bölüm sadece sekiz beyittir. Bu bölüm de çağdaşlarına göre, oldukça kısadır.

Eserde “nâ't-ı çehâr-yâr-ı resûl” bölümü yer almamaktadır.

Şunu unutmamak lazımdır ki; bu kadar kısa olmasının sebebi, tercüme eser olmasından kaynaklanmaktadır. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere, Hoca Mesud, Bostan'dan beğendiği beyitleri seçip Türkçeye çevirmiştir.

Eserin “sebeb-i telif” bölümü 31-70. beyitleridir. Hoca Mesud, bu bölümde, eseri yazma sebebini ve eserin yazılış tarihini söylemiştir.

Eserin kime sunulduğuna ait bölüm, yer almamaktadır.

“sebeb-i telif” bölümünden sonra küçük küçük hikayeler başlar. Bunların dışında eserde toplam elli üç başlık vardır.

Son olarak “Der Hatm-i Kitāb ve ‘Özr-ü Kāil” bölümüyle eser tamamlanmış olur. Bu bölümde şair hata ve kusurlarından dolayı özür diler, Peygamberin kendisine şefaatçi olmasını temenni eder.

II. Vezin ve Kafiye

a. Vezin

Eser, feûlün/feûlün/feûlün/feul kalıbıyla yazılmıştır. Bu kalıp, ses ahengi olarak Türkçeye pek uymayan bir kalıptır. Çağdaşları, genellikle fâilâtün/fâilâtün/fâilün kalıbını kullanmıştır. Bu kalıp 11’li hece ölçüsüne uyması bakımından da daha elverişlidir. Ancak Hoca Mesud, Tercüme-i Ferhengnâme-i Sa’dî’yi, Bostan’dan çevirdiği için, Bostan’ın veznine sadık kalmıştır. Bazı aruz kusurlarından kendini kurtaramamıştır .

Hoca Mesud bu kusurların farkındadır. Ancak Türkçenin kışkığından ve çevirinin zorluğundan yakınır.

Baňa şanz idüp kesmesün kimse yol
Bayık bunı düzmekde maşşudum ol (67)

Hoca Mesud aynı zorluğu, diğer eserini yazarken de yaşamıştır.

Bu arada ‘özrüm hemîn yeng durur
Ki Türkün dili giñ degül teng durur (5590)³⁴

Şunu söyleyebiliriz ki; Hoca Mesud, Süheyl ü Nevbahar’daki vezin konusundaki ustalığını, Tercüme-i Ferhengnâme-i Sa’dî’de gösterememiştir.

b. Kafiye

Tercüme-i Ferhengnâme-i Sa’dî, kafiye konusunda başarılıdır. Eserde kafiyenin bütün çeşitlerine rastlamak mümkündür. Hoca Mesud’un özellikle cinsasa verdiği önem dikkat çekicidir. Bazı yerlerde bu sebepten ötürü, anlamı feda etmiştir.

³⁴ Dilçin, Cem: Sf:133

I. **Türkçe adlarla yapılmış kafiyele:**

Görür perde altında suçları bol
Girü 'afv perdesile örter ol (7)

Yavuz-ise düşmen olur ol kişi
Eyüyse yāvuz idersin işi (731)

Şu Hakkı ki ortağ u misli yok
İşitdüm ki tersâ neler didi çok (836)

II. **Türkçe eylemlerle yapılmış kafiyele:**

Taḥammül idenleri her kim göre
Bu bî-çare hiç beñzemezdür ere (848)

Kişi ger evini münakkaş düze
Giyesilerin hoş giye vü geze (854)

Eger baht āña meded idedi
Durup nîşe şardan şarâ gidedi (859)

III. **Türkçe ad ve eylemlerle yağılmış kafiyele:**

Biz olmayavüz bağ u gülleri vire
Otura kamu dostla bir yire (1014)

Dilüñ ü sözüñ dostla eyle bir
Şu kim düşmenüñ ola kökünü kır (1031)

Sen eyle uyi yatacak bir yere
Ki mazlum üni kulağuña gire (118)

IV. **Türkçe ve Farsça sözcüklerle yapılmış kafiyele**

Yavuzluğu bulmaya eylük iden
Ya eylük nite biter yavuzdan (176)

Bir āh ol gönülden ki bilür haber
Beterdür ki yüz biñ kılıc u teber (190)

Yig ol kişi durmaz-ise eyle bil
Ki andan yata kişiler ĥastā-dil (217)

V. **Türkçe ve Arapça sözcüklerle yapılan kafiyeler**

Melik taĥt üstinde ger ĥoř uyr
Nitā diñ oluben uyıya faķīr (125)

Yüzüñ ĥaşınıñ ki var bir ĥaşleti
Dutar mūmda yok tař döküle ĥatı (230)

Çü fitne ĥopa savařa düz yātūñ
Ki kinlüye olur ĥata řefkatūñ (247)

VI. **Arapça sözcüklerle yapılan kafiyeler:**

Ki l'ali sımakdur geñezlik cehl
Şınuğı bütin itmek olmaya sehl (205)

Ṭuta elüñüzi bulasız necāt
Eger viresiz siz selām ü selāt

Nolavüz biz nola tedbīrümüz
Hemīn 'özüümüz var daĥı taķřirümüz (1081)

VII. **Farsça sözcüklerle yapılan kafiyeler**

Küyüñ ey ular kim yigitsiz ü cüst
Ki karvānda var ĥocalar ĥatı süst (136)

Kişi kim ola 'āķıl nik-baĥt
Başarıbilür 'aķılla tāç ü taĥt (165)

III. Söz Sanatları

1. **Cinas:** Yazılışı, söylenişi ya da yapısı birbirine benzeyen fakat anlamları farklı kelimelerle yapılan kafiye çeşididir. Hoca Mesud'un en başarılı olduğu alanlardan birisi de cinasdır. Hatta bazı yerlerde cinas için anlamdan vazgeçtiği görülmektedir.

Düşenler elin dutmak işidür
Keremden hatâ 'övrini işidür (2)

Bir anuñ bigi kim yār ola işi
Ne incinmek az nesnedendür işi (409)

Seni her ne kim dostuñdan yarār
Ger eğlenceñüñdür isem yarār (443)

- **Eksik cinas:** cinaslı sözcüklerden birinin başında bir harf ya da hece eksik olan cinastır.

Eger 'āşıkısañ özüñi yoq it
Ve ger nī selāmet yolın tutu git (454)

Sehergāh yolından tağılırsa gül
Revādur velī odun eyle degül (469)

Çü senün ola maħremüñ bile rāz
Dönüp rāzı dimez ne çoğu ne az (19)

Ne dilce olırsa ma'nīdür aşl
Ki ānuñ için konılır bāb ü faşl (34)

Olar kim cihandan sefer itdiler
Cihanda sözi qodılar gıtdiler (36)

Baña tanz idüp kesmesün kimse yol
Bayıq bunı düzmekde maqşudum ol (67)

Qavī olduqñ demde sāğ ü esen
Za' ifüñ yükin götür ol demde sen (141)

Çü senden kişi bulmaya etmek aş
Senüñ güherüñden ne fark ide taş (178)

Eger ola sermaye sūd alasin
Ve ger müflis iseñ hacil qalasin (944)

2. **Teşbih:** Bir nesneyi ya da bir kavramı, nitelik bakımından daha üstün olana benzetme sanatıdır.

Kaçanı öldürseñ şu 'avrat bigi
Erenler utandırma varma bigi (275)

Savaştan kaçan erkekleri –**korkaklık ve acizlik yönünden**- kadınlara benzetmiştir.

Av avlamağa düriş aşlanleyin
Sökel dilgü bigi uzatma boyun (346)

Avlanan erkeklerin –**güç, kuvvet, dayanıklılık yönünden** – aslana benzemesi, hasta tilkiler gibi pes etmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Düşer oda pervâne bigi sızar
Yoğ ol kırt bigi ibrişim çözer (400)

Âşıkları, pervaneye benzetmiştir. Pervane, ateşin cezbesine kapılıp helak olur. Âşıklar da aşkın cezbesinde kendilerini kaybederler.

Şu yel bigi gizlü yol gidici
Şu taş bigi dilsüz zikr idici (403)

Takva sahibi ve ihlaslı insanları –**sessizlik ve gizlilik yönünden**- yele ve taşa benzetmiştir.

Olurlar delüler bigi meyperest
İder buları tolav āvaz-ı mest (458)

Âşıkları, aklı dengesi yerinde olmayan sarhoş delilere benzetmiştir. Âşıklar da deliler gibi sarhoşturlar.

3. **İstiare:** Bir şeyi kendi adının dışında türlü yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anma sanatıdır.

Ganīmet bil işbu virirseñ nefes
Çü kuş uça ne işe yarar kafes (988)

Burada ruh, kuşa; beden kafese benzetilmiştir. Boş kafes bir şeye yaramayacağı gibi ruhsuz bir beden de cesetten ibarettir. Bu istiare, eski Türk edebiyatında çok sık kullanılan bir imajdır.

4. **Tenasüp**: Belli bir konu üzerinde, aralarında türlü ilgiler bulunan sözcüklerin, bir arada kullanılmasıyla yapılan sanattır.

Şunuñ bigi meşgül **nakkaş** ile
Ki işleri yok hiç **göz ü kâş**-ile (405)

Sinâ şimdi boynına **kurduñ** bıçak
Yok ol dem ki **koynı** dutup yırtacak (108)

Niçe **Ülker** ü **āya** toğa **güneş**
Komiş olasin sen sin içinde bāş (78)

Uz **ok** atana karşı sen çekme **yāy**
Çekerseñ sevişigör aklanma hayı (254)

5. **Tezat**: Birbirine karşıt olan nitelikleri bir arada kullanma sanattır.

Ögenler seni hep yazuğa koyar
Melāmet idendür saña dost yār (222)

İşit **düşmenüñ** dise yavuzluğunı
Ki yindek görür **dostlarunı** azluğun (223)

Sen öd birağugör **kaşıa** geç
Yaşın kuruşu yana kalmaya hiç (423)

Yavuz itme görmeyesin yavuz iş
Eyü tohum virmeye **yavuz** yemiş (338)

Kişi kim ider **düşmene** hulk eyü
Olur düşmeni **dost** kalmaz kayu (339)

6. **İstifham:** Cevap beklemezsiniz, anlamı güçlendirmek için sorulan sorulardır

Sipahintün olmayıcağ yarığı
Nite tırı bile göricek yağı (263)

Ne ıışsıdur öginmek katında tırup
Karı çok karış virse çıkırık kırup (221)

Ne eksile ululuğından ‘aceb
Sorarvan niceme degüldür edep (27)

Nolavüz biz nola tedbîrümüz
Hemîn ‘özüümüz var dağı taķşirümüz (1081)

Çü bir pîşe bile hoş ola hâli
Neçün şuna ayruğ eline eli (793)

7. **Nida:** Şairin, kişilere ya da varlıklara göz önündeymiş gibi seslenmesidir.

Direm doğrusın saña **iy şehriyâr**
Çü hağ ola söz dimeğine yarâr (229)

Nedür dimezem **iy karındaş** sema‘
Meger bileven kim eydür istima (465)

Qalur uşlulardan ögüt yâdigâr
Bu bir sözi Sa‘diden işit **iy yâr** (501)

Sen **iy Sa‘dî** yu defteründen elüñ
İgen yılma pâyani yoğdur yoluñ (923)

İgen ‘ayb olmaya mı **iy sere**
Ki düşmen elinden düşesin yire (164)

8. **Tekrîr:** Anlamı kuvvetlendirmek amacıyla, söz veya söz öbeklerinin tekrarlanmasına denir.

Sıñarlamağıl köleñi **gâh gâh**
Şâyet gün ola kim ola pâzişâh (325)

Yavuzlara kimse nite vire yüz
Yavuzlara eyler taħammül yavuz (375)

Ne ol şāhlaruñ heybeti **kaldı**
Ne yoqsullaruñ miñneti **kalđı** (152)

Gel iy kim yitmişe yitdi '**ömür**
Meger uyurduñ yile gitdi '**ömür** (941)

Ra'yyet ki dinç ola ol **gāh gāh**
Yatur fāriğ ile ki köşkünde şāh (670)

9. **Akis:** bir sözcüğün düzenli veya düzensiz olarak yer değiştirilmesiyle yapılan söz sanatıdır.

Yaramaz ki yoğşulu öldüre **şah**
Ra'yyet olur **şāha** püşt ü penāh (92)

Ne **bünyāzi** varısa yile virür
Şu kim bir yavuz işe **bünyāz** urur (97)

Yavuzlığı bulmaya **eylük** iden
Ya **eylük** nite biter **yavuzdan** (176)

Çeriden çü mālī dutasın **dirig**
Dirig ola ger el urup darta tiğ (265)

Yimekçün olur her **altun** her kımāş
Dirüp yığmağ için çe **altun** çe dāş (354)

10. **İştikak:** Aynı kökten türemiş sözcükleri, bir beyitte kullanma sanatıdır.

Ulu başludur **ululuğdan** irak
Bāşı ulu beyinsüzdür **ķabaķ** (504)

Gedā gör ki sulţanlığı **ķor ķaçar**
Gedālıķda şabr ile günü geķer (393)

Hem **aldurmagıl** **aldaguca** ayak
Emān virmegil iş üstine bak (250)

Kişi kim ola '**ākıl** nik-baht
Başarıbilür '**ākılla** tāç ü taht (165)

11. **Telmih:** Kişi veya olaylara, anlamı güçlendirmek adına, atıf yapmaktır.

Ḥalīline odı gülistān ider
Bir niceye tūrı suyu kıan ider (12)

İbrahim peygamberin, Nemrut tarafından ateşe atıldıktan sonra, ateşten sağ salim kurtulduğu mucizeye ve Firavun'un Kızıl denizde helak olduğu hadiseye gönderme yapılmıştır.

Kişi genc-i Kārūna yol bulmadı
Ve ger buldı çıkmağa ol bilmedi (17)

Musa peygamber zamanında zenginliği, kibri ve nankörlüğü ile meşhur olan Karūn'a ve onun hazinelerine gönderme yapılmıştır.

Avān kişi manşūbda diyüp iş ide
'Adüvv kıuyıda dīve biñ şışede (386)

Süleyman peygamberin, cinleri şişeye hapsettiği mucizesine gönderme yapılmıştır.

Ezelden ḥiṭāb-ı elest işidüp
Cevābın belī dimegi iş idüp (402)

İnsanoğlunun yaratılmadan önce, ruhlar aleminde Allah'a karşı verdiği söze gönderme yapılmıştır.

Şaşa ruhşende bir buluç ursa bend
Dutımaya yüz Rüstem atup kemend (709)

İranlı mitolojik kahraman Rüstem'e gönderme yapılmıştır. Rüstem gücüyle, kuvvetiyle ve cesurluğuyla ünlüdür.

IV. Dil ve Anlatım

Hoca Mes'ud oldukça sade bir Türkçeyle eserini kaleme almıştır. Eski Anadolu Türkçesinin bütün gramer özelliklerini kullanmaktadır. Söz varlığı oldukça geniştir. Eserinde onlarca arkaik sözcük bulunur. Eserinde yaşadığı çevrenin yöresel dil özelliklerini de yansıtmıştır.

Ancak eserin sade bir dille yazılması, yaşadığı zamanda eleştirilmesine sebep olmuştur. Aşık Çelebi onun için “Çağdaşlarının dilinin gerisindedir. İnsan içine çıkacak yüzü yoktur. Makamı ancak perdenin arkasındadır” demiştir.³⁵

Hoca Mes'ud eserinde sade bir dil kullanmakla beraber yüzlerce deyim de yer vermiştir. Bu sayede söze canlılık vermiştir. Kullandığı deyimlerin bir kısmı bugün hala kullanılmaktadır. Bir kısmı ise kullanılabilirliğini yitirmiştir.

1. Ağuyı bala kat-
2. Ağzını dut-
3. Aşahlık it-
4. Ayağa bırak-
5. Ayağa düş-
6. Ayağına al-
7. Ayak altına hak ol-
8. Ayak dire-
9. Ayaklara düş-
10. Ayıp gözetmek
11. Aziz ol-
12. Baş aşağı eyle-
13. Baş kaldır-
14. Başı gökden aş-
15. Belâ çek-
16. Bir gönüllü ol-
17. Boynıma bırak-
18. Bûsesin aç-
19. Can at-
20. Can vir-

³⁵ Dilçin, Prof. Dr. Cem: *Süheyl ü Nev-bahar İnceleme-Metin-Sözlük*, Ankara 1991, sf.175

21. Candan ol-
22. Cefâ çek-
23. Cihana yay-
24. Cihandan giç-
25. Devlet topın ur-
26. Dilü hoş ol-
27. Dilüñ dut-
28. Dirî dut-
29. Dişi çıkası
30. El çek-
31. El ur-
32. Elden ayakdan düş-
33. Eli üstün ol-
34. Elüñ dişle-
35. Elüñ dut-
36. Eman bul-
37. Eylük gör-
38. Fitne düz-
39. Ğam yi-
40. Ğam yi-
41. Göñlü dirî ol-
42. Göñlü hoş ol-
43. Göñlü sınıklı ol-
44. Göñül bağla-
45. Göñül vir-
46. Göñülden giç-
47. Göz kulağ ol-
48. Göz yaşın sil-
49. Gözine sığ-
50. Gözüne uyhu girme-
51. Güce uğra-

52. Güç it-
53. Ğor gör-
54. İmek yimek
55. Ğadı zindanına düş-
56. Ğadrüñ bil-
57. Ğan dök-
58. Ğan dök-
59. Ğapu aç-
60. Ğapu dögmek
61. Ğapudan Ğapuya git-
62. Ğapuya gel-
63. Ğapuya var-
64. Ğarar dur-
65. Ğaygu dök-
66. Kerem eyle-
67. Kin dut-
68. Kin dut-
69. ĞoĞusu çık-
70. Ğov düz-
71. ĞulaĞdan çık-
72. KüstahlıĞı it-
73. Miskin düş-
74. Oda düş-
75. ÖĞüt dut-
76. Öziñ şakın-
77. Perdesiñ yırt-
78. Pervâne ol-
79. PişmanlıĞa düş-
80. Saâdet bul-
81. Söz getir-
82. Sözi öt-
83. Sözinüñ yolu bağlan-

84. Şu başdan aş-
85. Taç ur-
86. Telef it-
87. Toprak ol-
88. Tudak depret-
89. Ululuk sür-
90. Ümidiñ üz-
91. Yil kov-
92. Yile göge şavur-
93. Yile var-
94. Yine ur-
95. Yol bul-
96. Yükiñ dök-
97. Yüreği delük ol-
98. Yürekli ol-
99. Yüz şuyın dök-
100. Yüz ur-
101. Yüz ur-
102. Yüzi sirke sat-
103. Zağma merhem ur-

- İkileme olayı Türkçenin ilk yazılı metinlerine kadar inen örneklerine bol bol rastlanan temel bir örnektir.³⁶

Ra' iyyet ağaç kökdür **şāḥ şāh**
Kök olmyacağ **şāḥ** olur tebah (85)

Sıñarlamağıl köleñi **gāh gāh**
Şāyet gün ola kim ola pāzişāh (324)

İçerler belā cāmını **nuş ā nuş**
Görürler acıdur yударlar uş (393)

³⁶Dilçin, Prof. Dr. Cem: *Süheyl ü Nev-bahar İnceleme-Metin-Sözlük*, Ankara 1991, sf.176

Kaça okı tokınıcak **çāt çāt**
Yalın ten geyerse çukāl **kāt kāt** (564)

Ra'yyet ki dinç ola ol **gāh gāh**
Yatur fāriğ ile ki köşkünde şāh (667)

- **Baş kafiye**, eski Türk şiirinde önemli bir gelenektir. Hoca Mes'ud eski Türk şiirinin bu geleneğini eserinde sürdürmüştür.

Çü uyku saña göstere dest-bürd
Çü tahtında sultan çü yazıda kürd (669)

Ta'alluk hicāb oldı yoğ hāsılı
Ta'alluk uzundur bilün vāşılı (480)

Sifnek vızlarısı boyunun eger
Sifnek bigi başın eliyle döver (457)

Yavu varmayıpdur yüzün gizler
Yavu varmışmuñ izin izler (409)

Ne 'āsi olanları kātı dutar
Ne suçını bilenler girü yiter (5)

- Eserde zaman olarak en çok “-di'li” geçmiş zaman, kip olarak da üçüncü tekil kişi kullanılmıştır.

Eger suçlıya **qahr** u **hışm** oladı
Kim anıñ elinden emān buladı (8)

Tohumadan bitüp baş kaldur didi
'Aşā oldu vü ucı öldür didi (364)

Ger epsem oturdu işin sağladı
Yavuzlar dilin kendüye bağladı (531)

- Hikayeler genellikle iki çeşittir: Hikaye (hikâyet) ve konuşma (goftar). Hepsinin uzunluğu ve kısalığı değişir. Hikayelerin hemen hepsi didaktiktir.

Hikayeler de mutlaka bir sonuca doğru gidilir. Sonuç elde edilir edilmez bir telkin ve nasihat zinciri başlar.³⁷

³⁷ İlaydın, Hikmet: *Bostan*, Hürriyet yayınları, İstanbul 1975, s.9

IV.Bölüm

SONUÇ

TERCÜME-İ FERHENG-NÂME-İ SADÎ'NİN

TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Hoca Mes'ud XVI. yüzyılda yaşamıştır. Bu dönem Türk edebiyatının gelişme dönemidir. Hayatına ilişkin bilgiler sınırlıdır. Bu konudaki ayrıntılı çalışmayı, *Süheyl ü Nev-bahar* adlı eserinde Cem Dilçin yapmıştır.

Hoca Mesud'un bilinen iki eseri vardır. *Süheyl ü Nev-bahar* adlı eser, Türk edebiyatında, beşeri aşk alanında, yazılan ilk mesnevidir. Tercümedir. Türünün başarılı bir örneğidir. Bu özelliğiyle XVI. yüzyıl Türk edebiyatında önemli bir yeri vardır.

Hoca Mesud'un bu çalışmanın asıl konusu olan *Ferheng-nâme-i S'adî Tercümesi*, İranlı ünlü şair Sadî-i Şirâzî'nin *Bostan* adlı eserinin ilk Türkçe manzum çevirisi olması bakımından oldukça önemlidir.

Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî, konusu bakımından çeşitlilik gösterir. Ancak, adalet, cömertlik, aşk, rıza, kanaat, şükür, terbiye, tövbe temalarının öne çıktığını görebiliriz. Sadî, *Bostan*'da bu temaları, hikayelerle somutlaştırılarak anlatılmıştır. Hikayelerin sonunu da hikemî sözlerle bağlamıştır. Ancak Hoca Mes'ud genel olarak hikayeleri atlamış ya da kısaltmıştır. Daha çok hikayelerin sonlarındaki hikemî beyitleri tercüme etmeyi tercih etmiştir.

Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî, mesnevi türünde olmasına rağmen, mesnevî türünün bütün bölümlerini içermez. Mesela; "nâ't-ı çehâr-yâr-ı resûl" bölümü yer almamaktadır. XVI. yüzyıl mesnevilerinin hemen hepsinde görülen aruz hataları, bu eserde de mevcuttur. Bununla beraber kafiyeler oldukça zengin ve ahenklidir. Türü aliterasyonlar ve cinaslarla iç ahenk de sağlanmıştır.

Tercüme-i Ferhengenâme-i S'adî, motifler ve hayal öğeleri açısından da oldukça zengindir. Özellikle hayvan-insan benzetmeleri oldukça başarılıdır. Bu sayede eserin zevkli ve akıcı olması da sağlanmıştır. Anlatım söz sanatlarıyla canlı tutulmuştur, kuruluştan uzaklaştırılmıştır.

Tercüme-i Ferhengenâme-i S'adî'nde dinî ve ahlakî düşünceler oldukça yoğundur. Bir çok yerde de belirttiğimiz gibi eser hikemî bir tarza sahiptir.

Tercüme-i Ferhengenâme-i S'adî'nin dili oldukça akıcı ve sadedir. Arapça ve Farsçanın tesirinden oldukça uzaktır. İçerisinde onlarca arkaik kelime barındırması, eserin kıymetini bir parça daha artırır.

Şerif Hulusi bir makalesinde, bizim incelediğimiz iki nüshayı kastederek "...eserin tenkitli bir metnin yapılmasına –Köprülüzade Fuat Bey'inde söyledikleri gibi- ne kadar zaruret hasıl olduğunu gösterecektir."³⁸ diyor. Bu çalışma sayesinde Türk Edebiyatı sahasındaki yerleri tartışılmaz olan iki büyüğün ortak tavsiyesi yerine getirmiştir.

Tercüme-i Ferhengenâme-i S'adî, elde bulunan iki nüsha ile karşılaştırılarak, ilk kez tenkitli metni ortaya konulmuştur. Böylece Türk edebiyatında eksik olan bir boşluk doldurulmuştur.

³⁸ Hulusi, Şerif: *Ferhengenâme-i Sadî'nin Üçüncü Nüshası Hakkında*, *Türkiyat Mecmuası*, c. IV, İstanbul 1934, s.296

V. Bölüm

Tenkitli Metin

A- Metnin Kuruluşuyla İlgili Açıklamalar

1. Ferhengnâme-i Sâdî'nin metnini kurarken beyit sıralamasında R nüshası esas alınmıştır. Çünkü Muallim Rifat, bu nüshayı çevirirken orijinal Bostan'la karşılaştırmasını yapmıştır. Bu yüzden bu sıralama daha güvenilirdir. Ancak, kelimeler bakımından M nüshası esas alınmıştır. Bunun sebebi ise, M nüshasının daha eski tarihli olmasıdır. Bununla beraber anlam bakımından daha uygun kelimelerin seçilmesi de göz önünde bulundurulmuştur.
2. M ve R nüshasının farkları, sözler arasına “:” iki nokta konularak belirtilmiştir. Soldaki kelime esas aldığımız kelimedir. Sağdaki kelime ise farkı belirtir. Eğer M nüshası esas alınmışsa, iki noktanın sağında bulunan sözcüğün sonuna R kısaltması konulmuştur. Eğer R nüshası esas alınmışsa, iki noktanın sağında bulunan sözcüğün sonuna, M kısaltması konulmuştur.
3. Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzatmalar; ā,ū,ī harfleriyle gösterilmiştir. Vezin gereği zihaf yapılması gerekiyorsa, bu belirtilmemiş, metne sadık kalınmıştır.
4. M nüshasının sayfa numaraları “[1a],[1b]” şeklinde sayfanın solunda gösterilmiştir. R Nüshasının sayfa numarası ise 1,2,3... şeklinde yine sayfanın solunda gösterilmiştir.
5. R nüshasındaki dipnotlar, kurduğumuz metinde italik olarak yine dipnotta gösterilmiştir.
6. Beyit numaraları benim kurduğum metnin numaralarıdır.

B- Metnin Bölüm Başlıkları

1. Zikrül-Mevlâ bi't-Takdîmi Evlâ
2. Der Ni'met-i Hâteme'n-nebiyyîn 'Aleyhi's-selam
3. Sebeb-i Tercüme Sahten ü Ta'yin-i Târih
4. Der Naşihat-i Mülük ü Selâtin
5. Vasiyet-i Kerden-i Ferzend-i Hodrâ Kistrâ
6. Naşihat-i Cemşid
7. Der Gaflet-i Tevân-Gerân Ezhâl-i Dervişân
8. Der Âkıbet-i Sitemger ân
9. Der 'Adl ü Zülm ü ' Âkıbet-i Ân
10. Der Sel âmet-i Hâl-i Derviş ân Ezbî Tam â
11. Hik âyet-i Der-în Ma'nî
12. Der Nikân u Bedân ve 'Âkıbet-i İştân
13. Hik âyet-i Der-în Ma'nî
14. Der Terbiyet-i Melik ü P âs-ı Ra'yyet
15. Der Âyin-i Cihand ârî ve Târik-i Leşker Keşî
16. Der Neyh ez Luţf Kerden-i L âyî ki 'unf mî-b âyed
17. Der Terbiyet-i Leşker
18. Der Terbiyet-i P âziş âh
19. Der Terbiyet-i D ân â
20. Der Nasihat-i İhs ân
21. Der Ri' âyet-i Yetîm ân
22. Der Terbiyet-i 'Amel-i Nîkû
23. Der İhs ân-ı 'Av âm
24. Der Vaşf-ı Ganî vü Faķîr
25. Der Âg âh Şoden-i P âdiş âh
26. Der 'Aşķ ve Ahvâl-i ' Aşķ ân
27. Hik âyet-i Der-în Ma'nî
28. Hik âyet-i Der-în Ma'nî
29. Der Terbiyet-i Sem â'
30. Hik âyet-i Der-în Ma'nî
31. Der Meskenet
32. Der Beyân-ı 'Adl ü Zâlim
33. Der Mertebet-i İhsân
34. Der Samti Hülķ Der İzzet-i Nefs-i Merd ân
35. Der Evş âf-ı Hodbîn
36. Der Bey ân-ı Ehl-i Sa' âdet
37. Der Sa' âdet
38. Hik âyet-i Der-în Ma'nî
39. Der Bey ân-ı 'İb âdet

40. Der an a't  Şükür
41. Der Atay-1 a Goften
42. Der Şıfat-1 Perhızk r
43. Der Şıfat-1 ırbetk r
44. ik yet-i Der-n Ma'n
45. Der Terbiyet-i Zen
46. Der Terbiyet-i Ferzend n
47. Der Naşhat  Pend
48. Der Terbiyet-i idmetk r
49. Der Vaf-1 a'ne-i alk
50. Der Sipas-1 Şoden-i ud -y1 Te l 
51. Der Vaf-1 Terbiyet-i A y-1 a
52. Der Naşhat-i g h
53. Der Naşhat-i Cv n n
54. Der Beyt-i (Terbiyet-i) 'Amel-i Şalh
55. ik yet-i Der-n Ma'n
56. Der atm-i Kit b   'zr-  il

Tenkitli Metin

Zikrū'l-Mevlā bi't-Takdīmi Evlā

Feülün/feülün/feülün/feül

1. Direm ādın anuñ ki yaratdı cān
Sözi dilde hıkmekten itdi revān
2. Düşenler elin dutmaq işidür
Keremden hātā 'övrini işidür
3. 'Aziz ol durur kâpusın her ki kor
Ne kâpuya vardıysa oldu hor¹
4. Boyun virmiyen pâzişahlar başı
Eşiginde sürünmek olur işi
5. Ne 'âsi olanları kâti dutar
Ne suçımı bilenler girü yiter
6. Yavuz işüñe kaçurısa ne var
Çü terk idesen mâcerâyı savar
7. Görür perde altında suçları bol
Girü 'afv perdesile örter ol
8. Eger suçlıya kâhr u hışm oladı
Kim anıñ elinden emān buladı
9. Ğanīdür tã'atden igen² berī
Ne vār tã'at eylerse ins ü perī
10. Aña kibr ü benlik yaraşur 'azim
Ki zâtı Ğanīdür ü mülki kâdīm

5b suçını bilenler: suçı olanları R

7b bol: ol, 'afv perdesile: perde-i luğf-ile R

8a hışm: hışm R

¹ Bu beyit R nüshasında yok

² İgen: Te'kide delâlet eder. Pek, gayet

11. Kimüñ başına taç urur bahtdan
Kimini toprağa birağur tahtdan
12. Haliline odı gülistān ider
Bir niceye³ tırı suyu kan ider
13. Eger olursa luḫ u iḫsanı anuñ
Ve ger buyısa ḫükm fermān anuñ⁴

2

14. Ne kim var anuñ teñrilığın bilür
Velī niteligine ḫayran ḫalür
15. Ne zati gögine uçar murg-ı vehm
Ne vaşfı etegin dutar dest-i fehm

[2a]

16. Bu deñizde yüz biñ gemiler batar
Ki her tahtası bir kirañda⁵ yiter
17. Kişi genc-i Kārūna yol bulmadı
Ve ger buldı çıḫmağa ol bilmedi
18. Uzdursa rāz açmağa kimse dil
Sözünüñ yolu bağlanur eyle bil
19. Çü senüñ ola maḫremüñ bile rāz
Dönüp rāzı dimez ne çoku ne az
20. Sıgub kişi anlayınca sözi
Ṭogan biñ öñdin dökilür gözi⁶
21. Bu yolda azıtmaya ol gendüzün
Ki elden ḫomaya ḫılavuz izin

³ Bir nice: bir başkası

11a bahtdan: tahtdan, birağur: indirür R

14a tañrılığın: birligin M

16a deñizde: deryāda R

17b çıḫmağa ol: çıḫmaqlığın R

19a senün: sālik R

⁴ Bu beyit M nüshasında yok

⁵ Kirañ: kenar

⁶ R nüshasında bu beyit yok.

22. Safā yolına Sa'dī ol kim gire
Gerek Muşafānuñ şoyınca vara⁷

Der Ni'met-i Hāteme'n-nebiyyīn 'Aleyhi's-selām

23. Yol izleyici enbiyā serveri
Emīn Cebre'ilüñ incek yeri

24. Zihī Mūsī kim 'arş ānuñ tūrıdur
Kamu nūrlar pertevī nūrıdur

25. Ne hoş tıfl k'oğumadan sarf-u nağv
Niçe milletüñ 'ilmini itdi mağv

26. Nite tuta 'işyān obasında ev
Şu kim sen āña olasın pīş-rev

3

27. Ne eksile ululuğundan 'aceb
Sorarvan niceme⁸ degüldür edep

28. Ki bir niçe dervīşe çün oldı meyl
Konuqluğña ger varalar tıfeyl

29. Saña 'izz-i levlāk temkīn yeter
Senā daği tãhã vü yāsīn yeter

30. Ne vasf ide Sa'dī k'ola temām
'Aleyke's-şalāt iy nebī ve's-selām

Sebeb-i Tercüme Sahten ü Ta'yin-i Tārīh

31. Söz añlayanuñdur katında 'azīz
Bu ma'nīyi key bilür ehl-i temīz

32. Ki söz yüce göklerden inmiş durur
Göñülden geçüp dilde dinmiş durur

⁷ M nüshasında bu beyit yok.
25a oğumadın: kü kımadan R

⁸ Niceme: nasıl

[2b]

33. Çalap anı hem canlar içinde qor
Çü inmiş ola gökden olmaya qor

34. Ne dilce olırsa ma'nîdür aşı
Ki ānuñ için konılır bāb ü faşı

35. Gerek sözi ola ma'nîlü hem oñat⁹
Tefāvüt degül dir ise Türk ü Tāt¹⁰

36. Olar kim cihandan sefer itdiler
Cihanda sözi qodılar gitdiler

37. Ecel irse n'ola Çalap emridür
Kişinüñ sonuñda sözi 'ömrîdür

38. Kim ānuñıla unıdılmaz adı
Dün ü gün eger bilişi hem yadı

4

39. Aña ölü diyen kişi yañılır
Ki sözi okınur adı añılır

40. 'Alā külli hāl anı bilmek gerek
Ki söz qalsa maldan durur yigrek

41. Velî ki ne söz şol ki candan biter
İşiden kişi andan ögüt dutar

42. Yoq ol kim hemin herze vü hezl ola
Anuñ bigi kalmasa yig kim qala

43. Otururiken birgün evimde ben
Hem igen melül idüm ol demde ben

44. Biraz fikre ögüm¹¹ dirilsün diyü
Dağılmağıçün hātırumdan qayu

⁹ Oñat: iyi, güzel nāfi.

¹⁰ Tāt: Fı'lı asl "dilsiz demekse de Türk'ten başka millet demektir.

34b konılır: qodılar R

36b cihanda: yerinde R

38b hem: vü R

41a velî ki: velîkin R

43a evimde: odamda R

¹¹ Ög: kâf-ı yâ ile "akıl" demektir.

45. Oqıdumdı Ferheng-nāme sözin
Ki Sa' dī düzüpdür anı ańsuzın
46. Ögüme düşe geldi didüm hele
Nola bu dahı Türkī'ye ger gele
47. Ki Bostān içinden irilmiş durur
Öküş hoş öğütler virilmiş durur
48. Şu resmile her kim ala oqıya
Eli virmeye kim elinden qoya
49. Bu endişeye göñlümi bağladum
Olasını oranladum¹² çağladum¹³

[3a]

50. Niceme ki haţır degül-idi cem'
İçmedi atdı udı niteki şem'¹⁴
51. Ānuñ degme bir beytine terceme
Düzüp sürmedüm yād sözi ħarcama

5

52. Çü fikrüm tamarında qan itdi cuş
Temām eyledüm teñgri fazlında uş
53. İy söz bilen inanmazısañ sınā
Muqābil getür anı taţcasına¹⁵
54. Göresin ki eyle midür didigüm
Belüre ne deñlü emek yidigüm
55. Ki her beyti yirlü yirince dürüst
Nite taţcadan türkīye geldi cüst
56. Ger ayruqsı oldıyısa ħarf savt
Az olmuş ola ma' nīde nesne fevt

¹² Oranlama: tahmin etmek

¹³ Çağlamak: yerli yerine koymak

¹⁴ Muallim Rifat bu mısrayı manasız bulur. Şöyle olmalı der: içinde idi udı niteki şem

47b öküş: dilim R

50b içmedi atdı udı niteki şem'i: içinden indi urtına ki şem'i

53b anı: imdi R

56b az olmuş: nite R

¹⁵ Taţca: Fārisī lisanı

57. Şu yılda ki düzildi iş bu kitāb
Nebī hicretinden sorılsa hisāb
58. Yidi yüz ü elli bişinde temām
Ki tārīḥ yazılı dutar ḥās u ‘ām
59. Bilürem şu ḥaddüm yoğıdı belī
Ki itdüm bu küstaḥlıđı ben velī
60. Sa‘ adet degül mi ki dutup boyun
Sözi düze Mes‘ud Sa‘ dileyin
61. Görür ‘ūd ağacını kim hoş düter
Üzerlik daḥī özin oda atar
62. Taḫārī at irişemez tazīye
Şoyınca yiler düşüben yazıya
63. Şeker şerbeti ger gülāb olmaya
Şanur mı özini Çalāb almaya
64. Eger incü girmezise yancuğa¹⁶
Heves eyler oğlan uşaq boncuğa

6

65. Kişi deste bağlar olur yoncadan
Elikdürmese¹⁷ gülden ü gıncadan
66. Benüm daḥi hem aña beñizer işüm
‘Ayıblamasun yādım u bilişüm

[3b]

67. Baña ḫanz idüp kesmesün kimse yol
Bayıḳ¹⁸ bunı düzmekde maḫşudum ol
68. Ki benden cihānda ḫala yazigar

¹⁶ Yancuḳ: para kemeri

¹⁷ Elikdürmek: elde etmek, mālİK olmak

58a bişinde: bişidi R

59a bilürem: bilürdüm R

61b daḥi özin: özin daḥi R

63a ger gülāb: gerçi naḫd, özini: suyını R

66a hem aña: uş buna R

¹⁸ Bayıḳ: hakikaten, cidden, gerçekten

Çü ben kalmayam ü döne ruzigar

69. Hemin söz kalur v'az çün ire va'd
Kamı Şa'dī vü n'oldı Bū Bekr-i S'ad

70. Olardan ki sürdi cihānda murād
Hikāyet kalıpdur dağı bir gey ād

Der Naşihat-i Mülük ü Selātin

71. Cihān ey oğul mülk-i baķi degül
Vefā umma ondan vü yüzine gül

72. El altında göynük gözetgil yetin
Ki devrān elidir saña üstin

73. Götürmez midi yili her şubh u şām
Süleymān sarayın 'aleyhisselām

74. Şoñ ucu işitdün ki viridi yile
Ne bahtlu ol kim bu sırrı bile

75. Bu meydānda devlet topın urdı ol
Ki rāhat kişilere degürdi ol

76. İşe ol gelür kim alup gitdiler
Nekim irküben¹⁹ kodılar n'itdiler

7

77. Anuñçün düriş kim senüñle kıala
Şoñuñda kıalandur vebāl ü belā

78. Niçe Ülker ü aya toğa güneş
Kıomış olasın sen sin²⁰ içinde baş

Vasiyet-i Kerden-i Ferzend-i Hodrā Kisrā

79. İşitdüm şol uhtun ki dartardı²¹ cān
Didi Hürmüz öñünde Nuşirevān

¹⁹ İrkmek: toplamak

²⁰ Sin: mezar, kabir

²¹ Tartmaq: çekmek

71ab Cihān ey oğul mülk-i baķi degül / Vefā umma ondan vü yüzine gül: cihān çünki baķi kıalası
degül / vefā bulmaz andan ne sultan ne kıul R

75b degürdi: irgündi R

80. Ki yoqsulu gözetmek olsun işüñ
Yoğ ol kim gözedesin asayışüñ

81. Elüñde ne rāhat göre bir kişi
Çü öz rāhatuñ düzesin işi

[4a]

82. Melik ‘ışret eyleserse dünin günin
Nite işidi bile derviş ünin²²

83. Bilür uşlu kişi çoban uyısa
‘Aceb mi varup kırt koyunu yise

84. Düriş yoqsulu sakla vü āpıla
Ki dervişile pāzişāh yapıla

85. Ra‘iyyet ağaç kökdür şāh şāh
Kök olmyacağ şāh olur tebah

86. İgen halka hışm itme dutma kin
İdersen kıparursun özüñ kökin

87. Bildüñ sen iy Sa‘dī sözüñde uş
Elüñde kılıç var ü fetħ eyle hoş

88. Çü söz hağ ola didüğün yigrek
Ki hağ söze nāhağ ne rüşvet gerek

8

89. Ğarağ kıo ne bilüriseñ eylegil
Ṭama‘ kes ne dileriseñ söylegil

90. İlini ‘imāret düşünde göre
Şu kim ilinüñ hātırımı ira²³

91. Ne geñişlik olısar ol ilde iy yār
Ki şāhdan ola yoğşuluñ göñli țar

83b kıoyunu: kıoyun R

87b kıılıç var: var vü R

89a bilüriseñ eylegil: isterisen istegil R

91a olısar ol ilde: ola elde

²² Ün: ses, şadā

²³ Irmağ: ayırmak, uzaklaştırmak

92. Yaramaz ki yoħşulu öldüre şāh
Ra' iyyet olur şāha pūşt ü penāh
93. Ekinciye hoş tutmağa key düriş²⁴
Ki göñli hoş işçi çok işler iş
94. Göñül āña dutğıl ü niyyetlerüñ
Ki āsüde ola ra' iyyetlerüñ
95. Ra' iyyet çü güç göre kaçır kayar
Şehüñ zulmi çāvını cihāna yayar
96. Gerek zulm idüp olmıyasın bağı
Elüñden tolaşmaya halk ayağı
97. Ne bünyāzı varısa yile virür
Şu kim bir yavuz işe bünyāz urur
98. Güç idene kalmaz bayık rüzgār
Hemin āña la' net kalur bī-şümār

[4b]

99. Boyun virmeyen hākimüñ korkısun
Çü bilmeye korku nite kor hūsın
100. Kılıcıyla ilgün²⁵ harāba gider
Yoğ eyle ki miskinler āh ider
101. Azacuğ çıra bir tul ' avrat yağar
Nice şehri ol yandırur yıkar
- 9
102. Çü hak teñriden korkar ol kişi

²⁴ Key düriş: çok çalış. "key" kelimesi kāf-ı arabîyenin fethi ve "ya"nın sükunuydur.

94a göñül: gözüñ R

95a güç: geç R

99a hākimüñ: ki hāç R

99b çü bilmeye: bilmeye,

99b nite: ol nite R

101b yıkar: yağar R/ 105 görür: göre R

²⁵ ilgün, memleket

Sen ol kişiyi eyle hâkim tüşî²⁶

103. Yavuz eyler ol âdem itini yir
Kim aşşı ki halkuñ ziyanındadır
104. Şu ‘âmel ki ‘âlimleri incidür
Pes ider ki tüfeyr şâh gencidür
105. Bu sözde yarar içer olursam ând
Ki hem pâzişahdan görür ol gezend
106. Ne eylük ide ol ulular baña
Ki iller ağa illerinden göge
107. Sen ol zulm iden ‘âmile eyle zulm
Ki ‘adle berâber olur zulm
108. Sinâ şimdi boynına kurdun bıçağ
Yok ol dem ki koynı dutup yırtacak
109. Bezirgâna çün şâh zulüm üşüre
Yapar hayr kapusın eyle şara²⁷
110. Çü mazlüm iñileye Allâhına
Tuş olmayagıl âh-ı sehergâhına
111. Niçe elli yıllık eyü adı yir
Yavuz âd ayağa birağur şir
112. Kişi olan âdem açın²⁸ oldu çok
Ki miskinler âş-ile olmadı toğ
113. Kişi mi ola düşmişî inciden
Zebün kuş kapar dâne qarıncadan

Naşihat-i Cemşid

10

106b iller: âhlar M

107a eyle zulm: zulm düzR

107b ‘adle berâber olur zulm: semiziken anuñ derisini yüz R

²⁷ Şar: memleket, vatan

²⁸ Açın, açıkla

110a ki mazlüm iñileye Allâhına: uyumadı mazlum her şubh gâhR

114. İşitdüm ki Cemşid düzmişidi
Bıñar üzre bir şaşa yazmışıdı

[5a]

115. Ki bizüm gibi niceler içdiler
Bu çeşme şuyın geldiler geçdiler

116. Cihanı biz erlik-ile dutmışuz
Sine iltemedük kıoyub gitmişüz

117. İşitmemişüz yoksulun āhını
İrerduk göğe kıasr dergāhma

118. Sen eyle uyu yaticak bir yere
Ki maźlum üni kıulaęuña gire

119. şu miskin ki deāzın alımaş olur
Ānuñ biginüñ teñri dāzın alur

120. Kıapu var ki dutarsın ol yāña yüz
Kıapuña gelenlerüñ işini düz

121. Gerekmezse göñlüñ sımkılu²⁹ ola
Sımkılu göñüller getürgil ele

122. Uyursın ģunuk³⁰ yirde her gün peçe
Ĝarib issiden yakıulur güneşe

123. Perıřān göñüllü çü göğsin kıakar
Nice řehlerüñ dernegini yıkar

124. Ne rağbet ide āña nıkü-nihād
Ki kıayęulu ayruķ ola kendü řād

125. Melik taħt üstinde ger ģoř uyır
Nitā dınc oluben uyıya fakır

²⁹ *řınıķlı*: kırık, *řınıķlı*: kırık demektir. Sondaki elif okunmaz. Vaktiyle Arap imlāsını kabul eden atalarımız Arapçadaki "ketebü" kelimsini takliden sondaki "vav"dan sonra bir okunmaz elif yazılırdı.

³⁰ *Ĝunuk*: soğuk, serin

117a işitmemişüz: işitmeyesün R

117b kıasr: köşk R

119a deāzın: ol dāz R

120b kıapuña gelenlerü ki: kıapuñda oturanları

126. Ger ol duta uzun giceyi diri
Ḥalāyık yata uyuya her biri

11

Der Gaflet-i Tevān-Gerān Ez-Hāl-i Dervīṣān

127. Dühül üniyile uyanur ḥāce
Ne bilür ki pāsbān uyımaz gice
128. Yükin gözedür kārban key ağır
Esirgemez olursa gölük³¹ yağır
129. Bāy olan nitesı tena‘um ider
Çü görür ki dervīṣ ḳanlar yudar
130. Olur pāziṣāhlar yüreği delük
Diken dartar-iken³² düşerse gülün
131. Bayık bilgi kızlıgla³³ ḳatı kıṣ
Aña kim ola mālı gey sehl imiṣ
132. Şol ādem ki ünileyüp yitmedi
Sağ olduğunu şükrünü itmedi³⁴
133. Bulan nīli bilmez şuşālıḳ³⁵ n’olur
Beriye yürıyen şu ḳadrün bilür
134. Gice özini ne belüre saña
Çü uyuyasan dınç bir yānuña
135. Şu kim sıtma dutup çabalar ola
Dinün özinden ḥaberdār ola
136. Küyün³⁶ ey ular kim yigitsiz ü cüst³⁷
Ki karvānda vār ḳocalar³⁸ ḳatı süst

127a ḥāce: ḥoca R

³¹ Gölük: eşek

³² Tartaḳ: taşımak

³³ Kızlık: kıtlık

³⁴ Bu beyit R nüshasında yok

³⁵ Şuşālık: susuzluk

³⁶ Küyün: emr-i hāzırın cem ‘i olup “bekleyiniz” demektir.

³⁷ Cüst: kıvrak

³⁸ Ḳoca: ale’l itlak, yaşlı

137. Gözetgil bizi iy gemiler süren
Ki su başdan aşdı degüldür üren³⁹

138. Mehāreñ içinde gidersin yatup
Meharin devenüñ deveci dutup

12

139. Kālan kavim bilürsen kim n'ider
Yayan kum içinde nitesi gider

140. Kavī olduĝuñ demde sağ ü esen
Za'ıfūñ yükün götür ol demde sen

141. Sa'adet sarāyında vārısa er
Bu bir harf S' adī sözinden yiter

Der 'Ākıbet-i Sitemgerān

Feülün/feülün/feülün/feül

142. Gel ey ulu eyleme giceye göç
Ki bir resme kalmaz bu 'ālem şoñuç

143. Zā'ıfūñ kavī burmaĝıl nicesin
Eli irse göresen işkencesin

144. Ayaĝın alup kimseyi yıķmaĝıl
Yaķılasuñı⁴⁰ ekĝil yaķmaĝıl

145. Göñüller dirilse yigdür ki genç
Hazine boş olsun tolnca ilenç

[6a]

146. Düşürme kimesneyi tañrını şan
Düşē kim düşesen ayaklara sen

³⁹ Üren: burada insaf manasındadır ki, maksat "bizi bu halde bırakmak, almamak insaf değildir" demektir.

136b ki kervānda: genç içinde R
134b çü uyuyasan dinç bir: uyırsın dönüb degme gez R
139a bilürsen ki: bilür misin kim R
136b ki kervānda: genç içinde R
134b çü uyuyasan dinç bir: uyırsın dönüb degme gez R
139a bilürsen ki: bilür misin kim R/ 141b demde: şekre M
143b göresen: yayasın R
146b ayaklara: ayaĝına

⁴⁰ Yıķılasuñı: "yıķılacaĝın zaman" demektir.

147. Kavīmūñ gücini götür ey za'if
Gün ola kim aña olasin harif
148. Çü göre ki cāhil igen kin dutar
Aşaklıda her kimse kim dīn dutar
149. Tudak depredüp sürme mazlum işin
Ki çıkasıdır zālīmūñ heb dışın

Der 'Adl ü Zulum ü 'Ākıbet-i Ān

13

Feülün/feülün/feülün/feül

150. 'Acem pazişāhları eyle dutdılar
Ra'iiyetlere dürlü zulum itdiler
151. Ne ol şāhların heybeti kaldı
Ne yoqsulların miñneti kaldı
152. Haṭā gör ki kendüye zālīm ider
Cihān kalur ol mazlemeyle gider
153. Eğer pāzişāhlıqda zulum idesen
Gedā olasin yābana gidesen
154. Ne eylük tevaḳḳu' ider ol kişi
Ki ardınca qarış⁴¹ ola yoldaşı
155. Eğer kāfile gelmiye yite baç⁴²
Ekinci giderse bozıla harāç
156. Yeñilür diyen kim göç itmek gerek
Çü 'adlile māl irkülür yigrek
157. Harām olur uyurısa pāzişāh
Kavīden zaif ider olursa āh
158. Pes ol burç imiş pazişāh pāsban
R'aiyyet koyun aña sultan çoban

149a tudak depredüp sürme mazlum işin: di mazluma sen gülü aña işi R

149b ki çıkasıdır zālīmūñ heb dışın: çıkarubile zālīmūñ heb dışın M

157b olursa: olıcaḳ R

⁴¹ Qarış: zem, lanet, beddua

⁴² Bu beyit M nüshasının 135. beytidir.

159. Çü zulm ide her kimse anı bilür
Ki çobān dönüp kırt olmuş olur
160. Budag üzre dibin keserdi bir er
Çü bağ ıssı gördi idicek nazār
161. Didi bu kişi gerçi itmez eyü
İder kendüzi yine baña ne kıayu
162. Ulularla öküş irişmegil
Düşürürler-ise olursın hacil

14
[6b]

163. İgen ‘ayb olmaya mı iy sere
Ki düşmen elinden düşesin yire
164. Kişi kim ola ‘ākıl nik-baht
Başarıbilür ‘aқılla tāç ü taht
165. Saқın varma eğri yola iy yigit
Sözün doğrusın S‘adiden key işit
- Der Selāmet-i Hāl-i Dervişān Ezbi Tamā
166. Bilün anı kim beglik ü saltanat
Hemīn faқir durur dağı meskenet
167. Gedā için oyun bula aқşāmda
Yatur şöyle kim pāzişāh şāmda
168. Eger beyün eyvanı keyvān ola
Ve ger müflisün yiri zindān ola
169. Ecel çün küminden busisin açar
Yiginden kemīn kimse nite seçer
- Hikāyet-i Derīn-i Ma‘nī

159a bilür: bulur R/

162a öküş irişmegil: igen pes ilişmegil R/

165b key: gel R/

168a eyvanı: otağı R

- Feülün/feülün/feülün/feül
170. Ne didi işitdün mi ol gelleyi
Çıkaruiken zāhide çilleyi
171. Benüm vāridı fer fermān-dihi
Başumda idi tāk-ı şāhensehī
172. Benüm ile felek itdi ittifāk
Baña dönmişidi temāmet ‘ırāk
173. Dilerdüm ki ger māni elikdürem⁴³
Başum yidi kerem anı tātça direm

15

174. Kulağdan çıkar panbuğı iy yigit
Diri-ysen ölıden öğüt işit
175. Yavuzlığı bulmaya eylük iden
Ya eylük nite biter yavuzdan
176. Şerri kıparan başın añda virür
Ki ‘akreb inine diri āz varur

[7b]

177. Çü senden kışı bulmaya etmek āş
Senün güheründen ne fark ide tās
178. Yañıldum bu sözi dimedüm oñat⁴⁴
Tās ola kim anda ola menfa‘at
179. Ānuñ bigi kışıye ölüm gerek
Ki tās ola andan dağı yigrek
180. Şol ādem ki yimek uyımağ kıovar
Çü ol ādemī vü çü hayvān tavar

⁴³ *Elikdürmek: ele getirmek, elde etmek*

170a işitdün mi: işitdi kim M

172a felek itdi: itdi felek R

174b işit: al işit R

175a bulmaya: görmiyer

175b biter: gele R

178b anda: andan R

⁴⁴ *Oñat: (öbek) vezninde: iyi, güzel, müteber*

181. Ādem ‘ākılı dir tavardan yigi
Yok ol kim kişi talaya it bigi⁴⁵
182. Her ādem tavardan degül yig nešek
Yavuz ādemiden yig ola eşek
183. Yol ezen kişiler ne vār biñse āt
Yig ola yaya kim yol yürüye oñat⁴⁶
184. Zaqqum ağacın bisleseñ yaz kış
Şanur mısın andan yiyessin yimiş

Ĥikāyet-i Der-İN Ma‘nī

16

- Feülün/feülün/feülün/feül
185. Meger kıyuya düşdidi bir ‘avān⁴⁷
Ki od ölçericiydi⁴⁸ yıl kıovan⁴⁹
186. Bir ādem anı gördü kim ānda deyi
Bıraqdı şaşı üstine hem dedi
187. Sen irdüñ mi feryādına kimsenüñ
Ki feryādına ire kimse senüñ
188. Çü yavuzlığuñ toħmın ekdüñ yire
Götüresin vaqtini hem anı vire
189. Bir āh ol göñülden ki bilür ĥaber
Beterdür ki yüz biñ kıılıc u teber
190. Eyi arpa eken vaqitsüz yıl ayı
Ki vaqtinde biçmeyesin buğdayı

[8a]

191. Nite vire ĥurma ağı ağacı
Yaħud ola mı hiç ĥurma acı
192. Yavuz itdi iblīs eyü görmedi
Çepel toħum iri ĥařıl virmedi

⁴⁵ Bu beyit M nüshasında yok

⁴⁶ Oñat: (bogaz) vezninde, ikisinde de kaf-ı yā ile yine, iyi manasına gelir.

190a yıl ü āyı: bil ayı R

⁴⁷ ‘avān: zamanında jandarma tahsildār gibi ādemler.

⁴⁸ Od ölçmek: ateş karıştırmak, yanan odunun ucunu ileri sürmek

⁴⁹ Yıl kıovmak: abesle uğraşmak

193. Kişi perdesin yırtup itme savaş
Ki perdeñ içindeki olmaya fâş

194. Güce görme zılmüñ belürür ucı
Ki düşmenleri şınayasun güci

195. şu resme diril kim seni ögeler
Yoķ eyle kim ölücegez řuñalar

Der Terbiyet-i Melik ü Päs-ı Ra'ıyyet

196. Gerek şavmine şöyle řāh kın duta
Ki sevgülü oğına müşfik atā⁵⁰

17

197. Gehı döke gösterivire işin
Ki oğşayuben sile göz yaşın

[8b]

198. Ger ımıřađıseñ⁵¹ düşmen igen kıyar
Kaķıđan-iseñ⁵² halk senden toyar

199. İkinin karakta itgil hele
Ki cerrāh urur zaħma merhem bile

200. Çü suçlu řatuña getüre penāh
Sen öldürme ilk itdigüçün günāh

201. Ögüte işitmezse virgü řimāl
İkinci gezin bağla zindana şal

[9a]

202. Eger pend ü bend itmeye aña kār
Yaramaz ağaçdur dibinden şopar

194a görme: girmeR

194b düşmenleri: düşmişleri R

⁵⁰ Bu beyit R nüshasında yok

⁵¹ *Imışağ*: yumuşak

⁵² *Kaķıđan*: hiddetli

200a řatuña getüre: şapuna getürür R

203. Çü bir kimse suçıya kaçırıyasın
Yaramaz ki āña igen kıyasın
204. Ki l'ali şımağdur⁵³ geñezlik⁵⁴ cehl
Şınığı bütün itmek olmaya sehl
205. Belā yüki altında biyili şına
Şınanmamış işlere her kim şına
206. Sağın şaşun⁵⁵ içinde oldukça gez⁵⁶
Yok oldum ki taldurup⁵⁷ atıcegiz
207. Ğarazlu kişiniñ işitme sözün
P'ışmanluğa düşmegil añsuzın
208. Yarar bağlamak öğüdin öldürmeyin
Yine bütün olmaz kesilen boyın
209. Dimezven savaşda⁵⁸ tırışmağ⁵⁹ tokın⁶⁰
Kağıdumda 'ağlı yirinde sağın

18

210. Tağammül ider her kimün 'ağlı var
Yok ol 'ağlı kim hışm anı kovar
211. Busudan çıkar hışm çün ide kin
Ne inşāf kalur ne taqvā ne dīn
212. Göricek ānuñ bigi bir tırfa div
Kaçarlar ferıştaları idüb giriv
213. Aşısuz kişi çün boyıya bağurur
Yükin yoksuluñ boynına birağur

⁵³ *Sımağ: kırmak*

⁵⁴ *Geñez: kâf-ı Fârisî ve kâf-ı nun ile : kolay āsan*

⁵⁵ *Şast: yay içinde ok yatağı*

⁵⁶ *Gez: ok ağacının kirişe giren yeri*

⁵⁷ *Taldurmağ: yayı gerip oku hazırlamak*

203b yaramaz ki: gerekmez ki R

⁵⁸ *Savaş: harp*

⁵⁹ *Tırışmağ: mübareze*

⁶⁰ *Tokınmağ: taarruz etmek*

214. Güci yitdügince yiceldür tamın
Aşağ tamlınuñ hiç yimez ğamın
215. Tena‘um hemîn biş gün ide bile
Ki ayruğ yeründigine şād ola
216. Yıg ol kişi durmaz-ise eyle bil
Ki andan yata kişiler hastā-dil
217. Senüñ gözüñe nite uyğu girür
Ki mazlum uyımaz zaħmet görür
218. Çü zulm idesin sen gözetme anı
Ki eylükle kimse aña seni
219. Öginmezse yigdür eger pāzişāh⁶¹
Ki halk oña kor yılıcağ bārigāh
220. Ne işşıdur öginmek katında turup
Çarı çok çarış virse çıkırık kurup⁶²
221. Ögenler seni hep yazuğa koyar
Melāmet idendür saña dost yār

[8a]

222. İşit düşmenüñ dise yavuzluğun
Ki yindek⁶³ görür dostlarun azluğun

19

223. Seni dileyen diye sözüñ hāqın
Ki üşd diken vār yoluñda saqın
224. Yol ezmişe key yürürsin diyen
Cefā idicidür degül ğam yiyen

⁶¹ 218. 219. 220. beyitler M nüshasında yok

⁶² Kendi çıkırığını kurup ipliğini eğiren karıcağız külbe-i fakīranesinde lanet eylediği halde dalkavukların padişaha huzurunda durarak yüzüne karşı sena etmesi kaç para eder. (Çarış: lanet manasındadır.)

215b kişiler: niceler R

217a girür: geleR

217b görür: göre R

218a idesin: eyleyesen

⁶³ Yindek: pek ziyade

224a ezmişe: ezmişe senR

225. Dimezse kişi 'aybını yüzine
Şanırsun hüner anı kendüziñe
226. Keremdür kalan qalmıyan tãç ü taht
Kerem it iderseñ iy nık-baht
227. Tayanma ululıga yañılma yol
Ki senlü vü sensüz olugeldi ol
228. Direm doğrusın saña iy şehriyār
Çü haq ola söz dimegine yarār
229. Yüzüñ qaşınıñ ki var bir haşleti
Dutar mūmda yoq tãş döküle⁶⁴ qatı
230. Senüñ yoq ola eyle itdüm kıyās
Çalab teñri fazlında şükr-ü sipās

[8b]

231. Ki hayr işde kullıqda dutdı seni
Qomadı mu'aqqal ki añla bunı
232. Bu meydānda durişmek olup işi
Sa'adet topın urımaz her kişi
233. Durişüp kazanmaduñ āhir behişt
Nihāduñda qomadı haq hulq-ı zışt⁶⁵
234. Tekelluf n'ite ire derviş olan
Dutar bir sözi āña 'aql işi olan
235. Cihanda koyıncaduñ altını çok
Ki dördüñdi Sa'di hiç altını yoq

⁶⁴ *k'ola: ki ola*

226b kerem it idersen: saña virdüğüñ qalır R

228b haq ola söz: söz haq ola R

230b tãş dökile: tãşda k'ola R

235a Tekelluf nite ire derviş olan: tekelluf çü derviş qatında yoqR

235b Dutar bir sözi ana 'aql işi olan: vaşiyet yiter bir söz eyle çok R

235b hiç: çü

Der Āyin-i Cihandārī ve ʿArīk-i Leşker Keşī-ki

236. Belürince tedbīrle işe ūç
Müdāra yig andañ ki savaş u güç
237. Çü kuvvet-i simyā düşmen bilin
Döküp n' imeti bağla fitne yolın
238. Dilersen degürmeye haşmūñ gezendi
Ur eylülkle dili ucına bendi
239. Diken düşmene dökme altun döşe
Ki tiz ide künd uğrıyacak dişe
240. Sen eyleme kem kişi cengine meyl
Ki katre şudan olur açıcı seyl
241. Yaramazlarıyla savaş kurmağıl
Dutup neştere barmağın urmağıl
242. Sen andan olursañ savaş içre gür⁶⁶
Zebūna dimeyem ki zahmet degür

[9b]

243. Eger pil olasin ve ger şir-i ner
Savaş 'ayb olur u barışmağ hüner
244. Çü hiç hile kılmaya kim kurıla
Revādur ki kılıca el urıla
245. Temāmet cihan mülki degmez aña
Ki burağan tamā' yire dirven saña

Der Nehy Ez Luţf Kerden-i Lāyī ki 'Unf mī-bāyed

246. Çü fitne kopa savaşa düz yātūñ⁶⁷
Ki kinlüye olur haşa şefkatūñ

⁶⁶ "Gür" burada "gālip" manasında kullanılmıştır. Bugün, "çok, mebzul" manasındadır. Gür sakallı, Bu sene ekin gür verdi.

⁶⁷ Yat: hazırlık, silah, levāzimāt-ı harbiye: yat-ı yarağ

247. Çü nākıs kişi luşfile söz bula
Tekebbürligi dağı artuğ ola
248. Çü müfsid kişiden ĥaber bilesin
Gerek kim elinden işi alasin
249. Hem aldurmađıl⁶⁸ aldađuca⁶⁹ ayak
Emān virmegil iş üstine bağ
250. Sen öldürme yavrısını her ilenüñ⁷⁰
Ve ger ni kaçu yaraddı isen⁷¹ bil ānuñ
251. Çü od birağub yağasın mişesin
Uřan⁷² olma it aşlan endişesin
252. Çü inin yağasın aru üşir
Saña kaçmağa bellü iş düşir
253. Uz oğ atana karşı sen çekme yāyı
Çekerseñ sevişigör aklanma hayı
254. Budur Sa'di öğüdi gözüñi āç
Duvaruñ dibin kazıcak turma kaç
255. Çalıřda⁷³ gözetgil kaçacağ yeri
Ne bilme ki yarar nolısar çeri⁷⁴
256. Yanuñdan çeri çün tağıla gide
Yaluñız varup atma cānuñ oda
257. Dün⁷⁵ içinde elli kişi añsuzın
Bozar biş yavuz er biñ yaruñ yüzin

⁶⁸ Addurmağıl: attırma

⁶⁹ Aldağuç: aldatıcı, hilekār

⁷⁰ İlenüñ: yılanın

⁷¹ Yaraddı isen: yarattı-sen

⁷² Uřañ: kāf-ı nūn ile: usancı, sebatsız, azimsiz

⁷³ Çalış: kılıç uruş, harp

⁷⁴ Ne bilme ki yarar nolısar çeri: askerın firar edeceğini bilmekten ne çıkar

⁷⁵ Dün: gece

248b gerek kim elinden işi alasin: gerek anı m'azül tiz kılasın R

249a aldurmağıl: addurmağıl R

249b iş üstine bağ: f'ili üstine yağ R

252b bellü: ol dem R

253b bellü: ol dem R

256b atma cānuñ: cānuñ atma R

[10a]

258. Çeri çünki yolun kova gicike
Beğiniñ yanı gerek boş kala kiçike

259. Kişi kim beğini gözedur ola
Yig andan ki vara şavaşır ola

22

Der Terbiyet-i Leşker

260. Ferağatde düzgil çerinüñ işin
Ki oynaya buñ⁷⁶ gün olıcak başın

261. Bahadırlara şimdi it dest-i būs
Yoğ ol dem ki düşmen çala karşı kūs

262. Sipahinüñ olmayıcağ yaragı
Nite tırı bile göricek yağı

263. Hemın kan bahāsını yir ol hele
Zarüret geçerse ne inşaf ola

264. Çeriden çü mālī dutasın dirīg
Dirīg ola ger el urup darta⁷⁷ tiğ

Der Terbiyet-i Pazişāh
Feülün/feülün/feülün/feül

265. Şavaşa viribigil eyle eren
Ki yüreklü ola kılıç uran

266. Çeriye sen ulu kişiyi eyle baş
Ki görmiş ola iş öküş⁷⁸ şavaş⁷⁹

267. Tırur kaplana av bilen it temām
Kaçar dilküden aşlan olursa ham

268. Yaşamışlaruñ re'yi birle düriş
Karı⁸⁰ kurdı çok şınamış olur iş

259a kim: ger R

259b vara şavaşır ola: şavaş içinde kala R

⁷⁶ Buñ: kâf-ı nün ile, gam, keder, zaruret, felaket. buñgün, kederli gün

⁷⁷ Tartmağ: çekmek

⁷⁸ Öküş: çok

⁷⁹ Şavaş: harp

⁸⁰ Karı: yaşlı

268a birle: ile R

269. Dilemezseñ eylük elüñden gide
Ulu iş virme giyici yigide

270. Güreş tutsa av avlasa ursa tıb
Yürekli olur kişi şavaşda top

23

271. Şu kim nāz ile beslene ılışu⁸¹
Gerek içine girü cenk ü kısu⁸²

272. Anı kim urış gör diyu tırmadı
Sen öldür eger yağı öldürmedi

273. Ol erden yeg ol muhannes kişi⁸³
Ki savaş günü kaçmağ ola işi

274. Kaçanı öldürseñ şu 'avrat bigi⁸⁴
Erenler utandırma varma bigi⁸⁵

[10b]

275. Şol atlu ki kaçar göricek çeri
Değül kendini korkıdur çokları

276. Çü görmeyesin kim saña qum oyar
Ganîmet olur anda kaçmağ iy yâr

Der Terbiyet-i Dānā
Feülün/feülün/feülün/feül

277. Kişi kim qalem tıtmadı yağı tığ
Olursa olıcağ dimegil ānuñiçün dirig

278. Nice devlet ıssı ki oyun-ile
Ütüzüp⁸⁶ virür devletini yile

279. Qalem dutucu dutu qılınç uran
Değül muñrib 'avratlar olmaz eren

⁸¹ İlisu: ılık su yani, hamam

⁸² Kısu: tazyik, şiddet, dehşet

⁸³ 273-274. beyitler R nüshasında yoktur.

271a beslene: beslenüb R

275b korkıdur: kırdurur R

277b olıcağ dimegil: olursa dime R

278a oyun-ile: oynı bile R

⁸⁴ Bigi: Bā'nın kesiriyle edat teşbihidir.

⁸⁵ Bā'nın fethiyledir. Maksat, eğer avratlar gibi kaçacak isen muharebeye gidip de erenleri, gibi utandırma demektir.

⁸⁶ Ütüzmek: kumarda yutulmak, ale'l itlak malını sarf etmek.

280. Sen uğurlayın cenk yatın⁸⁷ düzin
Ki düşmen siñirdim⁸⁸ ider añsuzın
281. Zırhlı yaturlar irenler ne şek
Ki hātunlaruñ yatağıdur döşek
282. Kılıç ehl-i cādır içinde nite
Yalıncağ oluben küseyle yata

24

283. Kō meydanı uğurlayın hāsmı öp
Kim ayağıña düşe nite ki top
284. Ger añulcağuz göñlüñi alsın
Yig andan ki biñ kez çeri salasın
285. Gerekmezse göñlüñ ola derdmend
Götür bıcağ bağılu hātırda bend
286. Şu kimse ola dutsağā destigir
Ki kendi dahı olmuş ola esīr
287. Kayurmaz mı ki kendi tutsağ ola
Şu kim dutsağā güç degüribile
288. Kerem eyle kō kini iy ādemī
Çevür halkla kendüñe ‘ālemi
289. Çü bir iş biter luğ u hoşluğıla
Ne hācet kim ola turuşlığıla
290. Çü bir dem çeri bulmaya işden
Be-cid himmeti iste dervīşden

⁸⁷ Yat: levāzimat-ı harbiye

⁸⁸ Siñirmek: siñik kesriyle, yazılmış ise de doğrusu siñik fethiyledir. Hücūm manasındadır.

284b biñ: yüz R

289b kim ola: ki bite R

290a çü bir dem çeri bulmaya işden: çü yāri bulmaz çeri işden R

[11a]

291. Şu kim duta derviş himmet aña
Ferîduna uğraşa işi oña
292. Çü düşmen düzer tatlu sözi iy yâr
İnanma ki ağuyı bala karar
293. Dime râzı key dimeyem kim inân
Çok olur hasûd bir çanağa şunan
294. Bir ayruğ kişi râzı ki çün bile
Ger ol bilüye ağlayalar ola

Der Nasîhat-ı İhsân

25

295. Bir ayruğ kişi râzı ki çün bile
Ger ol bilüye ağlayalar ola
296. Öcin koma uşlu-iseñ ma'nîñ
Dürîş şüretin yüyegör da'vîñ
297. Eğer olmaya zühd ü takvâ senüñ
Naşîbüñe hiç olmaya ma'nî senüñ
298. Yer altında ol dinç hâzır yata
Ki halk andan âsüde haşar yata
299. Yeñil kaygı ki dirligünde eyi
Ölicecek olur kavmi bâşı kayu
300. Her altun ni'met ki taldı yanuñ⁸⁹
Vir imdi⁹⁰ ki soñra değıldür senüñ
301. Azıñ bile âl Türkîsen ya Mogul
Ne şefkat ide saña 'avrat oğul

⁸⁹ Taldı yanuñ: kemerin, cebin doldu.

⁹⁰ İmdi: şimdi

302. Bu dünyāda devlet topın ol üre
Kim ol 'āleme bahşin alup vire
303. Key içiyi bağışla şuyın⁹¹ yun⁹² arın⁹³
Ne gizlersin ayruklar⁹⁴ için verin
304. Bugün avcuñı aç buhül işleme
Yarın hasretle elüñ dişleme
305. Fürūmendeler gönliñi şād kıl
Fürūmendeliğ günini yād kıl
306. Kapulara varmadıguñ şükriñ it
Kapuña geleni kovup dime git

Der Ri'ā'yet-i Yetīmān

307. Yetimi göricek yire depmegil
Aña qarşu oğlançuğñ öpmegil

26

[11b]

308. Ger ağlaya öksüz de nāzı geçer
Ve ger kayura göflüni kim açar
309. Çü gölgesi gitdi sözüm eslegil
Bırağ köleñi üstine vü bislegil
310. Bāşum üzre ol demde vār idi tāç
Ki atam çatında idim toğ ü āç
311. Vücūduma kondurmamağa siñek
Çekerlerdi nice kişiler emek
312. Beni şimdi düşmen iderse esir
Bulunmaya bir dostum dest-gir

302a dünyāda: ālemde R

⁹¹ Şuyın: suyun

⁹² Yun: yıkan

⁹³ Arın: temizlen

⁹⁴ Ayruklar: başkaları

Der Terbiyet-i 'Amel-i Nîkû

313. Virüp dünâyı âhîret şatun al
Ve ger ni qalur hasret-ile vebâl
314. İrişdür eyüye vü yavuza nef'
Ki bir hayr kesb eyler on şerri def'
315. Cihandan varın uşlu alup gider
Yerinde qor ahmaq pes ayruq n'ider
316. Yiyici⁹⁵ ki hayr ide vü şerri şava
Yig oruç tutandan ki dünya qova
317. Şol oruç tutıcı başarur işin
Ki bir düşmişe vire kuşluğ aşın
318. Ne lâzım açıp⁹⁶ uğrayasın güce
Ki kendüzin irküb⁹⁷ yiyesün gice
319. Aşılız kişi ululuğ bulmasun
Çü merdüñ eli hiç tār olmasun

27

320. Kimüñ himmeti yüceyse hele
Murādı az ola ki girmez ele
321. Göñül diri olsa helâk olmaz
Ten ölse ne qayu göñül ölmez
322. Bugün halkı sehl dut iy nîk-baht
Senüñle yarın Tañrı tutmaya saht
323. Ayaqdan düşüp n'ite dutsağ qala
Elin düşmişüñ her ki tutmuş ola
324. Sınarlamağıl⁹⁸ köleñi gāh gāh
Şāyet gün ola kim ola pāzişāh

⁹⁵ Yiyici: bu kelimenin yerine "şiyici" yani "nākız-ı şiyām" olsa daha iyi olurdu.

⁹⁶ Acıb: acıkıp

⁹⁷ İrküb: biriktirmek. Esasen "irkmek" az az cem eylemek manasındadır.

320b girmez: girsün R

321b ne qayu: qayu ne R

324b gün ola kim: gele ki R

⁹⁸ Sınarlamağ: tazyik etmek, işkence etmek

[12a]

325. Çü ululuğı vü qadrüñ ola müdām
Za'ife güç itme vü yime harām
326. Ki nāgāh düşe ol ki temkīn bula
Piyāde iken añsuzda ferzīn ola
327. Ziyana virür harman ıssı⁹⁹ işin
Ki başağcıya¹⁰⁰ karşı şalar başın
328. Nice gürbüz ayağa düşer qalır
Nice düşmişe bahtiyārī kıılır
329. Sima gönlin aşah gönüllülerüñ
Ki dāyim¹⁰¹ eli üstün olmaz erüñ
330. Bayuñ bāri bu yüz dürüş nişedür
Meger yoqsul umusı¹⁰² endişedür
331. Nice müflis ādem toyar yir aşı
Nice müna'amuñ yile varur işi
332. Tağılmış gönülleri sen cem' kııl
Ki cem'iyetüñden üzölmeye¹⁰³ kııl
- 28
333. Şol içi qarānuñ ne taş bagrı var
Ki qarıncānuñ gönlin isteye tar
334. El urmağa bāş qaşuma ger qaşasın
Ki gün ola ayaklara düşesin
335. Dutayın ki çoqlara sözüñ öter¹⁰⁴
Kişi var ki hem saña güci yeter.

⁹⁹ *Issı: sahibi*

¹⁰⁰ *Başaqçı: ekin yerinden başak toplayan fukara*

¹⁰¹ *Yindek: Bā'nın nun'a takdimiyle (erkek) veznindedir. Dāima, pek ziyāde manasındadır.*

¹⁰² *Umusı: ümidi*

¹⁰³ *Üzölmek: kopmak*

¹⁰⁴ *Ütmek: tecavüz etmek, müessir olmak, sözü geçmek*

329b dāyim: yendek R

331a ādem: olan R

Der İhsân-ı ‘Avām

336. Sen eyelük it insândır ihsana şayd
Nitekim düzağ kurdı vü kuşa kayd
337. Yavuz itme görmeyesin yavuz iş
Eyü tohum virmeye yavuz yemiş
338. Kişi kim ider düşmene hulk eyü
Olur düşmeni dost kalmaz kayu
339. Pîli bisleyen çün virür tatlu dil
Kıyamaz aña hamle itmege pil
340. Nite pars ol kişiye diş biler
Ki bir iki gün peynirini yalar
341. Kerâmetdür atmak yedürmek bil uş
Kuru ma‘rifetdür duhul içi boş

[12b]

342. Tapu idüp el başmağa urma tur
Vir etmek baña başıma başmağ ur
343. Aşasuz kişidür uludan ulu
Dünin diri dutar ve göñlin alu¹⁰⁵
344. Elikdür ayruqlara sen yedür
Gözekmeñ kişi aşını ‘ayb olur

29

345. Av avlamağa düriş aşlanleyin
Sökel¹⁰⁶ dilgü bigi uzatma boyın
346. Yigil¹⁰⁷ harç edüp zür-ı bāzuñı sen
Ağır eyleyü gör derāzuñı sen
347. Çalab yirlü yirince kuvvet kodı
Karıncaya yükdür çekürge budı

338a dost: dostı R

343b dutar: tuta R

¹⁰⁵ Alu: aşığı ādi, bayağı,

¹⁰⁶ Sökel: “öbek” vezninde hasta, bītab

¹⁰⁷ Yegil: ye

348. Erenler bigi yi elüñ rencini
Muḥannes¹⁰⁸ yir ayruklar¹⁰⁹ ilencini¹¹⁰
349. Kerem göstere beynilü olsa baş
Keremsüz kuru ḳab durur ḳara taş
350. Şu ḳul Tañrunuñ raḫmetinden alur
Ki añdan ḳamu ḫalk raḫat bulur
351. İki ‘alem içre ol eylük göre
Ki eylügeni âdemilere irgüre
352. Ola ma‘nî olsa da‘vî dürüst
Ḳademsüz olan âdemî ḳatı süst

Der Vaşf-ı Ganî vü Faḳîr

353. Yimeḳçün olur her altun her ḳımāş
Dirüp yıḡmak için çe altun çe dāş
354. Bāy olan baḫıl olur ol resme cism
Ki genç üzre ölür ḳırılmış tılsım
355. Anuñçün ḳalur āltun hep temām
Ki üstinde ditrer tılsımı müdām
356. Baḫilüñ elindeki altun henüz
Taş içindedür andan ümizüñ üz
357. Şadefür ilikdürsin güheri
Yüz oḳ atḡıl vü dime ire beri

30

358. Ḳarınçalayın nice bir irkesin¹¹¹
Yiyigör anı yimedim seni sîn¹¹²

¹⁰⁸ Muḥannes: her hali ve şanı kadın gibi olan

¹⁰⁹ Ayruklar: başkaları

¹¹⁰ İlenç: esasen beddua demek ise de burada tahkir manasında kullanılmıştır.

350a Şu ḳul tañrunuñ raḫmetinden olur: kimse ḫaḳḳın raḫmetinden alur, bulur: alur R/

351b âdemilere: âdemlere R/

352a Ola ma‘nî olsa da‘vî dürüst: Ola d‘avî olursa m‘anî dürüst R/

353b yıḡmak: ḳomaḡ R/

354b ölür: öle R/

¹¹¹ İrmek: biriktirmek

¹¹² Sîn: kabir

[13a]

359. Öküş¹¹³ guşsa yi çevürme yüzi
Apılayagör¹¹⁴ bir kişiçün yüzi
360. Yidür dāneyi dürlü dürlü kuşa
Ki bir gün hümā tuzagına düşe
361. Kime kim gümānuñ yavuz ola bol
Ne bilür olasin velī ise ol
362. Gül ağacını yakma çün ola güz
Ki hoş gösteriser yarın sāña yüz
363. Kişi tohum anuñçün bırağur yire
Ki bir buñ günü āña hasıl vire
364. Tohumadan bitüp bāş kaldur didi
'Aşā oldu vü ucı öldür didi
365. Hünermend kişi şunuñ gibidür
Kalanı odun ya otuñ dibidür
366. Ağaç odun olmağa yir balta hem
Kesilmez yemiş viren elbetde hem

Der Āgāh Şoden-i Pādişāh

367. Yatup uyıma ğaflet ile tamām
Ulular gözünedür uyhu ħarām
368. Yavuz kişinüñ dök kanın malın āl
Yavuz kuşda olmasa yek perre vebāl
369. Diken köküni kıparıgör düriş
Ol ağacı besle ki vire yemiş

31

370. Terahhum sen eylemegil zālime
Aña rahmetüñ zulümdür 'āleme

¹¹³ Öküş: çok

¹¹⁴ Apulamağ: mürāāt etmek, hatırına hürmek etmek

363b āña: ol āña R

364b 'aşā: 'asī R

367a tamām: müdām R

369b vire: virür R

371. Cihan yakıcıya düzetme çerağ
Bir ol yansa yig halka urınca dağ

[17b]

372. Şu kişi ki uğrıya şefkat karar
Bayık kendüsi kervanı kırar
373. Başın kes güç idenlerin haq bilür
Ki zulm idene zulm igen 'adl olur
374. Yavuzlara kimse nite vire yüz
Yavuzlara eyler taħammül yavuz
375. Kişi nitesi döke hünī ite
Buyur kim it öñine süñük¹¹⁵ döke
376. Meşeldir bu bir sözi itne iki
Depegen tavaruñ ağır yig yüki
377. 'Ases ādamlık iderse nice
Yata uğrıdan kimse emīn gice
378. Ne lāyık ola degme kişiye māl
Kime māl yarar kime guşımāl
379. Şığansa çetük serçe dutar şafi
Semiz olıcağ kırt yir Yūsufi

[18a]

380. Ne hoş didi Behrām şahrānişīn
Toşun¹¹⁶ āt düşürüp yarınca başın
381. Ben ol āta binsem yig ola hele
Ki bāşın çekicek elümde ola
382. Şuyın kıt iken kesmeñe bağla bil
Ne aşşı çü taşā revān ola seyl

¹¹⁵ Süñük: kemik

¹¹⁶ Tosun: genç, haşarı hayvan

372b bayık kendüsi: degül kendüni R

374a kimse nite vire: nite vire kimse R

380b yarınca: yarıcağ

382b taşā: talub R

383. Dutup kırdı öldür çü atduñ kemend
Dilersen de görmeye kıoyun güzend
384. Çü iblisden gelmeyiser sücüd
Yavuz kışiden gelmez eyelük ud¹¹⁷
385. ‘Avān kışı manşübda diyüp iş ide
‘Adüvv kıuyıda¹¹⁸ dīve biñ şīşede¹¹⁹
386. Yazıcı uzatsa elin ü dilin
Kalem bigi derħal kesgil elin
387. Şu kim olmamış dürlü kânun kıor
Kıoyar içiñe ôd kıoynuña kıor
388. Gügemce görem dime yılān işin
Taş altında-yiken dōñegör başın
389. Meşeldür sözi Sa‘dīnūñ hem ögüt
Başuña gelesen ol ögüd dut
390. Ğayf dönderirsen bu sözden yüzi
Ki devlet yüzidür işit bu sözi
- Der ‘Aşk ve Aĥvāl-i ‘Āşıkān
Feülün/feülün/feülün/feül
391. Ğoş anlar ki ‘āşkıñ yediler ğamın
Ne zaĥmın yararlar ü ne merhemın
392. Gedā gör ki sultānlığı kıor kıaçar
Gedālıkda şabr ile ğünü geçer
393. İçerler belā cāmını nuş ā nuş
Görürler acıdur yudarlar uş
394. Degül şabr acı dostını añıcaķ
Acı dost elinden şeker olıcaķ

385b dīve biñ: biñ deve R/

386b kesgil: kesgilü fi'l ĥāl R/

389b başuña: işüñe R/

391b yararlar ü ne: görürler ne ĥud R/ 390 çekerler: çekerler çok R/

¹¹⁷ Ud: hayā, ĥıcap

¹¹⁸ Kıuyı: eski zamanda bir nevi mahpustur ki mahpusu, ve mahpusun levāzımı yukardan sarkıtılırdı.

¹¹⁹ Dīve şīşede: Süleyman Peyğamber, develeri şīşede hapsedermiş.

395. Belālar çekerler çok esrükler
Çevük dartar esrük¹²⁰ devā yükler
396. Esiri olan dilemez kaçmağı
Oduna düşen istemez uçmağı
397. Gedā bigi şāhlar işit bu sözi
Bulup menzili unudurlar izi
398. Yanında dilārām u dilber umar
Susarlık geçirür öñinde bñar
399. Düşer oda pervāne bigi sızar
Yok ol kırt bigi ibrişim çözer¹²¹
400. Kimsene bulara idemez devā
Ki tımār idüp şayruluğı şava
401. Ezelden hitāb-ı elest işidüp
Cevābın belī dimegi iş idüp
402. Şu yel bigi gizlü¹²² yol gidici
Şu taş bigi dilsüz zikr idici
403. Hākka yüz dutup halk içinden kaçup
Bakup sākıye vü şarābı seçüp
404. Şunuñ bigi meşgöl naqqāş ile
Ki işleri yok hiç göz ü kās-ile
405. Bu birlik şarābın çü nuş itdi ol
Ki iki cihanı hep unutdı ol

¹²⁰ *Esrük: sarhoş*

396a çekerler: çekerler çok R

400b bigi: bigi kim R

400b bulara: buñara R

402a gizlü: gizlenü R

403b seçüp: içüp R

405a çü nuş: çü R

405b ki:kim R

¹²¹ R nüshasında 553. ve 554. beyitlerin yerlerin birbiriyle yer değıştirmiştir.

¹²² *Gizlenü: gizlenerek*

406. Bu sevdā deñizinde düni günü
Baķup añlamazlar düni vü günü

407. Saħralar ağlayıcaķ sözden
Sürer uyħunuñ sürmesin gözden

34

408. Bir anuñ bigi kim yār ola işi
Ne incinmek az nesnedendür işi

409. Yavu varmayıpdur yüzün gizler
Yavu varmışınıñ¹²³ izin izler

410. Ķavī kollu vü kısa ellü bayıķ
İgen uşlu şeydā vü esrük ayıķ

411. Gehī bir bucaķda yamar ħırķasın
Gehī oda urmaķ umar ħırķasın

[19a]

412. Kimesneyle sözleri şavları yoķ
Yalıñuzca ölürler evleri yoķ

413. Tağılup bilü gidüp ‘aķl u huş
Ögütten kulak tolu elleri boş

414. Degül ādem ancaķ süñük deri
Ne şüret canlu ma‘nī eri

415. Ne her ķulı şāh şatun alur
Ne her ħırķa içinde bir şeyħ olur

416. *Eger incü olaydı yağın tolu
Olaydı boncuķlayın şer tolu*

417. Eger ‘āşıķ iseñ ata kin ķoma
Cānuñ ķanı¹²⁴ dir olursa di uş ma¹²⁵

¹²³ *Yavu varmaķ: kaybolmak*

407a saħralar: saħralarda

406b baķup: batup R

413b elleri: vü beyni R/ 413b şüret: her bir şüret R

415a her ķulı: her bir ķulı R

417b di us: dirlerse usta R

¹²⁴ *Ķanı: hani*

¹²⁵ *Ma: nah, işte. (Ma ħasan ‘aşķana şu) eyle ħüseyñ. “Fuzūlī*

418. Şusuzın alup dirimiş bir kişi
Ki hoşdur şuda bođılanuñ işi
419. Senüñ od etegüñe bırağdı
Benüm bir gezin ħırmenüm yakdı
420. Beni kirpinüñ oğı eyledi hāl
Ne ħācet ki kılıca urasın el

35

421. Sen ôd bırağugör kıamışa geç
Yaşın kırusı yana kıalmaya ħiç¹²⁶
422. Baña yār sensin benüm diyeli
Biliş kişilerden çeküben eli
423. Baña gösterelden berü ol cemāl
Kalan görđi kim kıamu oldu ħayāl
424. Gerek ‘aşık ola şabür u ħamül
Ben işitmedüm kimyācı melül
425. Nice kızıl altun virdüm yile
Ki bir bakırı altun idibile
426. Çü altun metā‘ı almağçün gerek
Ne alası seni yārdan yigrek
427. Eli çekmege ‘aşkıdan çāre yok
Yağarsa yağmurlayın şaş u ôķ
428. Hele kaçma bu ħamleden Sa‘dī sen
Ki ‘aşk öldüricek olursın esen

[19b]

Ĥikāyet-i Der-ın Ma‘nī

419a etegüñe: ol etegüñe R

420a oğı: oğları R/ 417 yār: yār çü R

¹²⁶ Bu beyit M nüshasında yok

426a virdüm: virür R

427a çü: ħud R

429. Meger Merv şehrinde bir hoş tabīb
Var-ımuş igen görgülü vü hoş habīb

430. Göñüllerden ol nā-haber dārıdı
Ki gözi bigi halk bīmarıdı

431. Hikāyet idermiş hele bir garīb
Ki maḥbūbum idi benüm ol tabīb

432. Dilerdim ki hiç sağluğum olmaya
Ki olmasun ol atuma gelmeye

36

433. Kişi toğm ekerken uşansa ne vār
Yatur diñlenür ħırmeni çün řavār

434. Nice ‘ađl dūriřse güce göre
Anı ‘ařđ sevdāsı urur yire

Hikāyet-i Der-ın Ma‘nī

435. Demür pençe düzmiş imiş bir kiři¹²⁷
Kim isterdi arslanıla uruşı

436. Çün arslan ururdı añā pençesin
Ne güci ala añlađıl ancasın

437. Bir er didi kim niçe ‘avratleyin
Yatup arslan altunda eđdūñ boyın

438. İşitdük cevābında dimiş iy yār
Demür pençe itmedi arslana kār

439. Alur ‘ağlı basdurıcağ ‘ařđ işi
Hemān pençe vü arslanı ol kişi

440. Bu meydanda ‘ađluñ gücin ‘ařđ sir¹²⁸
Ki çavgān elinde şop olur esir

441. Seni her ne kim dostuñdan yarār
Ger eđlenceñüñdür isem yarār¹²⁹

¹²⁷ 435-455. Beyitler M nüshasında yoktur.

¹²⁸ Sir: řr. Masdarı “şımağ”dır.

¹²⁹ Seni mevlandan meřđil eden her řey dūnyandır.

442. Görüp şordı Mecnûnı kimse añā
Niçün gelmez olduñ obadan yaña

443. Baş indürmedüñ Leylîniñ meylîne
Hayâlin ÷odın geçmedüñ hayline

444. Cevâbında ağlayuben zâr ü zâr
Didi ÷o etegüm elünden iy yâr

37

445. Nite ayrılığ şabr-ile olur tuş¹³⁰
Ki geñsüzün¹³¹ ayrılığ olur öküş

446. Didi iy vafâdâr var mı sözüñ
Ki Leylîye itlen sımarla özüñ

447. Didi ādım iletme gele yañılam
Ol olduğı yirde eger añılam

Der Terbiyet-i Semā‘

448. İgen şarupdur ‘ağl yolu bu pîç
Bilür ārif Allāhdan artuğı hîç

449. Ne kim varısa haddi yoğdur derem
Ki varlığı ile diyüben varam

450. Anuñ ‘ızzeti çün götürdü ‘alem
Ölüpdür bu ‘ālem vücudı ‘adem

451. Eger güneş-ise degül zerresi
Yidi deñiz olmaya bir ÷atresi

452. Eger ‘āşıkısañ özüñi yoğ it
Ve ger nî selāmet yolın tu tu git

453. Üşenme¹³² seni ‘aşğ iderise hāk
Ki bākî olasın idicek helāk

454. Çü yâr eylugin umasın bil bunı
Ki ÷oduñ gözetdüñ seni

¹³⁰ Tuş: mutābık, muvāfık

¹³¹ Geñsüzün: hilaf-ı arzu

¹³² Üşenme: mahzün olma

455. Elinden yigil ne virürse ḥabīb
Ki añlar sügelden yigrek ṭabīb

[19b]

456. Degül mıtrıb ılkı¹³³ ayağı öni
Virür 'āşıkā zevk bilgil bunı

38

457. Siñek vızlarısıa boyunın eger
Siñek bigi başın eliyle döver
458. Ne var çalguda añlamaz bemm ü zır
Çuş ünin işitse iñiler faķır
459. Ulular delüler bigi meyperest
İder buları ṭolav¹³⁴ āvāz-ı mest¹³⁵
460. Delü bigi ağlayu dönerler
İñileyüp ağlarlar inerler
461. Dilegiyle teslīm olurlar Ḥakka
Çü döymeyeler paralarlar yaķa
462. Nedür dimezem iy qarındaş sema'
Meger bileven kim eydür istima'¹³⁶
463. Eger ma'nisi kuşu üget uçar
Feriştedür ol dīv andan kaçar
464. Ve ger işi oynamağ ola vü lağ¹³⁷
Binüp boynına div idinür ulag¹³⁸
465. Semā ehli olmaya dünyāperest
Ḥoş andan uyır uyanur yoķ ki mest

460a delü: ṭolav R/

460b inerler: vü hem inerler R/

460adönerler: bunlar dönerler R/

¹³³ İlkı: at süvarisi

¹³⁴ Ṭolav: dolap. Burada su dolabı

¹³⁵ Bu beyit M nüshasında yok

¹³⁶ Yani dinleyen kim? Bana onu bildir de ben de ona göre "semā" yı anlatayım. Yani semā', istimā' edene göredir. Ārif-i billah, 'āşık-ı dīdār-ı resūlullah ise, onun semā' i kendine göredir. Ehl-i hevā ise semā' da hevāyyedir.

¹³⁷ Lāğ: latife, alay

¹³⁸ Ulag: posta tatarı. Burada maksat Tatar hayvanı

466. Sehergāh yolından tağlırsa gül
Revādur velī odun eyle degül

[20a]

467. Cihān toptoludur simā‘ıyla şür¹³⁹
Velikin ne añlaya gözgüde kür
468. Göresin çü iş‘ār okıya ‘arab
Deve niyete raqş urup eyler tarāb
469. Devede bu şurīş çü vardur ne şek
Ki ādemde olmaya ola eşek

39

Hikāyet-i Der-īn Ma‘nī

470. Meger bir yigit heves eylemiş
Ney öğrenmek için düzermiş kıamış
471. Atası kaçıyup düşürmüş oda¹⁴⁰
Düdigini ānuñ ururmuş ūda
472. Meger bir gice düdük ünini hoş
İşitdi andan revān gitti huş
473. Didi düdüğe ben ôd urdumidi
Bu kez uş düdük urdu baña ôdı
474. Bilir misin ayruqsı olur hāli
Niçün raqş ururken şalarlar qolı
475. Aña feyz bir dürlü kıapu açar
Ki serper elini cihandan geçer

¹³⁹ 467-469. beyitler M nüshasında yok.

¹⁴⁰ "hud" vezninde olursa "hayā, hicāp" demek olur. "yol" vezninde olursa "ateş" demek olur ki maksat gazap demektir. İkinci daha münasıptir.

468a göresin: görürsin R

469b ola:olur R

470a yigit: yigit çok R

473b düdük urdı baña: baña düdük urdı R

474a olur: olan R

474b niçün raqş ururken: niçün ururken R

475b geçer: kaçar R

476. Hâlel ola ol kimsenüñ oyını
Ki toptoludur yârdan koyunu
477. Gün ola ki cân nâgehân viresin
Yig ol yâr ayağında cân viresin
478. Sen ağlama anı¹⁴¹ ki öldürdi dost
Sevin kim elin dutdı kaldırdı dost
479. Eger 'âşıkısañ azıtma yoluñ
Yuğıl Sa'dî bigi garazdan elüñ
480. Ta'alluğ hicâb oldı yoğ hâsılı
Ta'alluğ uzundur bilüñ vâşılı
481. Deñize girmeyigör zinhâr
Sağın yoğsa tufana katlan iy yâr

40
[20b]

Der Meskenet

482. Çü toprağdur aşluñ bu kibri birağ
Pes aşahlıq it nitekim toprağ
483. Getürme boşu hırşa dayanmağıl
Çü toprağsun odlayın yanmayağıl
484. Boyın dartuben od kaldurdi bâş
Düşüp yire toprağ oldı yavaş
485. Bu oldı aşah ol göğe dutdı yol
Bu âdem yaradıldı div oldı ol
486. Şu bir katre yağmur ki hiç kadri yoğ
Deñize irişecek utandı çoğ
487. Didi anda ki bu ola ben kimem
İgen yoğım u bil ki yoğdan kemem

¹⁴¹ Bu beyitte "ana" yerine "anı" kullanılmıştır. Eski şairlerde bu tabir görülür.

476a kimsenüñ: kişinüñ R

479b dutdı: aldı R

480a t'aalluğ: 'alâyıq R

488. Çü kendüzini baķuben gördi ĥor
Şadef perveriş virdi ĥaķ nite ķor
489. Geçecek biraz üstine rüzigār
Olur lâcerem güheri şāhvar
490. Yüceldi çü kendüye aşāķ baķar
Var oldı çün yoķluk ķapusın ķaķar
491. Ululuk bula aşāķlık ķovan
Anuñ bigi tamā budur nerdübān
492. Ne dīn saķlaya dūnyalıķı diren
Nite Teñriyi bula özin gören
493. Ŧonuñ arı dutan içini pelīz
Nite uçmaĥa dutabile ümīz

41

494. Özin yaķşı şanmaķ yamandur aĥa
Neçün menlügüñ Teñriliĥe şıĥa
495. Soĥan bigi tā‘at yaramaz eşe
Ki fıstıķlayın beynisi var şanma¹⁴²
496. Bunun bigidür ta‘at yaramaz işe
Getür özri şāyed yirine düşe
497. Düşer boynı üstine yavuz ĥulu
Ululıĥı terk it olasın ulu
498. Ŧalır uşlulardan öĥüt yādīgār
Bu bir sözi Sa‘dīden işit iy yār

[21a]

499. Yazuķlu ki ķorķa durur Teñriden
Yigire kim ya zerķ ü sālūs¹⁴³ iden

Der Beyān-ı ‘Adl ü Zālīm
500. Ululukda söz yoķ ne nāmūs gerek
Yücelikte ķo da‘vīyi uş gerek

¹⁴² Bu beyit R nüshasında yok

¹⁴³ Şālus: riyā

491a ululuk: ululıĥı R

491b bigi: gibi R

501. Ulu başludur ululukdan ırak
Bāşı ulu beyinsüzdür kabağ
502. Ulular yerini diler olmağıl
Çü ser pençeñ olmaya şir olmagıl
503. Dileriseñ içüñ ola sağ esen
Ayağ başma endāzeden taşra sen
504. Tefāvüt ider mi şu olsa zülāl
Kıabı altun olduğ-ıçün yā sıfāl
505. Kişidür kişi olmasa bir pulı
Eşekdür eşek ağlas olsa çulı
- 42
506. Ne var ger zebūnuñ dilī řatludur
Çü řasmiñ düşe mestliķı yatlıdur¹⁴⁴
507. Elüñ iricek düşmenüñ boynın ur
Göñül tozını fırsatüñ suyu yur
- Der Mertebet-i İřsān
508. Çü řāh münker işlere ura şadem
Kim urubile emr-i ma' rūfa dem
509. Yiñer¹⁴⁵ sarmısak nice şokarsa gül
Başar cenk¹⁴⁶ ünin çalıncağ dühül
510. Elüñden gelürse nehiy eylemek
İdegör dardınmağıl hiç emek
511. Eger gelmez ise dilüñle duriş
Ki öğüdle şalkıla biter iş
512. Çü dilüñ elüñ şalmaya kuvveti
Erenler dutıcı olur himmeti
513. Olur düşmenüñ dost eylük-ile
Ki dostuñ düşmen olur yavuzluğla

¹⁴⁴ Yatlı: kötü

¹⁴⁵ Yiñer: basar, bastırır. Gālip gelir. Yani, gül ne kadar keskin kokarsa koksun, kokusu ne kadar çok olursa olsun yine de sarımsağın kokusu, mübarek gülün kokusunu bastırır.

¹⁴⁶ Cenk: ma' ruf ince sazdır.

[21b]

514. Kişi örs bigi kıatı iderse yüz
Depere¹⁴⁷ çeküç zahmını yir yavuz
515. Begünle irileşme dutğıl öğüt
Ger ol kıatı dutarsa sen sehl dut
516. Tıbı ol alur kim dili datludur
Yavuz ħulinün işi tıb yatlıdur
517. İşit Sa'dinün tatlu sözini bul
Türüş yüzler olınca açlıkdan öl

43

518. İç ırmağdan iyli şu diñle beni
Kıaşı çatlınuñ içme cülábını
519. Yimek ħarām ol kışinün aşın
Ki sofrı bigi büze kıarşu kıaşın
520. Dutayım ki yokdur tıvaruñ maluñ
Kıanı Sa'dı bigi bāri ħoş dilün

Der Şamet-i ħulķ Der İzzet-i Nefs-i Merdān

521. Her eylük yirince gerek düşe düz
Yavuzlara eylükdür igen yavuz
522. Ne vār girde bālişe ger bāş gerek
Yavuz kışinün bāşına taş gerek
523. Dimezven ri'āyet müvāfiķ degül
Kerem ħayr ehline lāyik degül
524. Yavuzlara hiç eylük eyleme kaç
Ki aħmak dıker şüre yirde ağāç

¹⁴⁷ Depere: tepesine doğru. Sonundaki (rā) harfi, (üzere, içre) kelimelerinin ahirindeki (re) kabilindedir.

513b ki dostun düşmen olur yavuzlugla: yavuzlığı-ile dost düşman ola R

515b ger ol kıatı dutarsa: eger ol kıatı tutsa R

517b yüzler olınca: yüzliye di R

519a yimek ħarām: ħaramdır yimek, kıarşu: kıarşu büze R

520b S'adı bigi bāri: bari S'adileyin R

525. İrileş katılarla öldür yigi
Şıgımmaz it arkası çatıñ bigi

526. Sen içürme karluca şu yavuza
Ger içirsen ağutın yaz boza

Der Evşāf-ı Hod-bīn
Feülün/feülün/feülün/feül

527. Olar tañrıdan yaña yol buldılar
Ki miñnet oqma umāç oldılar

[22a]

528. Yavāş ol sökilürse ger kök diken
Göñül ehli dartar fužullar yükin

44

529. Hayāsızlıg idüp ütügen oyun
Nite koyar ayruğıñ yüz şuyın

530. Kim uşlu ise düşmen-içün neci
Ki dil bāgın eyleye hengāmeçi

531. Ger epsem oturdı işin sağladı
Yavuzlar dilin kendüye bağladı

532. Topı budagından yemiş dikmedi
Dilek toğmın ol kim bugün ekmedi

533. İrādet didüğüñ sa'ādet olur
Kişi kulluğıla sa'ādet bulur

534. Sen aydınlığı ol kimesneden üm
Ki içinde söz ola nite ki mum

Der Beyān-ı Ehl-i Saā' det

529b ağutın: yanutın R

529a idüp: idendür R

535. Kıyāmetden olursa korquñ senüñ
Çü senden kişi korqa kesgil yanuñ
536. Gelürse saña hākimüñ sözi saht
Añul¹⁴⁸ söyle maḥkūma iy nīk-baht
537. Nice heybetile aqarısa sel
Başı āşağa eyler inişe meyl
538. Çü zerre iken ḥor miskīn düşer
Güneş toğıcaq başı gökden aşar
539. Ne ḥalkuñ gözine sığa ol kişi
Ki kendüzin ululamaqdur işi
540. Aşahlıq idegör ögüñi dir¹⁴⁹
Aşah budaguñ yemişin kimse yir

45

541. El altında ğulanuña itme güç
Ki devrān eli üstün olur şoñ uç
542. Şol ulu ki kendüyi kiçi göre
İki ‘ālem içre ululuq süre
543. Ol oḥtın¹⁵⁰ olasın ‘azīz ü ulu
Ki sen kendüzüñi bilesin alu

[22b]

544. Sen eylük idü dinme bekle
Ol eylük gören birine big diye
545. Eger ḥaşm didügin sen kayu yok
Ve ger ni koğıl söylesin anı çok
546. Bir ebleh eger müşkiçün kendedür
Sen āsude ol parākendedür
547. Şoğan-içün iderse elmaya lağ
Şoğan bigi hem ola kendi dimağ

¹⁴⁸ Añul: kāf-ı nun ile: ağır yavaş

¹⁴⁹ Ögüñi dir: (kāf-ı yā ile) aklını başına toplu

¹⁵⁰ oḥtun, oḥt: vakit

541a ğulanuña: ğılar ki R

548. Bu 'ālemden ol kimesne gide pāk
Ki her biri ayağ altına ola hāk
549. İy ol kim bizim toprak üzere kadem
Başarsın aña dur bizi dem be dem
550. Eger Sa'dī toprak oldu n'ola
Çü dirlikde toprak idi ol hele
551. Zebūn düşdi toprakda dolandı ol
Çü ger yıl bigi çevre tolandı ol
552. Çü toprak anı yiye vü kavura
Yine toprağı yile göğe şavura
553. Gülistānda ma'nī güli bitdi çok
Aña karşı bülbül bigi ötdi çok

46

554. Bunuñ bigi bülbül olup tañ degül
Eger sini üstinde biterse gül
- Der Sa'ādet
555. Sa'ādet nedür Tañrı bahşāyışı
Güce görüp anı bulmaz kişi
556. Çü devlet saña atmaya gönnden
Geçürme aña ırmağı öñden
557. Ne karınca miskin olup guşsa yir
Ne rızq bulur nice güc-ile şir
558. Eger ömrüñ olurısa guşsa yok
İlan sohmaya seni geçmeye ok
559. Ve ger 'ömürden kalmamış ola ahr
Hem öldüre tiryāk nitteki zehr

[23a]

Hikāyet-i Der-īn Ma'nī
Feülün/feülün/feülün/feül

560. Dutup sancılı gördi añladı bir gice

550b toprak idi ol: toprak-ıdı hem R

555b görüp: girüp R

559a ve ger 'ömürden: ömürden eger R

Ṭabīb anı gördi vü didi nice

561. Üzüm yaprağın beyle yiyür ü dıkar
Olur gice ortaya nite çıkar
562. Ki oğ demreni itse gövdede bāş¹⁵¹
Yig andan ki mi'adı tōla siñmez¹⁵² āş
563. Bağarsağda eylerse bir loğma pīç
Temāmet olur cāhilüñ 'ömri hīç
564. Kaza oğı tōkımıcağ çāt çāt
Yalın ten geyerse çuğāl¹⁵³ kāt kāt

47

565. Ṭabīb ol gice candan oldı beri
Dağı kōrğa yıl ol gördi aldı diri
566. Ecel olıcağ süñü¹⁵⁴ cevşen¹⁵⁵ bozar
Ecelsüz yalıncağ nice çizer

[16a]

567. Eger ṭālī'uñ yār ise yi vü iç
Yalıncağla kesmeye seni kılıç
568. Zaferden çü girmeye miftağ ele
Nite feth kapusı şına hele
569. Davar kim yiri ola tağ ü yabān
Hiç ādem olmaya öğredüben

[17a]

570. Hekīmler gelürler-ise Rumdan
İdimeyeler bālı zağğūmdan

560a añladı: ol R

565a gördi: ṭurdı R

¹⁵¹ Bāş : yara

¹⁵² Siñmez: Kāf-ı ğunne ile; hazmolunmaz

¹⁵³ Çuğal: içi ipek hırka

¹⁵⁴ Süñü: kāf-ı nun ile; süngü

¹⁵⁵ Cevşen: zırh

566b nice: nite R

571. Silicek pāsı gözgüden gide
Taşı kimse nite gözüğü¹⁵⁶ ide
572. Nice viriser gül sögütde budak
Eli şu-yıla zengi olmaya aç
573. Çü dönmez girü oğ atıcağ każā
Ol oğa gerek alan ola rızā
574. Şu şudaki hergiz belürmez uci
Nidebile yüz güç kişinüñ güci
575. Diler yire itlen kimiyi aža
Kimi de ne var akısa kedudā
576. Devā guşeni didi anasına
Ki yat diñlen ü ālī‘unı sına
577. Elimdemise didi boyınduruğ
Ne yük dartdum ne oladum aruğ

48

578. Degüldür elümde benüm ihtiyār
Ki kendüzimi eyleyem batiyār
579. Gözetme sen iy Sa‘dī kimse elin
Ki Ha rız virür besiler ulın
580. Aa müşkili key dürişmek nice
Ger ol bağlar olursa kim aa
581. Āña ab o apuları işit beni
Eger ol ova kim oıya seni
582. Ger ol tā ururısa aldur başı
Ve ger ni ümiz üzü eksük aşı
- Der Beyān-ı ‘İbādet
583. ‘İbādetde ihlās olursa eyü
Ve ger ni uru abdan elüñ yu
584. Didüm erlügüñ olsa fāş itmegil
İdicek muannesleyin gitmegil

¹⁵⁶ Gözüğü: gözüñgü, gözgü, görüñgü: ayna

572a sögütde: sögütten R

583b uru abdan elüñ: ovar aydı elüñi yu R

584a olsa: var-ısa R

585. Bugün sen varın gösterigör yarın
Utanmaya kim gösterürse varın

586. Ki çün 'āriyet tonları şoyalar
Aña eskice kaftanın koyalar

[17b]

587. Kısaşañ idinme ağacdan ayak
Ki uzun şanalar yürirken yayak

588. Eger dürteler bakıra gümüşi
Yarar harca añlamazısa kişi

589. Sen altunı sıvama iy canım pula
Ki şarrāf göricek anı bile

49

590. Çü qalbola altun şalgıl oda
Ger altun ger bakır od fark ide

591. Olar kim işüñe gönül virdiler
Hüner taşrağı naqşuñı gördiler

592. Ne kıymet şunuñ bigi gökçek kıula
Ki tonı içinde teni pis ola

593. Dağallığıla uçmağa kimseye
Nite gire yil yüz açar çün ese

594. Tamunuñ anahtarıdur bilesin
Namāz ki halkı görüp kılasın

595. Bayık bil tekellüfsüz olan kişi
Yig andan içi zışt ola hūb¹⁵⁷ tışı

[13a]

596. Şu kimse ki halkuñ kapusın döge
Kıyāmetde müzd aña nite döne

586a tonları: tonların R

587a idinme ağacdan: ağacdan idinme R

590a şalgıl: şalarlar R

¹⁵⁷ Hūb: "hūb" lafzı, lisanımızda, "tob" vezninde medsiz, işba 'sız dāhil olmuştur. Fuzūlī'nin ekser eşarında bulunur.

597. Sürüp 'ömrüni itmegil intizār
Ki bulasın eski ton¹⁵⁸ içinde yār

598. Yürü toğrı yol menzili alasın
Ve ger ümīdiñ üzüp alasın

[13b]

599. Dolav öküzi gözi bağlu nide
Dün ü gün yögürüp ne yire gide

600. Ger olmıya iqlās küllī senüñ¹⁵⁹
Zebünlük içinde alısar cānuñ

601. Köki mukem ağacı diksegil yire
Tımarla¹⁶⁰ gün ola ki yimiş vire

602. Ger olmaya kökde aşıllu amar
opar bırağ andan kişi ne umar

50

603. Riyāya maal virme amu 'ömür
Ki bu şunuñ dibinde olur amur

604. Çü ben oluven gizlüce nābekār
Ne nāmus ala olıcağ āşikār

605. Eger güherüñ ola itme telef
Anı gizleyigör nite kim şadef

606. Geñezdür¹⁶¹ diküp ıra atmak riyā
Eger şatabilürisen Tañrıya

607. Ne bilmek yarar ton içre ne vār
Bilür bitüñi¹⁶² ol ki yazu yazar

¹⁵⁸ Ton: ale'l itlak, libas

¹⁵⁹ Bu beyit M nüshasında yoktur.

¹⁶⁰ Tımarla: terbiye et, islah eyle

603b bu şunun: yoşunuñ R

606a atmaq: şatmaq R

607b bitüñi: nāmeyi M

¹⁶¹ Geñez: kolay, āsan

¹⁶² Bitü, bitük: mektup, yazılı kağıt

608. Tağar çok toluyıdı ne vezni rāh¹⁶³
Terāzu kıurub ‘adl iderdi şāh

609. Riyācı ki olmışıdı dīn-fūruş
Tağarcuğını gördüler içi boş

610. Çü sen t̄ā‘ate yüz urasın iy yār
Eger Cebrāil añlamaya yarar

611. Saña Sa‘dī oğlı bigi hoş ögüt
Virirseñ atañ ögidi bigi dut

612. Bugün ögüt işitmeseñ uş derin
Peşimān olasuñ bilgil yarın

613. Yigirek ögütçi gerekse hele
Ne bilem ki eyülüñe¹⁶⁴ ne gele

Der Kanā‘at ü Şükür

614. Bilür tañrıyı ol kim t̄ā‘at ider
Özi tālicine kanā‘at ider

51

615. Bayık bil kanā‘at beyidir eri
Dimezven ki ‘ālemde çevre yüri

616. Diken ötrü gezme her bir yaña
Ki yuvalansa taş ot yapışmaz āña¹⁶⁵

[14a]

617. Sen uşluyısañ bislemegil teni
Ki besleyecek öldürür ol seni

618. Hele bindüğün atdur igen tosun
Sağın kim elüñden başın çekmesün

619. Ger uçkunasın¹⁶⁶ dizgini añsuzın
Döke kanuñı öldüre geñsüzün

¹⁶³ Bu beyit M nüshasında yoktur.

¹⁶⁴ Eyülüñe: karşına

¹⁶⁵ Tercümesi müphem düşmüştür aslı şudur: Sükû nî be-dest-i āvrā-yı bî-sebāt/ki ber-seng-gerdān ne-revîd nebāt

¹⁶⁶ Uçkınmaç: koparmak

609a ki: kim R

616a diken ötrü gezme her bir yaña: diken dirmeñe gezme çevre yaña R

620. Bir er beslemiş kurt yavrusını
Çü büyüdi paraladı ıssını
621. Hüner bisler olur ögüt esleyen
Hüner semirtmeye ten besleyen
622. Adem içüdür zıkr için bilmiş ol
Ya atma kim toldurmağ-ıçündür ol
623. Tağarcuqlayın tapılı olsa bes
Ayak ide gücin kesilür nefes
624. Teni bisleyenler bilimezler uş
Ki hikmetden olur tolu mi'de boş
625. İki gün tolmadı vü bir qarın
Bağırsağ boş olduğındur dirin
626. Nite tola ger toldura Bāyezid
Çağırır tamu bigi hel min mezid
627. Dini virme dünyāya olmaz eyi
Eşek yemiçün şatmağıl 'İlayı

52

628. Meger görmedün anı kim kurd u kuş
Düşer duzağa hırş için öküş
629. Şu kaplan ki aslana virmez boyun
Dutılır ta'am olsa şıçanlayın
630. Sıçan bigi peynir yimegil saqın
Yiriseñ yiyessin kişinün oqın
631. Qana'at it iy nefis az nesneye
Ki sultān derviş rızqın yiye
632. Dilek dileyü Hüsreve dutma yol
Tamā'ı bir yaña ço Hüsrev sen ol

[14b]

627a virme: satma M

630b yiriseñ yiyessin kişinün oqın: kişinün yiriseñ yiyessin oqın R

633. Emek isteriseñ karnuñ toqın
Bunuñ ü anuñ var qapusın doqın
634. Şu ‘arif ola ademiler yigi
Ki şeyen’l-illah ide tam‘a kesmegi
635. Çü nefsi diye bunu vir anı vir
Uyup aña doqınmaya dürlü yir
636. Qana‘at ider kişi serfirāz
Tama‘ başı qaldırmağa hiç qomaz
637. Tama‘ hürmeti giderür ü döker
İki boncuğı çün bir avuç güher
638. İç ırmağ şuyını belā çekmegil
Yüzün şuyını qar-içün dökmeğil
639. Tenā‘‘um idesin meger şabr idüp
Üşenme qapudan qapuya gidüp
640. Çü kimse tamā‘ her kişiden azar
Qulunven diyü kime bitı yazar

53

641. Tevaqqu‘ seni her aradan süre
Sür anı seni sürmesün iy sere
642. Bir ehl-i ādemi şıtma dutdı meger
Didiler filandan dilegil şeker
643. Didi öldiğüm açlığıla öküş
Yig andan ki ol yüzün ide türüş
644. Şeker acı ola ağudan beter
Varırsa şu kim yüzi sirke şatar
645. İçem sirkemi bil sözüüm gavrını
Ki helvācınıñ çekmeyem cevriñi
646. İder nefsi-i emmāre qor ādemi

633b qapusın: kapusını R

635a bunu vir anı vir R

636b doqınmaya: tolanmaya R

637a kişi: kişidir R

637b etek: avuç R

642b filandan dilegil: dilegil filandan R

643a öldiğüm: öldü kim R

Olan 'aql ü 'izzeti anı ide mi

647. Bir içim içeseñ cihan içre şu
Göresin bu devrân elinden kışu
648. Çü şabr-idemezseñ elüñ olsa tār
Keñeş günü harcuñda eyle şümār

[15a]

649. Qarın furunına her dem od atmaq
Belā ola bulmayup aç yatmaq
650. Öküş yiyici qarın yülkini çeker
Yüzi şuyın açılrsa qaygu döker
651. Boğar ekdüsi¹⁶⁷ olan ādem degül
Qarın olsa tār yigrek kim gönül
652. Qarındur ayak tuşağı el bağı
Boğaz esiri tañrıyadur yağı
653. Çekürge ki yindek qarındur yürür
Qarınca ayağından alup sürür

54

654. Bir arı gönül sen ilükdür hele
Qarın tolmaz illāki toprağıla
655. Eriseñ yat var yir üstine sen
Yüz urup zilü¹⁶⁸ dileme kimseden
656. Qazanup ger arpa çur-iken yiyem
Yig ol kim ger yime açıldum diyem
657. Zehi qaygulu yatdı ol her gice
Ki ayruq aşın gözede çün aca¹⁶⁹
658. Arı şokduğına döker mi şu bal
Qanā'at idüp bekmezü yi gey al

647b kışu: qayı R

648b eyle: bekle R

659b vire: virür R

¹⁶⁷ Ekdüs: sümsük

653a ki: çü R

655b var: uyu, dileme: isteme R

655b yir öpüp: yüz urup M

¹⁶⁸ Zilü: kilim nevi 'nden

¹⁶⁹ Aca: acıka

Der Atāy-ı Haq Goften

659. İdibilür āḫir günü Yaradan
Ki her gün vire rızkı bir aradan
660. Şu kim ana ḫarnında oḫlan düzer
Bayıḫ ‘ömri vü rızkı bile yazar
661. Başarur ḫulı her ki şatun ala
Başarmaz mı ol kim yaradıbile
662. Şu deñlü ḫaḫāyuḫu mı tekyeñ¹⁷⁰ yine
Ki ḫulı ola kendü maḫdümına
663. Dervişe kim şāha ḫapsa gerek
Ki andan durur şāh der vişrek
664. Gedā yir bir etmek ḫoyar ḫaydı yok
Maluñ yidi ‘aḫlum yir yarı ḫok

[15b]

665. İlgüni¹⁷¹ beklemek¹⁷² olur belā
Adıdur gedā gerçi ol şāh ol

55

666. Gedānuñ ger olmaya avcında pul
Yig ol pāzişāhdan ki ḫāni‘ degül
667. Ra‘iyyet ki diñç ola ol gāh gāh
Yatur fāriḫ ile ki köşkünde şāh
668. Eger pāzişāhdur eger eskici
Atar ḫan dokınsa aḫşam uci¹⁷³
669. Çü uyḫu saña göstere dest-bürd
Çü taḫtında sulḫan çü yazıda kürd

¹⁷⁰ Tekye: itimat, güvenme

¹⁷¹ İlgün: mülk, vatan

¹⁷² Beklemek: muhafaza etmek

661a ḫulı her ki: o kim ḫulı R

662b ḫulı: ḫullık R

666a ger: ki R

667b fāriḫ ile: ile fāriḫ R

670. Şu yolunda uyumağıl iy hümām
Ki hiç olmaz iş bu 'imāret temām
671. Kifāyet mi 'aql u tedbir ü rāy
Ki yolcu yol üstünde yapa saray
672. Bilimezdi Qārūn oluben be-renç
Ki sağlık bucağındadır gizli genc
673. Aşısuz kişi gerçi Qārūn ola
Hemān nefsi yavuz mel'un ola
674. Kerīmüñ ne var olmasa etmegi
Anuñ nefsi kıomaz kerem itmegi
675. Kim ululıkdan düşicek yire
İgen az düşer ol ki yine ıra
676. Eger güher iseñ çü düşdüñ ne var
Nite kıoya seni zāyi'rūzigār
677. Niceme kesek¹⁷⁴ yol yüzine düşe
Kişi bakmaz āña çü gelmez işe
678. Dökilürse altundan anda uvāk
Becid isteyeler dutuben çıraq

56

679. Kişide gerek ola dürlü hışāl
Gelü gide durur ululıg ü māl
680. Yıl on iki ay görürsin bağı
Geh üzüm virür geh döker yaprağı
681. Çü görgüñ ola saç-içün yime gām
Dökilür-ise ol girü bite hem

¹⁷⁴ Kesek: taş ve toprak parçası

670a uyumağıl: ev yapmağıl R

672b gizli: dürlü R

675a kim: leim R

675b yine: girü R

676a ne vār: iy yār R

676b seni zāyi: zāyi seni R

677a dürlü: görklü R

680a ay: ay uş R

677b bakmaz: batmaz R

[16a]

682. Ol o gün bigidür ki bulıt uya
Hasūd oda beñzer ki düşer şuya
683. Bulıtdan güneş yine çıkabilür
Velī od şunuñ içinde ölür
684. Sen üşenme zulmetden iste necāt
Ki zulmetde bulunur āb-ı hayāt
685. Murāduñdan ümidüñ üzme ağa
Gice yañlıdur kim bilür ne toğa

Der Şıfat-ı Perhīzkār

686. Kişi itse nefsi dilegin haram
Tamam erlük oldur ne Rüstem vü Sam
687. Saña şöret ü hırş u benlik revān
Tamaruñda kandur gövdeñde cān
688. Bu düşmenler olursa saña kavī
Boyn virmeyp yağmalar evi
689. Siyāset gözetmeye server kişi
Nite düşmeni yinmek ola işi
690. Kişilik sen eylemegil nākese
İderseñ iş ide ki seni kese

57

691. Atagına her kim ayağın dire
Başı heybetle gök üzre ire
692. Dilüñ dut iy uşlu vü görme elem
Bayık bil ki dilsüze yoğdur qalem
693. Şu kim sırrı bekler sözden kaçır
Şadef bigi inciye ağzın açır
694. Çü sen söylemek isteyessin müdām
Kişi sözün işitmeyessin temām

685b ölür: kalur R

688b yağmalar: yağmalarlar evi R

693a bekler: bekleye R

693b ağzın: ağız R

695. Țurukmak mı yig sözde bilmek şevāb
Ya beyhūde fi'l-ḥāl virmek cevāb
696. Söz-ile olur ādemīde kemāl
Sen olmaya gör nāķış u pāyimāl
697. Kaç andan ki söyleye on erce söz¹⁷⁵
Ögüt bir sözüñ yig ki on urca söz
698. Yüz egri oķ atduñ oldu telef
Bir oķ toğru at kim urasın hedef

[16b]

699. Becid itme divaruñ dibinde lağ
Ger davaruñ ardında olur ķulađ
700. Nite ķiři söz söyler uğurlayın
Ki fāş olıcaķ ola āyan beyān
701. Bilür uşlu ağzını dutmak hüner
Görür mümsiki dili ucından banar
702. Cevāhir sımarlamağa ķiři düz
Velī rāzuñı gizle sen yalıñuz
703. Sözi dimedükçe elüñ var aña
Ki söylenmiş ola şunar el saña

58

704. Göñül ķuyısı içredür sözü dīv
Dimeyem ağıza götürme ki iv
705. Yarar dive yol açmak itgil ķıyās
Velī girü bağlamağa yaramas

¹⁷⁵ Aslı şöyledir: *hacer kon zı-nādān dih mürde gūy/çü dānā yekī gūy u perverde gūy*

697a söyleye on erce: söylerler on erce

698 atduñ: anduñ ki R

699a itme divarun dibinde: eyleme divar önünde R

699b ger: ki R

701a bile: bilür R

701b banar: sunar R

706. Şaşa ruḥşende bir buluç ursa bend
Dutımaya yüz Rüstem atup kemend
707. Dime ol sözi kim düşerse dile
Kimesneye ol sözden ola bela
708. O ‘avrat ne hoş kesdi dihqana yol
Ki söz bilüp söyleye ya deñsüz ol
709. Vaqāruñ saqın çāvile¹⁷⁶ yoluñ aç
Çü söyleyesin revnāquñ gide kaç
710. Qalem bekledi sırrı bildi işin
Ki söylemedi kesmeyince başın
711. Bil iy ‘āqil epsem oturmak hele
Saña ḥurmet ü perdedür cāhile

[23a]

712. Eger ‘ālim-isen qogıl ḥurdeñi
Ve ger ‘ām yırtmağıl perdeñi
713. Gerek sözi ādem bilüp söylemek
Ya ḥayvānlayın bāri dik durmaq
714. Savaşda meger bir kişi sögdi
Bir er yakasın yırtuben dökdi
715. Yalıncaq qalup aqladı gām yidi
Bir uşlu kişi anı gördi didi
716. Eger gonca gibi yumıduñ āğız
Yaqañ yırtuben dökmeseydüñ beñiz

59

717. Bayıq bil hünermend olur-ısa er
Hüner söyleye yoq ki şāhib-hüner
718. Ger olmaya müşküñ dimezven çakar
Ve ger var-ısa ḥod qoqısı çıkar

706a ursa: oısa R

712b ve ger ‘ām yırtmağıl perdeñi: açıb yırtma ger āmıseñ perdeni R
¹⁷⁶ Çāv: şöhret

713a bilüp söylemek: bigi sürersiñ R

713b durmaq: durasın R

716b yırtuben dökmeseydün: yırtılıb dökmez-idi R

719. Sen anda içme altunuñ-içün qatı
Mühek hod diye kim nedür kıymeti
720. İşüñ yoq kimesneyle dek otur
Ve ger söyleriseñ delilüñ getür
721. Gözetme kişi 'aybını itme fāş
Gözedür-iseñ kendü 'aybuñ şabāş

[23b]

722. Yavuz söze urma kulaq durma yürüt¹⁷⁷
Yaramaz işi görmez olursan ürüt
723. Zehī hoşdur özün şakıman kişi
Ki hiç kimse işile yoqdur işi
724. Başuñda kodılar göz-ile kulaq
Ağız söz-içün gönül fehme ulaq¹⁷⁸
725. Dime bilmeyince iniş ü yoquş
Ya uzun ya kışa ya az ya öküş
726. Dilüñ dut eger varısa sende huş
Ya Sa'dī bigi söyle ya ol hamuş

Der Şıfat-ı Gıybetkār

727. Eyü vü yāvuz haqqına sen yavuz
Dime 'aql olursa saña kılavuz
728. Yavuz-ise düşmen olur ol kişi
Eyüyse yāvuz idersin işi

60

729. İşitdüm ki bir şofi hoş oldıydı
Bir oğlanile lağ edib güldiydi

¹⁷⁷ Yürüt: yürü, git

¹⁷⁸ Ulaq: tatar, haber erişdiren

721b şabāş: savāş R

723b yoqdur: olmaz R

726a dut: çek R

732b oldı: oldı mı R

730. alan ofiler un anı s¼zdiler
'Ayıbladılar ü ova¹⁷⁹ düzdiler
731. Hikāyet yüzinden ü gitdi hiçāb
Ol işitdi vü eyle virdi cevāb
732. Didi perdeyi yırtmadur vebāl
arām oldu la ü gıybet helāl
733. Eger yatlu sözden dilüñ yuyasın
Yig andān ki ada elüñ yuyasın
734. Sen ardumca ol resme söyle sözüm
Ki utanmayasın göricek yüzüm
735. Utanmayasın andan ki nāzırdur u
Utan āır andan ki hāzırdur u
736. Ne lāzım ki sen benden utanasın
Beni o gerek andan utanasın
737. atumda benüm ulu ol kiidür
Ki kendüye alma dimek işidür¹⁸⁰

[24a]

Hikāyet-i Der-ın Ma'nı

738. Didi ofıye bir kii ey asen
Fülāne sei sgidi işitdüm kim sen
739. Aytdı ki incitme arde beni
Yig ol kim nedür bilmeyem düşmeni
740. Getürmeye düşmen sözün dosta
Meger düşmene düzilen usta
- 61
741. Dimedi bir nesneyi düşmenüm
Ki ditreyeydi işitsem tenüm

735a nāzırdur: hāzırdur R

735b hāzırdur: nāzırdur R

739a aytdı ki: işitdin didi R

¹⁷⁹ ov: gıybet

¹⁸⁰ Aslı öyledir: Kezı pıı men der cihān 'aıleşt/ ki megûl od u zı-cihān afıleşt

742. Nice dost olursın aluben aa¹⁸¹
Ki dşmen szini getirdn baa
743. Ol ardamca ‘aybumı aydur ter
Sen uş yzme didgndr beter
744. Bir o atdı kimse v dşdi yire
Vcdumı incitmedi iy sire
745. Getirdn gtirdn uş yanuma
Oturdu baturdu anı cnuma
746. Yeiler savaşları ovcı kişi
aıdur yavaşı bozar işi
747. Sen ol hem-nişinden aagr eyi
Ki uyur iken uyara fitneyi
748. Ayağında bağ yatsa toprağda er
Yig andn ki vara dze fitneler
749. Savaş arada oda beizer dter
Veli ovcı ol oda dutruk atar
750. İkiyi barışur şavulduğda şer
Velı ol ara yerde oda dşer
751. Ne ‘aql olısar oda bırama
Ara yerde kendzini yama
- Der Terbiyet-i Zen
752. şu ‘avrat ki hb ola pr-ise
Baydur¹⁸² eri nice mflis ise
- 62
753. Anu bış nvbet apusunda r
Ki yr-i mvfı apusındadır

¹⁸¹ Aslı şeyle olmalıdır: Syek al merdned rev beste-py/be ez-fitne ez-cy buradan be-cy: hayrette kalıyorum

744a v: ki R

748b vara: varub R

752b mflis ise: yosul ise R

753b apusındadır: apusındadır R

¹⁸² Bayıtma: zenginletmek

[24b]

754. Yiseñ ğuşşa kendüzi ğayu yoğ iy yār
Gice çün yanuñda ola ğam-ğüsār
755. Çü ğātun ola ğüb niteki ğūr
Anuñla eri uçmaq içindedür
756. Cihandan murādı şu kimse ola
Ki yārı ile bir ğöñüllü ola
757. Çü ğoş sözlü mestüre dutmaya kīn
Ġözetmeye ğökçek¹⁸³ mi yāğud çirkin
758. Ġūrī yüzlü olınca ğulğı yavuz
Ġo div ola ğulğı ğoş kendü uz
759. Acı sirkeyi ğulğla bāl ğatup
Yoğ ol ki yiye ğelvā sirke şatup
760. İyiyse erine key eglenç olur
Yavuz ise key miğnet ü renç olur
761. Düşüp kağı zindanına yise taş
Yigrek kim evde ğöre çatlu kāş
762. Sefer ğutlu bayram durur ol ere
Ki zişt ‘avradını evinde ğöre
763. Ne umarsın ol ğapudan iy baba
Ki ‘avrat üni çığa andan ğapa
764. Bazara varan ‘avrat dünbegi¹⁸⁴
Ve ger otur otur evde avrat bigi
765. Çü ‘avrat ere nāğuta¹⁸⁵ ğöz ğulağ
Erinüñ başına bürüncük bırağ

¹⁸³ *Ġökçek: ğüzel*

754a ğayu yoğ: ğayıрма R

758a ğūrī: perī R

759b ki: kim R

761b yigrek kim: yeg andañ ki R

763b andan: ardan R

764b otur otur: ne otur R

¹⁸⁴ *dünbegi “bā”nın fethiyle: ey bey, ey efendi.*

¹⁸⁵ *Nāğuta: tutamaya*

766. Çü yād er yüzün görüp ‘avrat güle
Erine diyü ögünme erligile
767. Çevük ‘avrat el urıcaq kalyeye
Gehl ola miskin eri çün yiye
768. Yād er gözi görice kör olsana
Çü evden çıqa ‘avrat girsün sīne
769. Çü dutımaya ‘avrat evinde karar
Ne ‘aql ola anuñla durmaq iy yār
770. Neheng ağzına düş elinden yuvın
Ölüm yig işidince ‘avrat qovın
- [25a]
771. Ne hoş geldi bu söz iki kişiden
Ki yavlaq beğendi anı işiden
772. Erüñ olmasa yig yavuz ‘avradı
Biri didi olmasa ‘avrat adı
773. Yeñi ‘avrat al yaz ticek çiçek
Ki taqvīm işe gelmez eskiyicek
774. Yalıñ yig mi ayak ya paşmaq tarı
Sefer yig mi ya ‘avrada şavaş varı
775. Çü ‘avrat ide kimseye girde pīç
Sen iy Sa‘dī urma aña ta‘ne hīç
776. Çekeydüñ cefāsın çü ger qocasın
Eger tañacaq qarıyup qocasın
777. Bir ağaç ki yemişini diresin
Gerek besleme gine cān viresin
778. Budakdan çü saña kızıl gül gerek
Diken zaħmına hem taħammül gerek

767a yād er gözi görince: görince yād er gözi R

768b çıqa ‘avrat girsün: çıkar girsün ‘avrat R

769a dutmaya: dutmazsa R

771a bu: bir R

774a yalın yig mi: yalıñ mı yig R

776a çekidüñ cefāsın çü ger qocasın: cefāsın çekidüñ eger qocasın R

779. Degirmenüñ üstün taşısın gice
Ol altın taşı gündüz uğra güce
- Der Terbiyet-i Ferzendān
780. Oğul çünki dükede on yaşımı
Yād ādem itme ānuñ yoldaşımı
781. Koma üd yöresinde pambuk kav
Ki fi'l hāl dutışur ve yaçar ev
782. Dilerseñ ki āduñ yerinde qala
Hüner oğluña öğredigör hele
783. Ki ger 'aql ü fehmile ide işi
Soñuñda qalasın ulucaq kişi
784. Öküş qatılıq göresidür soñ uç¹⁸⁶
Oğul kim atadan götürmeye güc
785. Hüner öğred ü zühdile beslegil
Severseñ qo nāzı vü öğüt eslegil¹⁸⁷
- [25b]
786. Geçicek igen öğredigör huyı
Eyü yavuz añlasun qorhuyı
787. Gerek besledüğüñ bile dest-i renc
Çıkar ola Qarunleyin sen de genc
788. Dayanma bu beyligüñe iy dede
Gün ola ki ni'met elüñden gide
789. Ne bilürsin anı eger rüzigār
Ġaribliğe şalup ide tārūmār

¹⁸⁶ Soñ uç: oñuç mukabilindedir.

¹⁸⁷ Eslemek: dinlemek

779b altın taşı: altına taş R

780b itme ānuñ: ānuñ itme R

781b yaçar: yanar R

783a 'aql ü fehml-ile: fehml ü 'aql-ile R

790. Çü bir pîşe bile hoş ola hâli¹⁸⁸
Neçün¹⁸⁹ şuna ayrıuğ eline eli

65

791. Her oğlan ki üstad cevri ni ol
Ola görmemiş cevrler göre yol
792. Eyü dut ki yavuzlara bahmaya
Virüp kimsenüñ avcına aqmaya
793. Oğul kaydını yimez-iseñ henüz
Yiye ayrıuğ adını ide yavuz
794. Nehas ola ol oğlanuñ ılduzı
Ki hatından öñdin qarara yüzi
795. Qo sen ol himmetsüzi iy sere
Ki qarınlara arqasını süre
796. Oğul hub liqā olsa olur ilüñ
Atasına deyi yuğıl andan elüñ
797. Atasından ögidün qo olsun telef
Ol oğlan ki qopasıdur nā-ḥalef
- Der Naşihat ü Pend
798. Bozar seni emred ‘alā külli ḥāl
Evüñ düzmek isteriseñ ‘avrat al
799. Qo gitsün heves itmegil ol güli
Ki her tañlacaq ola bir bülbüli
800. Çü kendüyi meclisde müm gibi qor
Sen ol mūma pervāne olmaya gör
801. Şu hātun ki ḥüsni güneşden qapar
Ne beñzer yigide ki yiñle qapar

¹⁸⁸ M. Rifat şöyle diyor: Fuzulinin bir beyti bu makama pek münasıptır:

Ol mäh visaline hoş et bir gıce ḥalim / Ey ahter-i tāl ‘i qoma boynundan vebālim

¹⁸⁹ Neçün: niçün

790b ayrıuğ: kimse R

791 cevrbler göre yol: ger göre çevreler yol R

796b deyi yuğıl: de kim yu R

800a kendüyi meclisde: meclisde kendüyi R

[26a]

802. Kız oğlan uluyınca görsün kışu
Kuyuya ki döküldi şu dökme şu¹⁹⁰

803. Sen ol güle virgil nefsi iy paşa
Ki kaş kaş güle halk öñinde düşe

66

804. Yok oğlana kim kollayun olıcağ
Çekersin cefasın çeker ol bıcağ

805. Başun beyniden aqçeden boş elün
Sevecek kıla oğlanını ilün

806. Eger kadrun istersen yüce sen
Sağalsuzlara uyma iy hoca sen

807. Egerçi garağ olmazise revan
Kaçagör çü 'ırzun olur ziyân

808. İl oğlanına hiç yavuz bakma sen
Ki öz oğlanun kıla sağ u esen

Der Terbiyet-i Hizmetkâr

809. Kula şu taşıt idegör vahayı hüşt
Eger nâz ile dutasın evde müşt

810. Kuluña gel ol şehvete kapu yap
Ve ger aşık-iseñ degül diye tap

811. Eger kul bislersen heybet it
Ki sen bulasın kullıq ol ekmek it¹⁹¹

812. Kuluñ tudağın sen ısırma begi
Yerün ide ol daği begi bigi

813. Bir nice düzüp oğlma diyeler
Ki biz pāk bāzuz ve şahib-nağar

¹⁹⁰ Bu beyit R nüshasında yok

810a gel: beg R

812a ısırma: sen ısırma R

813a diyeler: dirler R

813b sâhib-nağar: ehl-i nağar R

¹⁹¹ it: et, lahm

814. Baña şor ki halvetde bulup işi
Nice imrenür uruç olan kişi

815. Görür yükde hurma şarılı ipin
Çoyun iremez yir ü hurmā çüpîn

67

816. Tahincinüñ öküzi añlar hemān
Ki susama irişmez yir samān

817. Muhaqqak devenüñ dizinde görür
Ne kim hubı çinüñ yüzinde görür

[26b]

818. Kitābumda her şatrı dirven size
Niķāb oldı bir hūb görklü yüze

819. Hurufında şol resm-ile ma'nī var
Ki bulıtda ay perdede hub nigār

820. Nite Sa'dī göñlinde qala melāl
Ki vardur ānuñ bunca şāhib-cemāl

Der Vasef-ı Tane-i Halk

821. Cihandan cihana şu belde ü halāş
Ki kapu yapa göricek 'ām hāş

822. Yarar Diclenüñ ger yolın bağlamak
Yaramaya halkuñ dilin bağlamak

823. Yirince oturur etekleri boş
Çuru zühd eyler ü avlarlar lavaş

824. Çalab haqqa dapgıl döndürme yüz
Ço halkı disünler eyü ya yavuz

825. Çulından çü Haq teñri razı ola
Çayurmaya halk olmaz ise hele

826. Yüz şanıçı halka bilmeye haq
Ne pervā-yı haqdur ne gavgā-yı haq

822a ger: şu R

823a boş: yā R

823b Çuru zühd eyler ü avlarlar lavaş: çuru zühd ile avlar bular yirler āş R

824b yā: vü R

826a bilmeye: bulmaya R

827. Nite başarı biliser menzili
Ki evvel kadem yañılurlar yolu

68

828. İki kişi bir sözden olur ülü¹⁹²
Biri div ü biri ferişte hūlu

829. Biri dutar öğüt birisi hezil
Biri manşib umar birisi ‘azil

830. Karañu bucağda kalan kişi hāy
Ne bilür nedür cām u gīfi-nümāy

831. Sen aslan¹⁹³ eger dilkülük idesin
Bulardan nite kırtulu-bilesin

832. Mesāvīden olmaya kimse berī
Dilinden kıomaz halk peygamberi

833. Şu Hakkā ki ortağ u misli yok
İşitdüm ki tersā neler didi çok

[27a]

834. Eger halveti isteyüp kimse
Kişilerden ol şöhetini kese

835. Kınarlar ki şālūsluğdur işi
Kaçar div bigi göricegez gişi

836. Güleç yüzlü olsa ve gökçek hūlu
Dimezler ağır başlu durur ulu¹⁹⁴

837. Bayık gıybetle çekerler etin
Ki Fir‘avun bigi görüñ heybetin

838. Çü ağlaya yoğsul dutuşup odı
Ya müdbir ya devletsüz olur adı

839. Eger bir ulu sürçesen eyle bil
Öşüre kamu bir kezin aña dil

¹⁹² Ülü: hisse, pay, nasip, “üleş”de bu manadadır.

¹⁹³ Aslan: arslan

831a sen aslan eger dilkülük idesin: ger arslan ü ger dilkülük kılasın

839a öşüre: öşürür R

¹⁹⁴ Ulu: büyük

840. Ki nice uluhk itdi uş
Bu nāhoşlık āña yirinceydi hoş

69

841. Ve ger bir eli tar ki karnı açā
Sa'ādet kıla kadrin anuñ yüce

842. Kakıyup yudarlar āgu bigi kahr
Ki himmetsüzi kaldurur işbu dehr

843. Görürlerse uzatdıguñ işe dest
Tamā'cıdur āduñ ya dünyā-perest

844. İşe şunmayup kalsañ arada hor
Dilenci diyeler veya müft-hor

845. Taḥammül idenleri her kim göre
Bu bī-çare hiç beñizemezdür ere

846. Eger heybeti ola erligi
Kaçarlar ki uşlu degül dirliği

847. Ger az yise dir anı gören füzül
Ki kendüzine mālī rüzī degül

848. Ve ger çok yiye baqalar āña
Boğaz esiri ad yıqalar āña

849. Tekellüfsüz olur-ısa bir kişi
Tekellüf hod olmaz kişiler işi

850. Dil uzadup incideler anı çok
Ki bed-baht altını var harç yok

[27b]

851. Kişi ger evini münakkaş düze
Giyesilerin hoş giye vü geze

852. Canından irar işidüp il sözün
Ki düzetdi 'avratlan kendüzün

840a itdi: ola imdi R

848b Boğaz esiri ad yıqalar āña: boğaz yāri adın daqarlar āña R

849a bir: bāy

853. Eger bir kişi itmez ise sefer
Müsâfirler âña dimeyeler er

70

854. Çü ‘avrat yanından çıkamazlar yola
Ne dürlü hüner kimse anda bula

855. Sefer idenüñ hem yiyeler etin
Ki eblehdür añlamaz işi yetin¹⁹⁵

856. Eger baht âña meded idedi
Durup nîşe şardan şarâ¹⁹⁶ gidedi

857. Eren göricek ergenî eyledür
Ki bu yurduñ¹⁹⁷ yirde incine yir

858. Ve ger evlenür-ise iderler uş
Anuñ bigi gör balçığa batdı hoş

859. Cefâ çok çeker çirkin olan yüzi
Yağar gökçeği çirkin âdem sözi

860. Kakımaq yürekden giderse seni
Delü diyeler bellü bilgil anı

861. Ve ger kimseden kişi götüre güç
Anuñ adı gayretsüz olur şonuç¹⁹⁸

862. Kınarlar kerîmi ki virme maluñ
Bugün şunma ayruğa yarın elüñ

863. Kişi ger ögün dire¹⁹⁹ kân‘i ola
Olur halk teşne‘i aña belâ

864. Ki atası bigi koyup n‘imeti
Gidiser bile iletser hasreti

865. Kişi halk elinden çü kurtulamas
Olur dutsağuß çâresi şabr pes

¹⁹⁵ Yet: levazım, mukteziyat

¹⁹⁶ Şer, Şar: şehir, memleket

¹⁹⁷ Yurduñ: mastarı “yürümeç”dir ki; yürümeç gibidir.

854a çü: ki

854b çıkamazlar: çıkamaz R

857a eyledür: şöyledür R

858b ânuñ: eşek R

¹⁹⁸ Soñuç: en son akıbet

¹⁹⁹ Ögün dirmek: aklını başına toplamak

866. Kıyāmet günü olıcağ sen ‘āyān
Yavuzluğı görmeye eylük şanan

71

867. Kişide ki fazl ola vü ‘aql rāy
Eger bir gün ayağı sürçerse hāy

[28a]

868. Sen az nesneden itme āña cefā
Uluların sözin dut ki huz mā şafā

869. Gül ü diken olur ikisi bile
Ne uyduñ dikene gülü gör hele

870. Yavuz hulķı olan ki ta‘ne urur
Hemīn tavusuñ ayağını görür

871. Şafā derūnuñda iy şofi düz
Ki gösterdimez²⁰⁰ tonuğ ayna yüz

872. Torıķ iste kim kurtulubilesin
Yok ol harf kim barmağun ilesin

873. Niçün suçluven urasın had aħī
Çü suçlusan ancılayın ben daħi

874. Yaramaz ki her kimseye buşasın²⁰¹
Çü kendü işüñ üstine düşesin

875. Yavuzluğ yavuzdur koğıl kendüzüñ
Ki ko dirseñ duta koñşi sözüñ

876. Ger ihlaş gösterün yā riyā
Taşum saña tura içim Teñriye

877. Çü ben zāhirī zūhdle düzmüşem
Saña ne eger bātinum bozmışam

878. Eyüyse kişi çevreyin düzer
Bir eylük-için Çalab on yazar

²⁰⁰ Gösterdimez: gösteremez

²⁰¹ Buşmaq: kızmak, öfkelenmek

868b sözin dut: sözidür ki R

873a suçluven: suçlusın R

873b daħı: sen daħı R

877a zāhirī: zāhirüm R

879. Gözet sen dağı kimsede bir hüner
On olursa ‘ayb itme nazar

72

880. Anuñ itme bir ‘aybın engüşt pîç
Çoma kim faziletleri ola hîç

881. Sözin Sa‘dînüñ çün hasüd işidür
Günüler²⁰² ü tanz eylemek işidür

882. İşitmez olurısa yüz nükte hoş
Çü bir sehiv göre çağırur kim uş

883. Hemîn ‘illet oldur bilürven sözin
Hased çıkarur añlamaklıq gözin

884. Çalab halk-ıçün öyle qodı sirişt
Ki ağ ü kara añladı vü hûb zişt

[28b]

885. Hoş olmaz kamusı göz u qaşa bak
İçin fistukın yi vü qābı biraq

Der Sipas-ı Şoden-i Hudā-yı Teāla

886. Dem urımazam şükre ben iy canum
Ne şükürüm ola āña layıq benüm

887. ‘Aṭādur bu gövdemde her bir kılum
Nite şükr ide her kııl içün dilüm

888. Kimüñ kuvveti var ki iḥşanını
İdibile vaşf añlaya şanını

889. Atanuñ bilinden qocalınca çok
Saña virdi ni‘met ki sāğış yok

890. Anuñ yanı kim yoqdur ırmağı
Behiştı bağındur sevdi ırmağı

891. Biri yüksek ağaç ki cān besler ol
Yemīşi oğul kızı kim ol vire bol

²⁰² *Günülemek: hased etmek, çekememek. Günü: hased. Günücü: hasūd*

886a dem urımazam şükre ben: şükürden dem urımazam R

891a biri: buyı R

892. Yürekde ʃamar vār bicikde²⁰³ anı
Girü bil ki sudur yüregiñ ʃanı
893. İçer oğlan anası ʃanını gör
ʃanın içentüñ mehrini ānda ʃor
894. Beşikde neyidi senüñ hāletüñ
Siñek ʃovmağa yoğıdı tākātüñ
895. Şunuñ bigi igen siñekden alu²⁰⁴
Bugün olduñ uş buncılara ulu
896. Yarın sinde hem eyle olasısn
Ki ʃarıncadan alü ʃalasısn
897. Gözi bağlu kişi çü yola gire
ʃuyı mı yayul mı nitesi göre
898. Açıkdur göziñ şükrün bilsin özüñ
Ve ger nī hemān bağlu ola gözüñ
899. Bağ ol barmaguña ki boğın boğın
Düzüpdür kimi ince kimi yoğın
900. Saña secdedür sehl varmaz yevü
Ki arkañ sökügi degül bitevü

[29a]

901. İki yüzlü mühre ki ʃavşurdı hağ
Ki bir mühre sencileyin düzdi bağ
902. Başuñda göz ü hıfzı vü ‘aql u temiz
El ayak biri birisinden ‘aziz
903. Behāyim yüzün düşüp otlar kuru
Sen uş ʃaldurur bāş ʃurursın örü²⁰⁵
904. Bular yemiñe baş eyler ʃayu²⁰⁶
Şunarsın elüñ sen dilüñce eyü

²⁰³ *Bicik: meme*²⁰⁴ *Alu: āciz demek olup, aşığı, hakir manasına gelir.*²⁰⁵ *Örü durmak: baş kaldırmak, dimdik durmak*²⁰⁶ *Başın ʃayu eylemek: yüzü koyu eğilmek*

893b ʃanın: ʃatar R

901b iki yüzlü: iki yüzü hoş R

905. Bunun bigi çün oldı serverligüñ
Bâş indirmek ola saña erligüñ
906. Ne var hoş düzildiyse şuratuñ
Sen aldanma arı gerek sîretüñ
907. Gerek toğrı yol yoğ ki dos toğrı buy
Ki kâfir boyı toğrudur kendi şuy
908. Dil anuñ-içün oldı kim ide şükr
Şu dilden ki ğırbet gele gide şükr
909. Kulâh öğüd-içün dil Qur'ân için
Yaradıldı yoğ kırı bühtân-içün
910. Gerek göz bağa Teñri şun'ın göre
Degül dost 'aybın gözededura
911. Ay ü gün ülker senün-çün toğar
Sarayuñda kandıldir iner ağar
912. Arudan virür bâl kâmişdan şeker
Ağaçdan öküş tatlu hurma döker
913. Kamu nağl düzen evüñin ilduza
Esir mi olan böyle nite düze²⁰⁷
914. Dikenden gülü nâfeden virdü müşk
Zer ez-ğak berg ez-şâh-ı huşk
915. Saña düzdi kudret eli göz kaş
Çomadı ki sır ola ağıyara fâş
916. Zehî pazişah gör ki ol nâz-ile
Çulm bisler ü bunca 'izâz-ile
917. Yüreğüm tolu kan gözüm oldı yaş
İdimezin in'âmınuñ şükriñ uş

905b ola: oldı R

907b şuy: çuy R

909a dil: vü R

910a şu'nın: nurı R

915a eli: iki R

917a yaş: baş R

²⁰⁷ Bu beyit R nüshasında yok

[29b]

918. arınca vü balığ u hem urd u uş
Melâik ki göklerde vardur öküş

75

919. Eger diyeler şükrini yir yirin
Dimeyeler bellü biñden birin

920. Sen iy Sa'di yu defterüñden elüñ
İgen yılma pâyanı yoğdur yoluñ

921. a'âmiyla şanma berinür teni
Ki luşfuyla Teñri besler seni

922. Nefis her dem almas şovuğ yilin
Nit'olisar añla mi'dede ĥâlin

923. Eger mi'adda bişmez yese a'âm
Olur nâzenin gövdenüñ işi ĥâm

924. Ol evde düzenlik bozılır temâm
Ki böyle düzilmeye şu vü a'âm

925. Bulara gönül vermeye ehl olan
Ki dâyim düzenlikleridür yalan

926. Ĥatardan kaç olmağıl rence sen
azayile dutışmağıl pençe sen

927. şu kötrüm ki öl diyü deñřürdi ĥâl
Ne aşşı oyarısañ ağzına bâl

928. Kişi kim ıkar beynisi gözden
Nider arı ol küh-ı Elburzdan²⁰⁸

Der Vaf-ı Terbiyet-i 'Aťây-ı Ĥađ

929. Dilüñ öñdin ol odı şek değül
Pes andan eşigine bâş odı ul

930. ü tevfik ol vermeye ĥayr-içün
ulından ne eylük gelür ĥayr-içün

²⁰⁸ Birinci mısra aslına mutabık ise de ikinci mısrayı mütercim tebdil ile güzelleştirmiştir.

931. ‘Acep midir ikrār dil eylemek²⁰⁹
Amı gör ki dile virür söylemek
932. Gözüñ ma‘rifet kapusıdur ki Hâk
Saña açar uş göñline yire bak

[30a]

933. Ne añladuñ yoķuş u inişi
Bu kapuyı açmasaydı iy kişi
934. Çü gördüñ ki biñdür du‘acın senüñ
Hâkķı birle şükrini itgil ānuñ
935. Ki senden tevaķķu‘ iderler kamu
Degülseñ bulurdan umarsın umu
936. Degül ilde kuvvet kilidi dili
Kimüñ Teñriden artuķ irer eli
937. Dirüp şāha teründe tuħfe kıla
Velī bite şāh bostanından ala

Der Nasīhat-ı Āgāhī
938. Gel iy kim yitmişe yitdi ‘ömür
Meger uyurduñ yile gitdi ‘ömür
939. Be-cid bilüridiüñ yarağ itmegi
Hiç añmaz mıduñ sen yola gitmegi
940. Kıyāmetde uçmaķ bazarı ola
İşin göre kimse menzīli ala
941. Eger ola sermaye sūd alasın
Ve ger müflīs iseñ hacīl kalasın
942. Ki bazarcınuñ olsa eli tolu
Eli boş kişi ola key kayğulu

²⁰⁹ *İkrār-ı dil eylemek: dilin ikrar eylemesi*

932b açar uş göñline: açdı uş göğe vü R

937a Dirüb şāha teründe iletür bula: dirüb şāha teründe tuħfe kılaR

937b Velī bite şāh bostanında ola: kılı yine şāh bostanından ala R

940b ala: bula R

942a bazarcınuñ olsa eli: bazar içi nice olsa R

943. Eger elli aqçeden az ola gem
Yüregüni eyler hırāşide gam
944. Elüñden gider elli yıl 'ömür uş
Ġanīmet bilüp biş günü ol bāri hoş
945. Eger ölü miskinde olaydı dil
Çağıruben eyde idi eyle bil
946. Ki iy diri oynama yindek oyun
İt zikr ağız dutma ululayın
947. Çü geçdi bizüm gaflatle zemān
Gözet fırsatıñ bulmuş-iken emān

[30b]

Der Naşihat-ı Cüvānān

948. Yiğitsen bugün ta'āte yüz urın
Ki gelmez yiğitlik kocadan arın
949. Ferāgathıguñ vār hem kuvvetüñ
Çü meydān gök ola top ursun atıñ
950. Eşeklü koca çok elüñde ne vār
Yüri sen ki ana olupsan süvār
951. Ben ol günümüñ qadrini bilmedüm
Uş imdi ki bilmişünün bulmadum
952. Qaza rüzgārım belini şıdı
Ki her gün bir qadīr gicesiydi
953. Nişādum çok āndañ berü yitdi uş
Ki 'ömrüm düninüñ tññı atdı uş
954. Yaraşmaz yigitlerle uyanmaq
Tulunumdagi²¹⁰ kara kıl oldı aq

944a 'ömür: 'ömrüñ R

944b bilüp: göre R

951a gülümüñ: günümüñ R

953a yitdi: yetti R

²¹⁰ Tulun: şakak

955. Şabā yili çün bāğ içre esse
Yarar yiğit ağaç şalınsam dise
956. Bu honda sızuñ oldı nevbet bugün
Tena‘‘um idüp sürmişüz biz düğün
957. Benüm dahılüm biçülüdür hele
Sizüñ uş güñaru durur yiñile²¹¹
958. Yaraşur yigide örü tırmaç²¹²
Koca tırılmaz bulmayunca tayak
959. Çü fark üzre kona kocalık tozu
Yiğit ‘ayşine dutma ayrık yüzi
960. Benüm yağdı kuzkun kanadına qar
Kodum bāğ u bülbül degülem iy yār
961. İder cilve tāvūs hem öldür yiñi
Toğan neylesün yolıncaç yüñi²¹³
962. ‘Asāyla çün tekyelenü²¹⁴ gidem
Yaramaz ki dirlige tekiye idem
963. Şaru çiğdem oldı yañağum güli
Güneşüm uyağmağa²¹⁵ dutdı yolu
964. Gülistānumuñ zevki gitdi hele
Güli kim alısar şolıcaç ele

[31a]

965. Degül tañ kıvanursa²¹⁶ oğlan temām
Halaçdur bişürse heves yirer hām
966. Baña tıfl bigi yarar ağlamak
Yok oğlanleyin süde bil bağlamak

²¹¹ Yiñile: yenileyin, tazeden tazeye, daha yeni

²¹² Örü tırmaç: kalmak

²¹³ Yüñ: yün. Eski lisanda, tüy manasında istimal edilirdi.

²¹⁴ Tekye: dayanmak

955a içre: içinde R

966b süde: şuça R

²¹⁵ Uyağmaç batmak

²¹⁶ Kıvanmaç: tefāhür. “cihān işin düzer bir gamzesiyle/kıvanur cān ü gönül büsesiyle” Gülşen-i Rāz tercümesi: Şirāzī

967. Ağardınca kara sakalı yigit
Koca aq sakalı sineltür işit

79

968. Yigitlikde urduñ-ısa el ayak
Kocalıqda ögüñ dir Haqqa baq

969. Çü devrân giçüp kırka yetdi yaşuñ
Şu başdan aşar çoğıl elden işüñ

970. Nece yiyeven sebzear içre lüt
Ki bitesidür sînum üzre gök ot

971. Geçenler üzerine her bir nefes
Teferrüclenüben geçürdüñ heves

972. Dahı gelmemiş kişiler iy nice
Gele toprağumızı basup gice

973. Dirîgâ ki geçdi yiğitlik günü
Güle oynayu yavu kılduq anı

974. Çekerdüm yimek içmek için emek
Başarmazdum diyen kayusın²¹⁷ yimek

975. Ne hoş didi ol bir mu'allim iy yâr
İşi itmedeñ geçdi uş rüzigâr

976. Dirîgâ ki geçdi bu 'ömr-i 'azîz
Geçiser bu kaç dem bilüñ bellü siz

977. Geçen geçdi vü yimedüñ hiç gam
Bunı dahı bilmez-iseñ geçdi hem

978. Çalabdur devâ dünbegin²¹⁸ kar ü vân
İrişmes durur menzîle kervân

979. Sen uş uyqudan vaqitsüz turasın
İrişmeyesin gerçi yü göresin

980. Olar uşludur ki el öşür diler
Dühül çalmadın raqatı dirşürdiler²¹⁹

80

²¹⁷ Kayu: kaygı, düşünce.

²¹⁸ Dünbek: Deblek

²¹⁹ Dirşürmek: devşirmek

[7a]

981. Gözüñ açuğiken yaraqlan²²⁰ özüñ
Ki sende qarınca yiyiser gözüñ
982. Sen uyğudan imdi²²¹ uyan ey ölüm
Ne işşı sordum key uyara ölüm
983. Şu belüñde iken düriş iy paşa
Yok oldum ki şu ağa başdan başa
984. Qoma zayı' olmağa 'ömrüñ hayf
Ki fırsat 'aziz oldı vakt seyf
985. Ganimet bil işbu virirseñ nefes
Çü kuş uça ne işe yarar kafes
986. Oturduñ kişiler yerinde nice
Ya gedā oturalar uhtuñ gice
987. Çü sermāye var işşı korku ziyān
Ne işşı göre sermāyesin yiyen
- Der Beyt-i (Terbiyet-i) 'Amel-i Şaliğ
- Feülün/feülün/feülün/feül
988. Eger pehlivānsın vü kılıç ire
Kefeñleyüp od elüñden yire
989. Güli körpe düşer muħaqqak gözi
Degül güle kendüye göynür özi²²²
990. Çü tufeyl göresin kim aldı gider
İñileme kim er geldi gider
991. Bu bāğ içre hiç servüyi çalmadı
Ki andan eceliyle oç almadı
992. Nice ħub Yūsuf bigi münisi
Yudarsın nite kim balıq Yūnusı

81

²²⁰ Yaraqlanmaq: hazırlanmak

²²¹ İmdi: şimdi hemen

²²² Bu beytin aslı şöyledir: (Muħaqqak çü ber mürde rized pileş/Ne ber-vey ki ber-ğod be-sūzed dileş)
Mütercim bu beyti, daha zarif, daha şairane bir şekle koymuştur.

993. ‘Aceb mi ki toprakda gül bite şuh
Yir altında gül yüzlü çok var şuh
994. Arı güldeñ ü hem arı gidegör
Ki ‘ardur arısuz²²³ gidesin böğür²²⁴
995. Gicesin içinde çerağñ ola
‘Amel düzmege ger yarağñ ola
996. Gönül virme bu yerde çok yatma sen
Ki günbezde kız tayınur²²⁵ itmesen
997. Qalan tazıguz-ise²²⁶ üzüb kemend
Qoma yaticak añña der pây-bend

[7b]

998. Çü dün geçdiyü gelmişdir yarım
Hesab işbu demden adım uş dirin²²⁷
999. İki beyt bağrum itdi kebāb
Ki bir kişi aydurur Çalab rebāb
1000. Dirīgā ki bir söz nice rüzigār
Bite güller ü yarıya nevbahār

[31b]

1001. Kimesne ölümüne güvenme²²⁸ sen
Ki devrān seni hem qomaya esen
1002. Qarıya vü yaş üstüne qona toz
Diyessin ki hiç yoğ-ıdı ānda göz
1003. Ese uşbu toprağa anca şabā
Ki eyleye her zerremüzi hebā
1004. Tosun at bigi nefsün ilter seni
Sine uğradur gebe bil bunı

²²³ Arısuz: nāpak, pis

²²⁴ Böğür: yine

²²⁵ Tayınmaq: kaymak, yuvarlanmak

²²⁶ Tazıqmaq: hayvanın kış atarak koşması

²²⁷ Uş dirim: işte direm!

²²⁸ Güvenmek: itimat etmek manasına geldiği gibi, sevinmek şād olmak manasına da gelir.

1005. Ecel ańsuzın üzegüyi uzar
Elüńden çıkar dizgini elüńi üzer
1006. Bilir misin iy süńükden afes
Ki cānuń uşıdur adı nefes
1007. afesten ü çuş ua üzile ayd
Girü olmaya hiç dile gökçe şayd
1008. Senüńdür ki āfdan āfa itdi ükm
Şol uhtın kim gitmeñe yitdi ukm
1009. Müyesser olımadı kim ‘ālemi
Vurup aldı ‘ömürden bir demi
1010. Direr götürür ańdağın her kişi
Eyü ād alır ya yavuz işi
1011. Biz olmayavüz bağ u gülleri vire
Otura amu dostla bir yire
1012. Bu dünyaya sen bağlamağıl gönül
Ki ol gönül kimseye virür değül
1013. Şu günde ki sorulısar fi’l ü avl
Peyemberüń göñlüne düşe hevl
1014. Şu yirde ki ayrān çala evliyā
Senüń ‘özüñi kim ulağa oya
1015. Ulular ıyāmetde dürişeler
Serādan süreyyāya irişeler
1016. Sen oddan ü aldurmayasun başuñ
Yöreñe²²⁹ üşe hep yaramaz işüñ
1017. Key²³⁰ ‘avratları göresin kim nite²³¹
Yaramaz erinden geçeler öte

1009b vurup: şatup R
1010a götürür: götürüb R
1012b ki ol gönül: yüzi ol R
²²⁹ Yöre: çevre, etraf
²³⁰ Key: iyi
²³¹ Nite: nasıl

[32a]

1018. İgen anda utanasın iy fuzül
Ki sen redd olasın 'avrat qabül

83

1019. Çü 'özü ola 'avratlarıñ halleri
Döner tã'ate varımaz elleri

1020. Sen uş 'özürsüz eylemezsin hüner
Ögünme eyi 'avratdan aluca²³² er

1021. Ne didi ulular işiden bilür
Ki da'vīyi tanuqsuz²³³ hacālet olur

1022. Meseldür bu bir sözde yokdur yalan
Ne er ola 'avratdan alu qalan

1023. Dimiş-idi iblis güneliyü
Ki hiç gelmeye iş bulardan eyü

1024. Yavuz nefsimüzden deñedüm²³⁴ hele
Ki iblis şanusı toğru ola

Hikāyet-i Der-İN Ma'ni

1025. Meger şāh kaqıdı bir kişiyē
Anı düşmene virdi kim nişiyē²³⁵

1026. Elinde giriftār olup dir-idi
İgen göyne göyne vü gām yir-idi

1027. Ki ger dost göñlini yıkmayayıdum
Bu düşmen elinden qayıqma-yidüm²³⁶

1028. Dilüñ ü sözüñ dostla eyle bir
Şu kim düşmenüñ ola köküni qır

²³² Aluca: aşāğıca

²³³ Tanuq: şahit

²³⁴ Denemek: sinamak, tecrübe etmek

1018b redd olasın: bulasın red R

1022a sözde: sözde ki R

1024b toğru: hem eyi R

1028b ola: elinden R

²³⁵ Nişiyē: "ne işiyā" (ışımak) parıldamak demektir. Burada zuhur, husül manasındadır.

²³⁶ Qayıqma yimek: kaydılanmak, düşünceye varmak. (geçince..... kim husrev qayıqdı/.....gizleyü ardına bakdı) Şeyhī

1029. Revā görme kim bilüşüñ yaduñ
Bitilerde cāhil yazalar aduñ

1030. Savaşa mıqma vü şulh eylegil
Şefā‘atçı dut ‘özü-ile söylegil

84

1031. Kim eydür seni vār Ceyhuna düş
Çü düşdüñ el ayak urıgör öküş

1032. Şuyı dökmemek yigidi ilkirek²³⁷
Çü dökdüñ sen imdi teyemmüm gerek

1033. Çevüklerden uyunu çün ötmedüñ
Düşe tura vār yügirüp gitmedüñ

[32b]

1034. Eger yügirü gitdiler sen dañi
İmekleyüvar ne tırı baq añi

1035. Ferāgatlık uçmağına giresin
Çü zahmet tımusın gice göresin

1036. Eyüleri şoylamak eyü olur
Sa‘adet budur her kim ister bulur

1037. Velikin çü sen izledüñ diyü izin
Nite göresin key kişiler yüzün

1038. Şu bulmuşiken yu atıñuñ tozın
Ki ırmağ yolın dutalar añsuzın

1039. Çıkar ğafletüñ yakasından başuñ
K’olmaya hacālet senüñ yoldaşuñ

1040. Ne var gice kalduñısa yürü cüst
Gice olsa revādur varıcağ dürüst

1041. Kağıyacağuz kimseye kağısen
Ki yñibilesin ya kaç sağ esen

²³⁷ İlkirek: ilk önce

1030b dut: kılub R

1034b ne tırı baq añi: tırmayub baq añi R

1039b k’olmaya: kim olmaya R

1040b revādur varıcağ: varıcağ revādur R

1042. K̄amu halkdan rāhat ümizüñ uz
Çalab cānibin duta gör yaluñuz
1043. Utan şol kadar Bāri Cebbārdan
Ki konışı hışmıñdan hem yārdan
1044. Bu gün ‘özü dile ve dutma usāl²³⁸
Ki yārin söze qalmayısar mecāl

85

1045. Elüñde yoqsa ne kuvvet ne qut
Elüñ göge bıçāreler bigi dut
1046. Yavuzluq iden yavuz itmez hemīn
Kıyāmetden öñdin yir-ise ğam-bīn
1047. Ne var āhdan olsa gözüñi tebāh
Göñül gözgüsi balkır²³⁹ idicek āh
1048. Kıyāmet günü kimse çekmeye od
Ki her giceler göyne nite ki ‘ūd
1049. Günāhlarıñı āñ korq imdi çok
Kıyāmet günü kimseden korqu yoq
1050. Eyü adlu olmaz esir iy begī
Çalab teñriden korqu koğıl begi

[33a]

1051. Çü harfüñi togru yazupdur qalem
Saña harf dutan kişiden ne ğam
1052. Eger muhtesib görse qayura hem
Kişi kim taşıdur terāzüde gem
1053. Eger bunda kul dürişe bende ne vār
‘Azīz ide anda ğudāvendigār
1054. Ve ger süst deprene añlarıgen

1042a kamu: kaqı R

1044a ‘özü dile vü dutma vüsāl: ‘özriñi tutmayasın uşal R

1045a yoqsa: yoğ-ısa R

1052b gem: hem R

1053a bunda kul: kulı bunda R

²³⁸ Uşāl: ehl-i fütür, gevşek, şevksiz

²³⁹ Balkırmaq: parlamak

Vara ola Һar-bende²⁴⁰ cādariken²⁴¹

1055. Ҷadem ilerü vireñ gökden aş
Girü ҡalma һayvanleyin çekme baş

1056. Nite döke yüzi şuyın ol һoca
Anuñ kim döker gözi yaş her gice

1057. Anı idemezseñ dutğıl şefi'ı
Anı kim ola ҡadri senden refi'ı

86

1058. Nice kişinüñ öñinden geçe
Ki hiç saçmadın toһmı buğday biçe

1059. Bar²⁴² ol yire iy Sa'di ki aғаç diker
Döke һırmeni her ki toһmın eker

Der Һatm-i Kitāb ü 'Özr-ü Ҷāil

1060. Ҷamu ғa'at iletür miskin niyāz
Bu dergāhı sen dur niyāz itme nāz

1061. Yalıncaқ budaқ bigi boş alıvuz
Yavuқsuz iken һalimizden yavuz

1062. Çü yoқ ayaguñ dimeyem yola git
Elüñ göge ҡaldur vü zāriliқ it

1063. Һüdāyā çü 'afvuña ümīd var
Boş ellü igen olduқ ümidvār

1064. Gelür ҡulundan hemīşe günāh
Şol ümīze kim 'afv-ide pāzişāh

1065. Görmeden nazar iderseñ olur
Ki ҡullardan ancaқ hemīn suç gelür

²⁴⁰ Һar-bende: eşekçi, katırcı

²⁴¹ Cādar: kumandanlar maiyetinde muslih hizmetkarlar, kapıkulu: Şems-i Tebriz ki şāh-ı dilberest/bā-heme şāhenşehi cāndār-ı māst)

1057a dutğıl: tudunğıl R

1058a nice: birince R

1059b döke: döker, her: ol R

1061a yavuқsuz iken: igen berksüz R

1062a yola: yürü R

1065a iderseñ: eylesen R

²⁴² Bar: yemiş

1066. 'Azîz Allah olsun ki yok saña qor
'Azîz itdigiñ hergiz olmaya qor

[33b]

1067. Bilürsüñ ki miskin ü biçārevüz
Zebün küşte-i nefsi- emmārevüz

1068. Bu şeytān nefsi-ile kim tırışa
Peleng ile qarınca ne urışa

1069. Yol erenleri haqqıçün baña yol
Bulıvir ü sığıncağum sensin ol

87

1070. Arılar haqqı-çün çepel işden
İraq dut her dürlü teşvişden

1071. Kocalar haqqı-çün ne ki bülüp bili
'İbādet kırup gözedürler yolu

1072. Gözüm aç ki görem sa'ādet yüzün
Dilüm şaş ki aydam şehādet sözün

1073. Yaqınüm çerağını yandurgıl
Uyumaq tab ola uyandırğıl

1074. Beni dutmağıl idüp inşāf ü 'adl
Ki ben umduğum 'afüvdür dağı fazl

1075. İraq düşmişem idemedüm tapu
Çü geldüm hele açmaya kapu

1076. Hüdāya öküş şımışam 'ahdler
Qaza yile nice idem cehdler

1077. Ne dürişdüm-ise tağıtdduñ anı
İlāhī saqın ben demekden beni

1078. Nolavüz biz nola tedbirümüz
Hemîn 'özrümüz var dağı taqşirümüz

1079. İlāhī beyāmurz honenderā
'Afv kon günāhı nevisenderā²⁴³

1070b her: beni R

1074b 'afüvdür: 'adıldür R

²⁴³ Bu beyit R nüshasında yoktur.

1080. Göñülden şalāvāt idün şıdķ-ile²⁴⁴
Ki yārın Nebī hem şefā'at kıla

1081. ˘uta elüfüzi bulasız necāt
Eger viresiz siz selām ü selāt

Temmet bi-'avni'llāhi ve ħüsni tevfikihī

²⁴⁴ Son iki beyit Bostan'da mevcut olmayıp mütercim tarafından eklenmiştir. Bu beyitler M nüshasında yoktur.

Arkaik Sözcükler Sözlüğü

Ağu: zehir	Cenk: ince saz
Ağulu: zehirli	Çağla-: yerli yerince söz söylemek
Aldağuş: hilekar	Çalap: Allah
Alu kal-: aciz kalmak	Çalış: savaş
Alu: aşağı, adi	Çav: şöhret
Aluca: aşağıca, adice	Çuçal: zırh
Aña: ona	Demren: okun ucuna geçirilen demir
Anı: onu	Dönbek: küçük davul
Añulcağaz: yavaşça	Dutğun: esir, tutsak
Anuñ: onun	Düriş-: çalışmak, çabalamak
Apıla-: hatırına hürmet etmek	Dürşürmek: devşirmek
Ayruķ: başkası	Ekdüs: sümsük
Balķı-: parlamak	Elikdür-: elde etmek, ele geçirmek
Baş kayu iyle-: yüzü koyun eğilmek	Eslemek: dinlemek
Bay: zengin	Esrük: sarhoş
Bayıķ: hakikaten, gerçekten, cidden	Geñez: kolay
Bayıt-: zengin etmek	Geñsüzin: istemeyerek, istemsiz
Bicik: meme	Gez: ok ağacının girişine giren yer
Biti: mektup	Gölük: eşek
Buñ gün: kederli acı gün	Görk: güzellik
Buñ: felaket	Görklü: güzel
Buş-: kızmak öfkelenmek	Göynük: acı, keder

Gözü: ayna	Nite: nasıl
Guşsa yi-: acı çekmek	Od ölçerici: ateş karıştırıcı
Günüle-: kıskanmak	Od: ateş
Gür: galip	Oda birağ-: ateş yakmak
Hunuk: soğuk	Ohıt: vakit, zaman, çağ
Ilkı: at süvarisi	Oñat: iyi, güzel doğru, uygun
Ir-: ayırmak, uzaklaştırmak	Ög: akıl,gönül, hatır
Is: sahip	Ögüñ dir-: aklını başına toplamak
Qadem ur-: ayak basmak	Ögüş: dövüş
Qağı-: öfkelenmek	Öküş: çok, fazla, hayli
Qağığan: hiddetli	Ölçer-: ateşi parlatmak için karıştırmak
Qamu: hep, bütün, herkes	Örü tur-: ayağa kalmak
Qarış: beddua	Özin dir-: kendini toplamak
Kesek: taş toprak parçası	Şı-: kırmak
Key ad: iyi ün	Şıarla-: işkence etmek, tazyik etmek
Key: çok, pek, fazla	Sınıklı Göñül: Kırık Kalp
Qırañ: kenar, kıyı, sahil	Sin: mezar
Qısu: şiddet, sıkıntı, eziyet	Siñir--: hücum etmek
Qızlıg: Kızlık	Soñ uç: netice
Qov: gıybet	Sökel: hasta
Qova düzmek: gıybet etmek	Şuşâlık: susuzluk
Quyı: hapis	Süñük: kemik
Küy-: Beklemek	Şar: Vatan
Lağ: alay latife	Şaş: yayın içindeki ok yatağı
Niceme: her ne kadar	

Tekye: itimat, güven

Tekyelen-: dayanmak

Ṭamu: cehennem

Ṭat: Türklerin dışındaki bütün milletler

Ṭayın: kaymak, yuvarlanmak

Ṭazıq-: hayvanların sıçraması

Ṭokın-: taarruz etmek

Ṭon: elbise

Ṭuliñ: şakak

Ṭurıŝ-: mübareze etmek

Ṭuŝ: mutabık, uygun

Ṭutğun: tutsak

Uçkun-: vermemek için geri çekmek

Ud: haya, utanma

Ulağ: tatar kuşu

Ulular: atalar

Uru dur-: dimdik durmak

Usal ol-: gevşek tavır

Usan ol-: sabırsız olmak, gafil davranmak, ihtiyatsız

Ülü: hisse, pay

Ümiz̄ üzül-: umudu bitmek

Yancuq: cüzdan, para kemeri

Yanuñ tol-: cebin dolmak

Yaraq: hazılık

Yat: silah malzemeleri

Yatlu: kötü, fena

Yavu var-: kaybolmak

Yil qov-: boş şeylerle uğraşmak

Yindek: sürekli daima

Zili: kilim

Özel İsimler ve Terimler Dizini

- Abbas İkbâl-i Âştîyânî 10
Adalet 20,60
Ahmed Mîthat Efendi 18
Ahmet Talât Onay 16
Ali b. Ahmet b. Ebû Bekr-i Bisütûn 8
Ali bin Ahmet 7
Ali Emîri Efendi 19
Alman halk masalları 16
Almanya 16
Altosmanische Sprachstudien 16
Amsterdam 6
Arapça 7,9,16,66
Aruz 79
Aşık Çelebi 11,73
Aşk 20,35,36,53
Atabek Ebû Bekir Sa'd 6
Ayasofya 12
Aydınoğlu Umur Bey 11
Aydınoğulları 12
Bağdat 6
Baş kafiye 77
Batı dünyası 7
Bedâyi' 9
Berlin 16
Berlin Devlet Kitaplığı 16
Bisütun 7,8
Bostan 18,20,25,53,63,64
Bursa 12
Bursalı Havâyî 18
Cem Dilçin (sürekli geçmektedir)
Cemşid 27,52,82
Cemşid ü Hurşid 63
Çankırı 16
Dehrî Dilçin 16
Ebû Bekir bin Abdullah 6
Ebubekir bin Zengî 6
Emir Fahreddin 9
Emsiletü't-tasrif 12
Enkiyânû 9
Ermenî 12
Esedî Tûsî 7
Esedî Tûsî 7
Evhaddüddîn-i Enverî 7
Farsça 13,15,25,65,66,80
Ferheng-nâme-i Sa'dî Tercümesi
(sürekli geçmektedir)
Firavun 46,72

- Firdevsî 2,8
Frenkler 5
Gazeliyât-1 Kadîm 4
Germiyan beyliği 6
Goftar 64
Grimm Kardeşler 9
Gülistan 1,3,4,29
H. İlaydın 3,
Hâcû-yı Kirmânî 9
Haçlılar 1
Hâkânî-i Şîrvanî 2
Halil Hatîb Rehber 4
Hamdullah el-Müstevfi 1
Hasan-ı Enverî 4
Havâtım 4
Hicaz 1
Hikemî 12,13,65,66
Hoca Mes'ud (sürekli geçmektedir)
Hubsıyyât 4
Humâ ve Hümayûn 9
Hülya Canpolat 2
İbnü'l-Fuvatî 1
İbrahim peygamber 59
İbrahim Ülger 1
İhsan13
İran 9,51
İskender-nâme 51
İslam Ansiklopedisi (sürekli geçiyor)
İsmail Ertaylan 12
İstanbul 4,12,
İzmir 5
İzzettin Ahmet b. Yusuf 3
J.H. Mordtmann 5, 6,9
Kanaat13,31,65
Kârûn 59
Kasâyid-i Arabi 3
Kasâyid-i Fârsî 3
Katip Çelebi 11
Kelîle ve Dinme 5
Kenzü'l-küberâ 5
Kerim Han Zend 2
Keşfü'z-zünun 11
Kızıl deniz 59
Kilisli M. Rifat 6,7,67,
Kitâbü'l-inbisât 6
Konya 6
Kopenhag Krallık Kütüphanesi 12
Kul Mes'ud 5
M. Fuat Köprülü 6, 7,12,66
Manisa Muradiye Kütüphanesi 12
Mecâlis-i Pencgâne 4

Merâşi 9	Sadî-i Şirâzî (sürekli geçmektedir)
Mes'ud ibni Ahmed 11	Sâhibiyye 9
Meşâirü'ş-şuarâ 11	Sefâ ile Cefâ 16
Millet Kütüphanesi 18	Senaî 7
Moğol 6,40	Sûdî 18
Mu'tasım-Billah 9	Suheil und Nev bahar 12
Muhabbet 13	Sultan I. Murad 11
Muhammed Ali Fürûgî 10	Süheyl ü Nev-bahar 1,11,12,14,15,19,73
Musa peygamber 25	Sükût13
Musevî 12	Süleyman peygamber 25
Mustafa Çiçekler 10	Süleymaniye Kütüphanesi 12
Müfredât 9	Sünnî 7
Mülemme'at ve Müsellesât,9	Sürûrî 18
Müzâhir Musaffa 9	Şam 6
Nasihatü'l Mülûk	Şehname 8
Nasrullah Efendi 19	Şem'î 18
Nemrut 72	Şerif Hulûsî 20
Nil 127	Şeyh Mes'ud bin Osman-1
Nizamiye 6	Gülşehrî12
Rıza 20,79	Şeyhoğlu Mustafa'nın 11
Rıza Efendi 19	Şihâbeddin Sühreverdî 6
Risâle-i Akl ü Işk 9	Şiraz 6
Risale-i Enkiyânû 9	Tahrân 10
Rubaiyyât 9	Tahsin Banguoğlu 12,16
Rüstem 42,52,72	Takrîr-i Dibâce 9
Sa'deddin Netanzi 9	

tat dili 11
Tayyibât 9
Tecri'at 9
Terbiye 60,62
Tevazu 16,38,58
Tövbe 13,44,46,65
Treu Johannes 16
Türk masalları 16
Türkçe(sürekli geçmektedir)
Türkiyat Mecmuası 20
Türkiye Diyanet Vakfı 12
Urdu 7
Veled Çelebi 18
Yazıcı 7
Yıldırım Bayezid 11
Zâhir Faryâbî 8

Kaynakça

- Bilge, Kilisli Rifat-Veled Çelebi: *Ferheng-nâme-i Sa'di Tercümesi*, Âmire Matbaası, İstanbul 1340-1342
- Canpolat, Hülya: “*Sa'di'nin Gülistan Önsözüne Yapılan Şerhlerin Karşılaştırılması İncelenmesi*” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir-2006
- Çiçekler, Mustafa: *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, C. 35
- Dilçin, Prof. Dr. Cem: *Süheyl ü Nev-bahar İnceleme-Metin-Sözlük*, Ankara 1991
- İlaydın, Hikmet: *Bostan*, Hürriyet yayınları, İstanbul 1975
- İz, Fahir: *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken Neşriyat 1985, C.1
- Şerif Hulusi: *Ferhengnâme-i Sadî'nin Üçüncü Nüshası Hakkında*, Türkiyat Mecmuası, c. IV, İstanbul 1934
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yayınları, Cağaloğlu İstanbul-1981, C.4
- Ülger, İbrahim: *Şeyh Sa'dî-i Şirazî Işığın Kaynağı Doğu-3*, Berfin yayınları, İstanbul 2004

کوک بولدی جھڑا انا بولدی
سوز نیک بولی بھلا بولدی
دوب راز رہی جو غور
طمان بیک اولدن دیکدی
که الدن نو ما به خولا وازدن

ایمن جھڑیک انا جھڑی
قور نور لر بر توی نوری
نجان بولک عیالی اتری جو
شو کم سن انا اوسن پیر
صوردون جانما دکلی درار
خفا و کتا کرو درار طفیل
ناراخ طه و بس بس
علیک الصلوٰۃ ای نبی السلام

بولعنی کی سپ بولدی
کوکله ن کیوب دلہ دیش

کینی کینق قاده ن بول بولدی
اولا ادره راز اجنا کیه دیل
جو ما بول اولا شوک بیلہ راز
ایصف کیش اکلیجا چو زری
بویولدا اذنا تہ اول کنه زدن

بول اذنا کی اینیک شوکدی
زہی سویی کم غش اول طور
نخش صلی اوقتا دن صرف شو
نطو تہ عصیان اوپینده او
نہ اکپار اولولغله نی بحب
که بر بیچه روپنه چون اولدی
ککنا غز لولاک نیکین بس
نوصف ایدہ سدی که اولا تمام

سوز اکلا بول هر قنده غیر
که سوز بوجو ککلردن انش هر

کتابی بولدی که ککله
حوالہ الکتبی

سوزی دلہ ککله ن اتری روان
که مدن خطا عذر یه ایش
ن قایوبه واروب اولدی صور
اشکله سوزک اول اولدی
نوصو جین بلنلا کسیر ویر
چو نکل ایدہ سن ما جرائی صور
که و غفور ایدہ اول اول
کم اول اولدن امان بولدی
ن وار طاعت ایدہ اتری بری
که ذای غیبی درملکی فدیلم
کین طه غایب افور ناخدن
بر بجایه طور سوزی قانی اتر
ولی نعت ککلیجا جیر آن کلور
نوصیفی انا کن دونه رستی فام
که صختی بر فکدا بست

دم اول اولدی که بار نوزدن
دشمنه ان رونق اشیر
غیر اول درر قایون سر کور
بچون ورین یا دشمنه بی
نجان ای اولنلا قایه دور
بوز ایشو کتا قاضیسا وار
کوردی ورمه ایدہ جھار اول
اکر صبور یا قه خشم اولدی
عین در طاعتن اکی بری
ککله نیکل سر اشیر عظیم
ککله نیکل تاج ادر باخدن
خلیل اولدی ککله نیکل ادر
ککله نیکل بر ککلیجا بی
نوزای ککلیجا او بر وضع وهم
نوز کورده بوز نیک ککله نیک

اجدادی او دنیا که شیخ
 در بزم سر آمدن با درستی در همه
 نام اهدام تکلیفی نفسانه از
 نقاب استوار آن طبع بسند
 باور اندک او است بیدار کم
 نیا طبع در نور کبریا که در جنت
 از او بخش اولی است همیشه قوت
 بی هو شدن صورتها حساب
 که نماند بخیر بود در زلف غلام
 که اندام بوکتا خلق بی ولی
 سوزی دوزخ سحر و سحر یارین
 از راکب رآخ اوزن او را که
 صورتها بیله و شویین یازین
 صورتی از بی جلاب و دنیا
 هوس ایله او غلامان خلق خوفا
 آله رسا کلدی و غیظ در
 عیبلا سوزن یا دم و بیستیم

چاکما که خاطر دو کویلیه جمع
 انوک و کدی به پیشا ترجمه
 جوقم طایفه فان اند جوش
 ایندی بن اینفا ز سنگ سننا
 کور استی که ایلا سدر دیده کم
 که هر بیست به لویه چا در دست
 کورای نفس اولیسا حرف صوف
 شویله که در لای انبو کتا بس
 بی بیوز الی پیشنده شام
 بلووم شو خدمت بی بی
 سعادت و کلیمی که در خوب بویش
 کور عود آقا جین کم خوش ترنه
 تناری است او پیشه نازیب
 شکرش بی که کلاب اولیا
 اگر اوفو که نازسا بنجو غنا
 کیشی دسته بغله اولر یو بخدی
 بنم رآخ هم اکتا بکدر اراشم

جواشی اولا که کون اولیا به خود
 که انویکون قونیلر یاب و فصل
 تفاوت دخل در به سائیل ناکش
 جفا نرا سوزی فود لور کتدر
 کیشی نول صو کتدا سوزی عمر در
 زنون کون آکر بی بی بی هم بی بی
 که سوزی او قینور لوی آبله
 که سوز فائده مالدن در ریب کتدر
 اشیدن کیشی آندن اولکت ترنه
 انوک بیلیه تمامه کیش کم فاله
 هم آکین معلول ایتم اولدیده
 در غلما بخون خاطر مددن بیور
 که سوزی در نپیر آبی آکسوزن
 فعلا بود بی نور کیه که کتلا
 آکش خوش اکتله و ریش در
 ایلی و دیما کم انب در قیا
 اولکسن اوز لایوم و جفا هم

چلبهان هم چاندر ایچده خود
 ندر ای اولویسه معنی راصل
 کورک سوز اولا مفلوم او کاش
 الادم چاندرن بسفر اند لار
 اجل اوسه نولا چلب سوز
 که انوکلا او شید لسی زاری
 اکتا لور دین کیشی بی لور
 علی کل حال آن کتف کورک
 ولی که سوز شول که چاندر بیتر
 یوخ او کتم همین سوز و هنر اولا
 انور و کین بر کون او مده بی
 بر زنگره او کم در لسون دیور
 اوقیه مده رفعت نام سوزن
 آلیتا در شا کلدی در بزم هبل
 کوربتان ایچدن اولش در
 شویر سمیل صدمه الا اوقیا
 بو اندیشیا کورکین بفسلم

نانی بندری بیدار و روشن این
 مجبمی و رب فرودت قبولی سیا
 که در ویشله با و نشا با بلاما
 کول اولیا بمن شخا اولوتیا
 ارسک قبا و کن اول کول
 الوکدا فایح وار و خیمه ایله خوش
 که حق سوزه ناحی نه روشول
 طبع کیم نه دیله شکت شیکلر
 شوکم ایلموک قاطینی ایه
 که فاشعدنی اولای خیمه کول کول طراو
 رعیت اولر شایه پشت نهاده
 کول کوی خوش ایچی بین اشکول
 که آسوزده اولار غمیتلر
 شکت ظلم چا وین جانا تاپیار
 الکر ن ظلمشاهه خسان ایچی
 شوکم بر یوز ایشنه بنیاز اار
 مهین آک غمیت فلورین شمار

کتک عشرت ایله سه دون کوزن
 باور اوصلو کیشی چو بیان اوینا
 درش یغیلی سفله و آیدلا
 رعیت ایغ کول که شخ شاه
 کن خلف ختم انهد و وونه کین
 بیدار سن ای سه سوز که ده اویش
 جوسوزین اولایه کول بیکه ک
 غرض خونه بیور سکت ای ککل
 ایلمینی عارف و شنده کوزده
 بککلک اولیک اولایه ابار
 بهما تکه خمول دوره شاه
 اکتیمی خوش د تمکایی درش
 کول که در نیشل و نیشله و ک
 رعیت چو کول کوره قاجر قیار
 کک ظلم ارب اولیا رسن بینی
 نه بنیاز و آریب بیدل و رود
 کولج ایه انه فلز بین رود کار

بیس بون درن کله و مقصود رم اول
 چوبن ظلیا م و درنا و زند ککار
 فانی سعیدی و نواری بو بک سده
 حکایت فله در زنجی برکتی لقا
 وفا او تا اندانی و یوزین ککل
 که دوران ای دور کتا که او سینی
 سلیمان سیرین علیا التلام
 نه خمول اولکم بو ستری بسله
 که راحت کیشی لاره دکا و در اول
 تکم ارا کوبن خودار نشه لر
 صوکلدا فلان در و بال و بلا
 خوش اولاسن سن شخ بکده پال

وری صد ش اولکده خوشه و بان
 بیوغ اولکم کوز او این اسانک
 چوار راست کتا در این ایشی

بکا طنز ادب کسوف کبول
 کوبدن جاندا اخلایا و ککار
 مهین سوز قلم و حفظ جونا یوه
 الوری که سه درین جاندا سر لکه
 جان ای اغول بکت باقی و کل
 ال الفظه غینول کوز کل بین
 کوزنه سیری سیل و صبح شام
 صول اوچ اشکل که ووردی یله
 بر پیدا نه دولت طوبی و سعاط
 اش اول کلوم که الوپ کشف لر
 آنکون درش کم شکتلا قلا
 نجا الکر و آی طوفان کوش

اشترم شول او خن که در زور جان
 که یفسول کوز کتک اولسان کتک
 الکره نه و راحت کوز ابر کیشی

بوجه صوبین کله لوبگر
 سنا الله ک توپ کتخت
 اور در کوه کوه کوه کوه
 که مظلوم این خولا شوکا کو
 اول کینوک تکدی دلفال بود
 قیو کا کلا نلا و کی اشین در
 شفقو کو کله کوه کل ال
 غیب استن یا فلو کونند
 نجی ناهل و کل در کین نیار
 که تیغول و کیف اول کد کلا
 ننا و رخ اولوبن او بیبا فیه
 خلا بین بنا او بیبا صد بری

نیلورد که باستان اینر کجا
 اسکا کتر اول کسا ایلی بغر
 جو کورد که دروشین فنل بود
 در کور کین کوش کسا کولک

کوزیم کیم بهالو اجدر
 جیان بن ارا بکله دوستدر
 اشما شرف کتک آلی
 سن ایلا او بی با حق بر
 شو کین که دازین ایما ز اولر
 قیو و ار که دوندر سن اول پاک یوز
 کوز کسه کوه کوه شفقو اولا
 او بر سن کتک برده کوه کوه
 بهر نشان کوه کوه کوه کوه
 در غیبت ایدر که کتک نیار
 کتک کتک استدر کوش او بر
 کوه اول دونه اوزن کجا بی دری

دهل اینیله او یازن خوجا
 یولن کورد کاد بان کی اغر
 بای اولان نایس ششم ار
 اولر یازن شدر یوزک د کوه ک

بو برین و در بین کوه کوه کوه
 فیه کله ایل کوه کوه کوه
 از آجین بر ابر طول کوه کوه
 جوه کتک در کوه کوه کوه
 یوز صافین آدم اینر کوه
 شو عا کله عالمی اجدر
 یوز روز بر راکر اولر کوه
 نه ایلک ایل اول اولر کوه
 سن اول ظلم اون عالمی ایل ظلم
 سنا شدر بو بین کوه کوه
 بهر کوه کوه کوه کوه کوه
 جوه مظلوم ایل لاله الله
 نجی ال یلین ابوا بر بر
 کتک اولر آدم اجن اولر کوه
 کتک اولر کوه کوه کوه کوه

جویله نور شو ناهور کوه
 یق ایلا کوه کوه کوه کوه
 نجی شدر اولر بند بود یق
 سن اول کتک ایل کوه کوه
 کم اخی که ختک زیاندره بر
 بی ایدر که تو قیو ش کوه
 که هم یاز ناهور کوه کوه
 کوه اهلار اغا ایل کوه کوه
 کوه کوه ایل اولر ایل ظلم
 یون اولر که قیو کوه کوه
 بیغیر خیر یا کوه ایل کوه
 طفوش اولر غل ایل کوه کوه
 یوز له ایفا به لغور صبر
 کوه کتک ایل اولر کوه کوه
 زیون کوش خیر کوه کوه کوه

استدر کوه کوه کوه کوه
 کتک ایل کوه کوه کوه کوه
 کتک ایل کوه کوه کوه کوه

دشمن استغای ننگ یک صان
 قویوک کجین کونز این ضعیف
 چو کور که قاهل کن لین دنا
 طوری بر رب همه مظلوم اش
 عجم باز شلا وایل دوست لور
 نه اول نشا مله وکل هبیتی نالوی
 خطا کور که کف وید ظالم ادر
 اگر با ذشت هلفده ظلم ایو رس
 نه اینک توقع ادر اول کس
 یکیمه دین کم کوچ کتک کرک
 صرام اول او یور یسا یالت
 بس اول بورج امش پاشاه بکان
 چو ظلم ایو مرکب این بیاور

به آغ لوزه دینی کسری برار
 دردی بوشی که چه اندر ایو
 اولو لاد لاد او کس ایر شکیله

اکام اولای مال کی هر سال اش
 ساغ اوله ذغنگ ننگرینی اهدی
 بهر یورین صوفرن بس لور
 جو او یسین برنج بریا ننگا
 زوکل اوزندن خه واد اولای
 که کار وانه وار فوجا لور
 اینج کور با یوزیلا خراج
 که صوبشون اشیری وکلر اوردن
 مارن دو اولوکل دواچی دویب
 میان قدیم اجندا ایشاری کس
 ضعیفک بوکن کونز او نشده سن
 یوز بر خرف سفیدی سندن بر

کور بر رسته ننگه یوقا لم صکونج
 الی ارسه کور این اشکله سن
 یقینلا سکی اکتلی اینقیل
 خزینه بوش اولسون طوبیو ایچ

بین بکت قرنیغلا ذغنگ
 شول آدم که اکیلیوب بهدی
 یونن نیل بله صصا لوق نورد
 کی اوزرینی نالورد اسکا
 شوکم ستمه دویب جبالار اولای
 کویوکر ای الکم بکتز و جشت
 که تا فله کلپیا کیده باج
 کوز نکل نه ای کیله سندن
 مارا ک اجندا کدر سن دویب
 فلان قوم بیاور سن کم ندر
 قوی اوله نکل رنده ساغ و این
 سارک سارینه و آزیسه ار

کل ای اولو ایلمه کونج
 ضعیفک قوی یوز برین بچسن
 آباغن آوب کیمی یقینل
 کور کله در بیلر سده کله که بچ

که سنده اقر بنیای پسر کوزل
 نه اچین شودم کی او یاره الم
 بین اولدم که صوا اذ ایشد زینا
 ذ اچین کورده سمر میا کوش بیان
 کوز صفت خیز اوله الوت صیف
 چو خوش اوجده ز ایند یا خوش
 پر که ا انورالرا اختور کجا
 کفن کایب اووالکایبیری
 دکلی کول کیندی کیند زاری
 الیلا مه کم آر کلدی کدر
 کدانه ان اجل بیلی اوج الیدی
 کسن او بوز نام باقن بو یینی
 سیر آئنده کل یوزلور حق اظرف
 که قارست نیا کرفان کوز
 عمل دنمکا کور آغول اوللا
 که کیننده فوز طایر اندن
 حرا با حق که او کایب بند

کوزل اچو غیکن پر فلان ازور
 سن ایزور ان اعدی او یال ای الم
 صویلیکده ااین درش ای بیفت
 چوسرمایه وار ارض فوز یان
 قاضیاع اولم غه عمد کویف
 غینت بل انبورو کین منس
 انور دکر کیشله برندا بختا
 کور یولون یین و خیل اری
 کللی کورب دوشر حقت کوزی
 چو طفلی کورین کم الیدی کدر
 بو باغ اجمیع سرور جلدی
 نیا خوب یوسف کی موسیسه
 عجبی که طوره کل پیشه جن
 ای کلام کورم آری کیکر کوز
 کجاسین اچده صاعول اوللا
 کوز کل ورم یوزده خوش به سن
 قاضی طایر غایب اوزب کیند

کورنمان انون دشمن سره
 بنش آری بلور عقلمه تاج و تخت
 سوزک طغر کس سرور کی ایشد

همین نفسه دورد زنی شکست
 بیور شدیم کیم یازش شامده
 و کور فلسکیم چیر زنده آن اوللا
 کیند ااین کیم ریش بچر ده

جفا دور کین عابد جکده
 بشم آیدی تاج شامشایی
 نکا دغشیری تمامت عاری
 بشم سیر کمان طحیا حرم
 دری یکن انون کوز کیند

یہ ایکف نیا بیسه یا زور دن
 که عقرب ایشا دری ازور دن

کن عیب اولایمی ای سره
 کیشی کم اولد عاقل و کیشی تخت
 سفین وار سده اگر یوللا یا کینت

بول آن کم بگک و سلطنت
 کور اجول ایون یولدا اختا مه
 کور باول ایوان کیوان اولد
 اجل چون کیندن بسوسن اچر

نه برید اشتیم اول کلد
 بشم وادی صر فغانه می
 بشم ایلا کینت ایزی ابقان
 دلورم که کورمان الکس حرم
 قلدرن جعفر بیغونی ای کینت

یوزلورغ بولتا به ایک اوز
 خری فیاض باشن اند اور

خود اویلی بیخ غرما آچی
چیل تخ آوی حاصل ویدر
کو بر دک ایضا اولیا ناکش
کو دشت کد اصنیا شن کون
بن ایلام ایچکد سو کط

کوسو کول اغلیت شفقت انا
کاو خشا بوین سله کو زوشین
کویندل کوردردن کول اولغند
کاو شند اولدن وارون کد آوشن
خفا ایچی در دکلم غم بین
صفتن غم آن کند وز کاک
کوم ات ادا و کس ای تی شفت
کوسلو و بوشن اولو کط اول
جوحن اولو سوز و کیت یار
در نومده بو ف کال اولو کاش
چلب نگر فضلیت دک کوشکاش

نما و پره غرما اغوا غسچی
یوز اند ایلیس ایا کو کوی
کیشی بر کس بر کس تا سوش
کچی کورده ظلمت بوور او بی
شورده در لکم سینی او کط

کول قوشنا شله نشاه کین دناتا
کیشی در ک کینار صیره اشین
اشفت دشتک دینه یار و کول
سینی دیشی ریسوز ک حقیق
بول ازیته کی بوور کین مرین
دنه سایشی عیبکی بسوز کاک
کوم در قلن طین تلج و خفت
طینتا اولو لیف تا کلم بول
دوم ظفر کسل ساک ان شمر یار
بزرک قاش کول وار بر خصیلین
سولک بن اولو ایله اندم فکاش

حساب انبوه رسد اولو اوش درل
کو بر کیش ایبرو چالب کرب
تا کلد و یار یا شو بهاب
شول کو صد کون زدن لیدر طاش
طاش اولو ک اند اولو اسقفین
کو طاش اولو اندن زنی بیکر ک
چید اول لقی وجه حیوان طوار
یوز لقمه ن کین اولو انکس
کین اول یا یکم بول یوریا اولک
صندیمین اندن بکاش پیش

کاو د او بجز کبیری بل قوان
بر قوی طینی استنا هم ردی
کفر یا ذکا ایره کسا سول
کوز لر کس وقتن هم آبی ویزه
بیر در ک یوز شکر فی بیخ ویزه
کو قنده بکاشین شش بو ک

چودن کبیری و کلفت ایزن
اکی بیت بغوم ایزی کاک
دریقا که بر ستر نجار و کار
چو سنده ن کیش بو تیا انک کون
یکدم بو سوزی و مادم اولک
توکل بیک کیش به الم کورک
شول آدم که بیک او تنی غوار
صه لقم طوردن دکلم کین شکر
بول آزان کشیلنه وارین شات
زقوم انا جن بسکتک یا قش

مکر قوی تیا ز شدر بری بر موان
بیر آدم آین کور دکم اندوی
عش اولو کم فریا دنا کیت بول
بویا د ز بول قش الک کیم
بیر آ اولو ک کول که بیلر جه
ای آیه کن و قشیز ایزی

بر انداختن در ریشه ن فسار
 بر آمد که آگای این خدیوین
 سوغی بنون آنکه اوله آیکه
 ضماش اشلاوه مسکه صتا
 یق اوله م که طله و روی بخت
 بشما لغا دشکل آکسین
 نیابوتن اوله کسکسین یون
 فقیر رنده عقیله پهنه سکان
 یق اوله عقیله کم ختم ای قوار
 نه انصاف فلونه تقوی برین
 فخر و شکر اهراب غریب
 کین بختک بومینا برین
 اشخ طلعتی جمع پهنه غیانی
 که آیرن پهنه و کناش اوله
 که آندون قنا کیش خسته دل
 که مظلوم او پهنه زحمت کورد
 که ایلو کسکس آگای بسین

که رنده بند انامه آگای
 چه رکیه سومه جینه فایسین
 که لعی صغره ککریک خند
 بلا آنده بیسی صتا
 بسین شخصه اوله اوله کز
 ذمونه کینول اشتما پوزن
 یق و بغلق اولدن آله مین
 دشرون سوشا طریق و ظمین
 ختال در مسکول عقیله وار
 بسودن جیب شتم چون ایره کین
 کور عیاف اوله کسکس به طر در
 اصله کیش چون بیسیا بغور
 کیم به کچ یو جلد به طین
 شتم عقیله بش کون اهری بدار
 یک اوله کیش در مار سا ایل
 بسونک کوز کایسه اوغور کور
 جوهلم اهره کین سن کوز تا آین

قوما ری معطاب کی آکلای
 سخاوت طوبین او منر صد کین
 نما و کده قوما ر حق خلق رشت
 در تر بر سو زری آ که عقالش اولان
 که در در کسعدری بهج التون یق

مه آرا کین اولدن کسکس کلان و کورج
 کوب بغی بقلا فتا یق اولن
 اور ایلو ککل دریل او جینه بند
 که پهنه ایره کونه اوغور کور
 که قطره صودن اوله آق کسکس
 و زب نغز به بر سنک اوله کسکس
 زبونا زمام که زحمت کور
 حقیقا سنک خلق پهنه کین طیار
 که جراح اور در زخمه بریم کسکس
 سن آله مه آگای تیر کچون کنا
 اهری کون بغلق زبنا رشت

که خیر اشده فوللنده زبیر کین
 بومیه آنده در شکر اوله بسین
 در شیب قز تا راک آخراشت
 ککلف نما ایزه در و ش اولان
 جانا قویجا ذک التون یق

بلورنج تیر میرله ایشه اوج
 چوقوت صیبا به دشمن بلن
 دلوش کور و ما خصم کزنده
 دکن دشمن اوله التون زشا
 سن ایلامه کم ایش خنکین میل
 میر آملر ییلم کوش فر عقل
 سن آندن اوله کسکس تیر اهره کور
 که اشتافک دشمن اهری قیار
 که سن تیر آقانه اشکل میل
 چه سولو قنوک کتور اینه
 آگای اشده تیر و کونش

کینون بی کو کل بوش فلا کینک
کینف آندن که وار استوانه اولا

که او نیایه بول کون اولوش
یق اولدم که رشش جلا فر شو کون
نا طور سیکه کو ریگ شین
ضد ورت کجور سانه انصاف اولا
در بیع اولو که اول ارب در بیع

که پور کلو اولو خلیجی اورن
که کوش اولو اجن اولو کوش
چو زکودن اسلان اولو خلیج
فری فور در جی خلیج اولوش
اولو ایش و دیا کجی سیکه
پور کلو اولو کیش و اولو طور
کرکل اینه کون شک و قیصر
سن الدر ال بیع الدر کیدی

جری چون بولن فود او کینک
کینن کم کینینی کوزا هر اولو

فر اغنده در کل جویول ایشن
بها در ارا شد ات رنیو بس
سپاسینول اولو کین یار غ
میش فاین بکین پیر اولو است
چو بیجین چو مایلی در کینن هر بیع

سوا شاور بیگی ایلار
چو بیجین سن اولو کین ایل ایشن
رور قیلا او این ایت مند آم
پناشیلر اولو رای بی بر لر رش
دلانه سن ایلک اولو کن کده
کوش در شه او اولو است اولو طور
شوکم نازد سیکه ایل صل
این کم اولوش کورد و ضروری

ذایعی چو خلوته کولک کین
صوتی عیب اولو بر رشش
روا در که قیله اول اور لا
که بر فان ظا بهره روزن سک

که کلو به اولو خطا نفع
کتیر کیمی داخ آرتق اولو
کر کل کم الدر ن ایش ایش
اتان ور سک ایش ایش
و کین قاج بودین بل اولو
اوصال اولو ایش اسلان ایش
سکا پنجا بلو ایش در
چک سک سوش کور اکلده پای
دوادری درین قانین در قاج
زیلان که یاد اولو سید جری
پولوز و رب آتمه جاقول اولو
پروش پند ایشک بیوش اولو

دنان که در کده اولو کین
اکریک اولو کین و رشش
چو بیج جلا قلیا کم فور لا
نامت جهان ملک دکر اکا

چو فنا فیاه و شادر بیول
چو کین کینی لطفلا سوز اولو
چو سف کشیدن خیر بی کین
عم الدر و دخل الدر جوی
سن الدر صدر یور کن مدر اولو
چو او بیو غیب یا غن بیوش
چو این بغیان آرو او رش
اوران انفا فر شو کین چک پای
پور سید اولو کور کین آخ
چلنده کور سک کین قاج بی
سید کین جوری چون طغیلا کده
دن اینه ایش کین کین

شوم که روز درویش منت آگاه	شیرین روز او خوشتر است آگاه
چو درین ز رطبه سوزی آیار	انگه که آنغوی بالآ خوار
دما را ز کی در بیم یکم آنان	چمن اولو حسود بر خفا غاضبان
بر آبرق کیشی را ز کی چون بد	که اول بیایو به اغلیا کو اولاً
اوجن فوسه او صلویست سینه کول	درش صورتی بود که در صورت کول
اکو او لیا ز سه تقوی سول	نصیب کول بیخ او لیا معنی سول
بر آندره اول دین خاطر نیما	که خلق آنرا آسوزده خاطر نیما
یکل فیکس در لگله آینه	البجک اولو فوسه پائی فیکس
صد آتون نموت که طولی سول	وز ایندی که سگزه دکله سول
آرخ بیله آتورسک با غسل	ذسفت ایر آتاکه عورت سول
بود نیاده دولت طوبی اولاره	که اول عالم خشن آتوب آره
کی انج بن بخلا سون بون آرن	ذکر لری آیه قلینن آرن
کون او جکی آج غسل اشله	برن حسینه اکثر رشله
خرو مانده لو کو کلینی خا زقل	خرو مانده لوق کوئین یا ققل
قیولاره و آرد ما غول سکر لارت	قیو کا کلا بی قویب دمه کت
پیشی کو ز کجک بر آ ذب ککلب	اکا ذ شوا او غلیخک اول ککل

دکل کله روی فور قدر جفله دی	شول آتو که فایر کور بیکر صبری
خیمت اولر آتده بخون آیار	چو که رما بسن کم سکا قوم آوار
البجک دما کل آنکون در بیخ	کیشی کم فلم در تندی یا خوی بیخ
انوزوب ورد دولیبی بیلا	خا دولت اینی کو آویو بیلا
دکل نظیر عورت اولر آرن	فلم در بی دست و فیلهی آرن
که دشمن بیکر زم ارر آرن	سن او غلین جکس یا تن درن
که خا نوزله وکل یا غیب در وکل	ز رهلو عورت اولر آتده سگس
بنجان اولو بن کیشله نیما	فایح اسناجا در اجندا نیما
که آتغوکا دنده نیما که طوب	فوسه آن او غلین خصم آوی
یکل بدن که بیکر بوی صا بسن	کرت کلخند کو کلینی بسن
کورد بویون بغلوا خاطر به	کر که سکه کلک اولر در همنه
که کندو در می اولش اولر آسیر	شوکت اولر دشنا در سیکله
شوم دشنا کونج دکوری بیلا	خیمه ز می که کندو دشنا اولر
چور غلغلا کله وکا عایمی	کر کم ایله فوکسینی ای آرمی
نه جیمت کم اولر تورش کول عملا	چو بر ایش شهر لطف و خوی کول
یکه عینی است در ویش ن	چو بر دم جبری بو لیا ایش ن

ضعیفاً کوجب انما و یجرا
 یبدا را کن اکثره فخرین یولاً
 که آنجیاً فخره صا لوبش
 بی و فخرها بخت یا بی ظهور
 که در ایم الی استون اولاد
 که فیصل او یوش ایند
 بی شعوف بیله و آدر این
 که حیثیت کن از لایه ضل
 که در بخوشی کو کلن بشار طار
 که کون اولاً ایفلازه روشن
 کنی و ار که هم ناکه کوبی غیر
 بیام طوز خ خود را و فخرم فیه
 ایو تخم و در ماه یا کوبی غیر
 اولد ز شهبین روشن فخره فیه
 فیاضه آکا حله انما کبیل
 که بر ایکی کون بیخبره بیله
 فخر و سعادت در دهل بیخ بوش

چه اولو بخ و فخر اولاً منه آم
 کونان کاه رشاه اول که تکلیف بولاً
 ز یا تا و در ضررین ایسی ارش
 بخا کو ریز آنا غا و در ضرر ضلور
 بجا کو کلن آخ کو کلن لورول
 بیول باری یوزی و در ضرر نیند
 با غلبیس آدم طویر بر این
 طمش کو کلن لادرسن بیخ فیل
 شول بیخ فر اول و طن غر و آ
 ال اور مانعه فخر فخره کون
 و تاین که جفلازه بوزل او سر
 سن ایول این نشان در احصیه
 یوز ارش کور تاین یا و ارش
 کنی کم اور در فخر خلق ایو
 بی بلین خاور و وطنو ریل
 تا یا پس اول که بشا درش بیله
 که است در اشک بزم کبیل اول

کو امله ای اکثره نازی ک
 چه که کفایس کنی نه و م کل
 بشوم از ره اوله و فایه تاج
 و چه در همه فخره مانعه بکل
 بی نه دشمن ار سا سیر
 و درب دنیای آخون صانوال
 ارش در ایو یا و یا و زه نفع
 حکانه ن و در اصله الوی کدر
 بیچی که ضیایه و شر صوام
 شول اورج در فوجی تبار کن
 نه لازم اجب انباشن کجا
 اصله کنی اولد بخ بولون
 کول تین بوجه بیله
 کول در بر اوله اسلاکی اولد
 کون خلق سبل در این کین
 آینه ن در شب نیند رخ فلا
 سکه لامل خولکی کاه کاه

کو کور یا و اول کلین کم اجبر
 بزن کو کلکی ایندنا بسکله
 کو آتم فخره بدم طوف و آخ
 جکر لوری بی کیشله امکر
 بولنمایه بر روشنم در بستکیه
 و کون فخره جبر و تیل و بال
 کو بر خیر کتب ایله او اثر در
 بر ندر خورا حق من ایف ندر
 یکس اورج در لدرن که دنیا خورا
 کو بر دشمنایه و به فخره ارش
 که کند و زن ارکوب یکین کجا
 چه در وکل ای بیخ طار او کون
 ساری آزا اولد که کونر آله
 تن الله نه فایو کو کل ایله
 بیکنکه بزن کنگه در تیا به فخر
 ال در دشمن کسکه درش اولاً
 شمت کون اولد که اولاً یا زنده

کشت غنچه بی چورما یوزی
بیر دانه زرد زرد شمش
کلام کما نوک یوز اول اول
کل آغازینی بقوه چون اول اول
کیش غم الغیر چون بر اخور پیره
تجدد بنیب باش قدر در پیره
غرضه کیش ششوک کسب کسب
ایخ اوردن اول غنچه پیرمه هم

ایب لالی کور بر کیش چون یوزی
که بر کون سما طوز تکا زشتا
ذی سلور اول اول کس فایسته اول
که خوش کیش سیر سیر کما یوز
که بر نوک کس کما فصل ویره
عصا اولد و عوجی الدر دردی
قلایینی اوردن بر انوک ویرید
کس کس کس کس کس کس کس کس

یغوب اویتما غفلت کس تمام
یوز کیش نوک دل فن کائن ال
وکن کوکینه قوبری کور دور کیش
شخم من ایلا کس کس ظالم
جهان یا نجیسا ز قتا حشر غ
شوک کما کس خلق کس یوز کس کما
شسب غم کس کس کس کس کس کس
یوزی طفر و یوز شسب ال کس

الاول کوزینه در او خور حرام
یوز خوشه کمال اول کس کس کس
اول عاج بسلا کس ویرایش
اکار حنن ظلم در عالم کس
بر اول آینه کس خلقه اوز کس کس
قیاسه مذر اکس کس کس کس
که به لاسن ایکی طلال کس کس کس
و کس کس کس کس کس کس کس

ور انکس بکما تا شمع اور
زین رهبر درون کور کس کس کس
کوز کس کس کس کس کس کس
بجوکل و کس کس کس کس کس
آخ اول کس کس کس کس کس
قرنجاه یوز کس کس کس کس
تخت کس کس کس کس کس کس
کوه کس کس کس کس کس کس
که اندن قوز خلق کس کس کس
که ایول آرسلا کس کس کس
قد سن اولان آرم کس کس کس
ور کس یغوب ایچون جه کس کس
کس کس کس کس کس کس کس
که ای کس کس کس کس کس کس
طش ایچنده کس کس کس کس
کس کس کس کس کس کس کس
یوز اوف انقل او ما کس کس کس

طیو ایوب ال یغما اوره طور
عطا کس کس کس کس کس کس
اکله کس کس کس کس کس کس
او اول انقا در کس اصلا کس
بطل ضرح ایوب کس کس کس
چلب بر کس کس کس کس کس
اون کس کس کس کس کس کس
کس کس کس کس کس کس کس
شغول کس کس کس کس کس کس
ایک عالم اجه اول کس کس کس
اول کس کس کس کس کس کس
بما کس کس کس کس کس کس
ای اولان کس کس کس کس کس
کس کس کس کس کس کس کس
کس کس کس کس کس کس کس
کس کس کس کس کس کس کس
کس کس کس کس کس کس کس

کونے حکم انماج و کلل پیر
 کو او لایا کو کوره اصلو ط
 وایا به حکم و فیض کما مو عجز
 جوین او لون کز لوجیه تا بکار
 کر کو مسک اوله انما تلف
 کله و در کوب خرفه انک یا
 نه با کمال در طولی اچره و ار
 ریایج که اولی شریفین فرزند
 حوسن طاعتنا یوزد کهن ای بار
 شکر سیده اوزغلی کی خوش کورت
 کون او کتله شکر سیده کورن
 کیمین کن ایغی کر کتله هله

دو لایو او کوننی کوز بنلورده
 کونے حکم انماج و کلل پیر
 کو او لایا کو کوره اصلو ط
 وایا به حکم و فیض کما مو عجز
 جوین او لون کز لوجیه تا بکار
 کر کو مسک اوله انما تلف
 کله و در کوب خرفه انک یا
 نه با کمال در طولی اچره و ار
 ریایج که اولی شریفین فرزند
 حوسن طاعتنا یوزد کهن ای بار
 شکر سیده اوزغلی کی خوش کورت
 کون او کتله شکر سیده کورن
 کیمین کن ایغی کر کتله هله

سن اوصدویش نیما کل عینه
 مک لانه کل ایش از این سنون
 کوز اچقوشن رزکنه انگشون

دو لایو او کوننی کوز بنلورده
 کونے حکم انماج و کلل پیر
 کو او لایا کو کوره اصلو ط
 وایا به حکم و فیض کما مو عجز
 جوین او لون کز لوجیه تا بکار
 کر کو مسک اوله انما تلف
 کله و در کوب خرفه انک یا
 نه با کمال در طولی اچره و ار
 ریایج که اولی شریفین فرزند
 حوسن طاعتنا یوزد کهن ای بار
 شکر سیده اوزغلی کی خوش کورت
 کون او کتله شکر سیده کورن
 کیمین کن ایغی کر کتله هله

سدرار بسلشس فرودت یورکوشن
 صفر بسار اولر او کور اسلین
 آدم اینج در کور اچون پیش اول
 طغ جتلین طیلو اولسه بستی
 نین بیلینده بلیند کز او شش
 آئی کون طلاری و بر شیرن
 نه طوللا کر طولده وده یا نیزه
 دین صند زنیایم اولمز ایله
 مک کور سکر آرم فرود خوش
 شو قلال کر اسلانه فرود یون
 بیجا اینک بئیریا کل سیمون
 طاعت ایش ای نفس از سنینا
 و کتله دلیله خضروه دونه نول

دو لایو او کوننی کوز بنلورده
 کونے حکم انماج و کلل پیر
 کو او لایا کو کوره اصلو ط
 وایا به حکم و فیض کما مو عجز
 جوین او لون کز لوجیه تا بکار
 کر کو مسک اوله انما تلف
 کله و در کوب خرفه انک یا
 نه با کمال در طولی اچره و ار
 ریایج که اولی شریفین فرزند
 حوسن طاعتنا یوزد کهن ای بار
 شکر سیده اوزغلی کی خوش کورت
 کون او کتله شکر سیده کورن
 کیمین کن ایغی کر کتله هله

جو بو بید پر لاری استین
 صفر سمر تیاره نین بسکین
 یوا تمام طولده بئیرجون فر اول
 اینج آره کوزدن کس کتله نفس
 کوه کندن اولر طوطیه بون
 بفرشتن بوش اذوق کورن
 جغیر طویک فیل نین فرید
 اشک جغون صغیل عین
 دنده خرد و نفا حرض ایوز کون
 دینلور طعم اولسه بختیان
 بر سیکه بیان کینبول اولن
 که سلطان درویش درین نیما
 طع بریکافو خضرو و سن اول

دو لایو او کوننی کوز بنلورده
 کونے حکم انماج و کلل پیر
 کو او لایا کو کوره اصلو ط
 وایا به حکم و فیض کما مو عجز
 جوین او لون کز لوجیه تا بکار
 کر کو مسک اوله انما تلف
 کله و در کوب خرفه انک یا
 نه با کمال در طولی اچره و ار
 ریایج که اولی شریفین فرزند
 حوسن طاعتنا یوزد کهن ای بار
 شکر سیده اوزغلی کی خوش کورت
 کون او کتله شکر سیده کورن
 کیمین کن ایغی کر کتله هله

بوز کتلی اولر کله کتله بار
 یون بل نفا عت بلید زاری
 کون او کتله شکر سیده کورن
 کیمین کن ایغی کر کتله هله

دو لایو او کوننی کوز بنلورده
 کونے حکم انماج و کلل پیر
 کو او لایا کو کوره اصلو ط
 وایا به حکم و فیض کما مو عجز
 جوین او لون کز لوجیه تا بکار
 کر کو مسک اوله انما تلف
 کله و در کوب خرفه انک یا
 نه با کمال در طولی اچره و ار
 ریایج که اولی شریفین فرزند
 حوسن طاعتنا یوزد کهن ای بار
 شکر سیده اوزغلی کی خوش کورت
 کون او کتله شکر سیده کورن
 کیمین کن ایغی کر کتله هله

بلا اولاً بولاً بولاً بولاً بولاً
 پوزی صوبین آغچیه فیغور
 قرین اولسه طارکده کرم کوکل
 بوغوا سیری تکرار یاریغ
 قرینجا آیاغندن آوز یاریغ
 قرین طولدا آلاک طیر آغدار
 یوز اووب زولو دیله کسندن
 بکل اولکم کیمه آغدم ریم
 کوا تین آغین کوزده جوزالجا
 قناعت اوزب کیموکی بی آل

کصکون ورازدی برآردن
 یعنی عود زدن بیلا ندر
 بشیرنم اولکم پیرا دیلا
 کوزوبی اولاکده خود و نما
 کاندن هر شاه هر ویشک
 کتک بیداییم هر بار طوفان

قرن خردنا صدوم اوداشق
 اکش پچی قرین یوکن چکر
 بوغوا کدیمی اولان آدم کول
 قرین در این طوشین آل زینج
 جلده کا که بندک قرین هر پوز
 براری کوکل سن آذر مشکر
 ارایسک ییت و آبر استیغدن
 قزاقب کرا آبا چراکن ریم
 زینس فیغور شیری اولمهر کجا
 کوزو سفده غیشنه دکوزوبی غولیاک

اوی بیله آخه کوکینه یاردن
 شوکم آتا فزنده اغلن دزد
 بنادری قیل صر که صافون آلا
 شو دکلو خطا بچم تکینک ییا
 دی در ویشک شاه طسکا کورک
 که ابر بر آتک طویر قیده یون

بنول و آنول و آد بونون درون
 کیمیی تقد آیده طلع بکیم
 ابوب آه روغنا ره زولو بیدر
 طلع باش فاله شغایه فیغور
 ایی بنجی ایگون بر آتک کوصر
 بیدرک صوبینی قار جیون زیککل
 اشغما قیودن فیویا کدب
 قلو کون در یو کیمه بیینی بیدر
 سر آنی سینی هر مشون ایغره

دریله فلا ندن دلایل شکره
 بکل آندنی که اول یوزن آیده ندر
 ورتت اشوکم یوز سرکا صند
 کورکوا جنول جکیم خورینه
 اولان غفلت آکا آید
 کورکین بود و ران آلدن قوصو
 کلش کون خرم جاده آلا شمار

گن استیسیک فریو طوفان
 شوغافان اوللا آریله یی
 جو فیغور دبا یون و ران ویر
 قناعت اوزکیشی سر فزاد
 طلع خرمینی کیزر ووزو فرکر
 انج ارسق صوبینی بلا جککل
 نتم ازلین مکره ضمرا زب
 جوکک طلع صرکشدن آرز
 توقع سینی هر آو آو آن سره

سر اصل آریی سینه دندی مکر
 دری اولدغم ایغلیلا کوش
 تشکر آج اوللا آغوزن بنر
 ارم شکرکی بل ستم خورینز
 ادر فیغور اتماره خور اوی
 نر ارم ابر کسک جان اچره صوب
 خور صبر ایستینن اکل اولسه طار

صدد آورده بکنز که در شهر
 وی او در صفتی است چنانچه در
 که تطلعه به یونسور است حیات
 کجا بکلور هر کم بعور تا طغی
 تمام اولک اوله ز نه سیم نه سام
 طارده فان دور کو در که جان
 بوین و ریش شکله راوی
 تا ریشنی بگفت اوله ای
 ادرک لب لب ایوا که سانی
 بپس بیست که کوک ازده اوره
 بیس بگفت در سوزده تقدیر قلم
 صدف بیک بخونه آنز ان اجار
 کینی سوزن اشیماسن تمام
 به سوزه بی المال و ریش بویک
 سن اولیای کور ناقص و بی مال
 اولک بر سن یک که اول ارض
 بر ان طرف و آن کم اولین طرف

اول کون بکی در که بولنت او با
 اولک کن کشش بیسه چنانچه بلور
 سن او شنه تطلعه ان استا فجات
 سزاو که ان ایسه که افسه آفات
 کیش اینه نفسی دلاک صرا
 سکا شورت ضوض بگفت راوان
 بود شمله اوله سا کا فویت
 سهاست کوز فایه سوز و سکن
 بگفت سن الامل کل تا کت
 تا کتسه سرم اما حق صره
 دلاک دت ای اصلو و کوزمه الم
 شوم بر بکلار سوزن خجارت
 جین بگفت اشکان سزا ام
 طقم ریک سوزده بگفت بواب
 بسوزوله اولو آرمیده کمال
 بچ اندن بسیلله اول ارض سوز
 بوز کوی اف آنک اولدی تلف

اوی در که اگر چه اول شاه اول
 یک اول یا شاکله کن که قانع و کول
 تیوز فارخ ابلاک کتکنده شاه
 آنز طاک در کتسه اشام اوی
 چه تخته سلطان چه یازده کوز
 که بیع اوله اشجو عارت تمام
 که بیعی بول استنه پاناسه ای
 که شعیق نجای غوره که کوز بک
 معال نفس باور سکون اوله
 انزل نفس قویتم که ام اشکی
 کن از سوز اول که بیبا طوره
 شاه قویه سانی ضایع روز کار
 کیش بقدر اکا جو کلن اربنا
 بجه تپتال و ریفین جسر کاف
 کلو کتیه زور اولو بیع و سوال
 که اوزم زور که کوز به بی بیغ
 دیلور سه اول کوز بیسه

الی کون بکلانک اولر بلا
 که آنک کور لیا یه اوضه یوز
 رعیت کی بیخ اوله اولک کاه
 که پانزده در اگر ابکی
 چه اوی یوق سکا کتسه زنده
 صو یولنده ایوا غالی تمام
 کفایتم یا عقل به سیر و رای
 بلنم ز فایرون الوبن بر بیخ
 اصلنم کینی که چیر فایرون افلا
 که یاف نه وار اوله انالی
 که اولو لفته ز شیمک سیره
 که کوز سیک چیر سوز که وار
 نجما کتک بول یوزنا و نشا
 کتکله که اتونن اندر اوان
 کتسه که اول اوله ادر بخصال
 بل اون کی ای کوز سوزن بی
 چه کور کل اوله ساجون به عم

طبخ کبک نشا کوز کو آرد
الی صوبیلا زنگ و لایه آن
اول او خاک کزن طلقن اولاد
نیز آب سیاه بوزج کشینول
کیده نه وار نفا کز خذا
کویات و کلهو طالعوی سنای
نوعول در هم نه اولاد هم آن
کوکند زریه ایلم هم خنای
کوحی در نف در پیله فونان
کرو اول بغله اولور سگم آجا
کرو اول غول کم اوقیا سینی
و کرینه ایند از آنک کز قینه

و کرینی فردضدن الوک بو
ادیکت خنقلین کتمک
او خنایه کم کتند زما ورن
اکا ابسیکجه نغینن فونیکر

سیکجه بایی کوز کوزن کوره
نجا وید سر کل سکند بد آن
چور نغز کوی اوق آتجن خنای
شوصو کز صکر بله سزاوی
در پیله انش کبکی قنای
دو اکوشکی دیر آنا سنای
المدایا دیر سور نه رخ
و کل در المدیه سگم اختیار
کوز تا سن این سجد کبک این
انجا شکلو کی در شکم نجا
اکا طب قوفا بو لاری اینت بی
کرو اول نایج اوریسه قلدر نغی

نجا دنده اخلاص اولتا ایو
دوم ار کل اولسه نایج انکلر
کبول سن ورن کتیری کوریرن
کوجون عاریت طنلری صوبیله

کرو اول کز آرنده اولور نفا
کد کاش اولجن اوله این
کورد زوم کم وریل او خدن نیا
ویلی دازدی کزلا سن یا کوز
خوشیلمش اولاد خنای سنک
دیمیم اغیز انک کور کز ایو
ویل کیزد بغلا نفا آنا سن
دنیا به بوز سیم آتوب کز
کنتایه اول نغز اولاد بیل
کوسوزی بلن شیل یا کز اول
جوسیلای سن در نغز کیزه نایج
کوسیلایه بر کسینجه
سکا صرفت ویر زره در جاهله
بختک کسایه نایی رفلیج
نفا نغ تا بوس صفا هله
بیع اوزم اولایه الورا ورن
ایدیایه لر بایل ز قوسه سن

بدر انده دوار کز دینده نایج
نشا کیش سن سید او غر لین
بله اعلو اغیزین دین صند
جو اصره سر لا کتیر کیشی ز
نغزی برید کز اکس ورا کز
کوز کل فویس اجره در کوز زره
بیر در یوه نول ایجن انکل نیک
نشا در خنقلین بریلوچ از سه بند
دیا اول سوزی کم ز نغز آتوب
او خورن نه خوش کسه در نغز ایو
کوز کز سن جا و لایه نولک
نغم بکلری سیر بلدی ارشن
نیلانی قافل ایلم اوشن هله
کوز طالعک یاد سایی و رایج
ظفر زرن جور یار نغز آج
طور کم بری اولاد طایغ فویان
ککله کلور لارا زوم سن

نصون آت دشورب برنجاشین
 که باشن بگنجی لدا اولاد
 دراضی جوطنا روان اولاد
 دلکش دکورنایه فیالذ
 یوزلیشتن کلان بولور اولاد
 عدو قویبه دیوشن شینده
 فلم بیک درحال کسل ان
 قویر ایچکا او قویتر که قوی
 طش آتدا ایکن زکا کوروشن
 بشو کا کلاش اول کوروشن
 کوروشن یوزلی درانت بوشن

خوش الله که عشق تک یوزلر غین
 که آکور که سلاطین قور قشدر
 اچر بلا جانی نوشه نوش
 دکل سراجی روشن ایچور

نه خوش دیو بهرام صحرا نشین
 بن اول آتد بسم بیک اولاد مسله
 صوری قشکن کسکا نسل بیل
 زنب قور درالدو آتدول کند
 یوا بلییدن کلید بک یوزلر
 عوان کیش سنصده صدری بوشاره
 یوزلر اوزتا آتین و زرن
 شوکم اولمشی درلو خانون قور
 کلنجاکورم درجه ای کلا ان این
 مثل دروزلی سفینول هم کوروشن
 صیف زنده ریشل بوشورون یوزلی

که اوزان صنالر یوزلر کن بیان
 یوزلر حجه اکلا من بیا کیش
 کوروشن کوریک آن بیل
 کوروشن و کور بقر اولوشن اوزا
 منور طشر غی نقش کوروشن
 کوروشن ایچدا رتخه بیسن اولاد
 ناکیر یوزلر آجر چون آتدا
 نماز کل که خلیف کوروشن قیاسین
 بیل اندن ایچ زشت اولاد خلیف
 بیق کندیس کلا و آتیه قوروشن
 کوروشن ایدر ناظم آکن عدل اولور
 یوزلر ایچر ایچر خسل یوزلر
 یوزلر کوروشن اوکیش بوشکل زکا
 دیان عطا کوروشن اغریک یوزلر
 تیا اوزلر کن بیه این کوروشن
 کمال ایدر اوزلر کوروشن
 ستر اولمش قوروشن بوشوروشن

قشاک اذما آتد ان ایق
 کوروشن باقرا که بوشن
 سن آتورن سولما ایچام بولا
 جوقاب اولد آتورن صلفل اولور
 اوزلر اشوکا کوروشن و زورلر
 زینت شوشل کوروشن قولا
 دخلیخلا ایچکا کوروشن
 طوشول ایچدر در ساسین
 بیق بل کلکله اوزلر کن بوشن
 قوروشن که اوزلر و خلیف قوروشن
 کوروشن کوروشن ایدر کوروشن
 یوزلر آتد کوروشن یوزلر
 کوروشن بیق قوروشن خلیف اوزا
 مثل یوزلر اوزلر اوزلر
 شمش آتد اوزلر اوزلر
 کوروشن اولد کوروشن بوشن
 صحنه سنا چنول سوشوروشن

بیکه کے بارون سا لوسرا	بیکه کے بارون سا لوسرا
بما لکھ و خود عوی اولی ک	بما لکھ و خود عوی اولی ک
بیشی اولو و بیشیز در بقان	بیشی اولو و بیشیز در بقان
چو بر پنجک اولیا و بیشی اولی	چو بر پنجک اولیا و بیشی اولی
اتق بصره اندازہ در لظنون	اتق بصره اندازہ در لظنون
قیمی التون اولد بخون باستان	قیمی التون اولد بخون باستان
آنک در آنک طبل اولی	آنک در آنک طبل اولی
چو خصک در نامستیلان تیلور	چو خصک در نامستیلان تیلور
کو کو کلک نوز فخصک ضوی	کو کو کلک نوز فخصک ضوی
کم اور ی بله اموعه فرم	کم اور ی بله اموعه فرم
بصره جنگ این جابین و مل	بصره جنگ این جابین و مل
او کو در در مختل چو آنک	او کو در در مختل چو آنک
کو او کو در لا خلفا بتر این	کو او کو در لا خلفا بتر این
اولد زبھی اولد هت	اولد زبھی اولد هت
کو دورسک درمن اولد کو راولو	کو دورسک درمن اولد کو راولو

بسن اشخین این نیکم طبله آرف	بسن اشخین این نیکم طبله آرف
چو طرا قبل او دلیس نیش	چو طرا قبل او دلیس نیش
دنب بیره طرا ان اولی بیاش	دنب بیره طرا ان اولی بیاش
بو آدم بر آرد وین اول اول	بو آدم بر آرد وین اول اول
دیگذا اریجک اوتد جفت	دیگذا اریجک اوتد جفت
اکن بوغوغو بک بقدران	اکن بوغوغو بک بقدران
صدف پرورش و در حق نیش	صدف پرورش و در حق نیش
اولد لاجیم کو صدف کت و وار	اولد لاجیم کو صدف کت و وار
وار اولدی چو یقین قون خفر	وار اولدی چو یقین قون خفر
ارول بیک طما نا تو در ندر بان	ارول بیک طما نا تو در ندر بان
رنا تکلی بو لا اخی کورن	رنا تکلی بو لا اخی کورن
نا اینجا دوتد بیکل ایند	نا اینجا دوتد بیکل ایند
بجول شکول کتدینا صفا	بجول شکول کتدینا صفا
کوشقین بیتی وار صفا	کوشقین بیتی وار صفا
کوز غنر نا بند بیکل و نا	کوز غنر نا بند بیکل و نا
الذبح ترک این اولد این اولد	الذبح ترک این اولد این اولد
نوز سوز سوز بیدین ایند ابار	نوز سوز سوز بیدین ایند ابار
چو طین این دوتد اینی بیلد	چو طین این دوتد اینی بیلد
ارون کیش صفت بیان در انا	ارون کیش صفت بیان در انا
سغان یک در جن طرا کت	سغان یک در جن طرا کت
بجول یک طاعت کت انا	بجول یک طاعت کت انا
رشد بون ایند یا در ظهور	رشد بون ایند یا در ظهور
قوز اصل کورن اکت یا در کار	قوز اصل کورن اکت یا در کار
چو طین در اصل بکرین	چو طین در اصل بکرین
کوز ما باش و حصه ایند	کوز ما باش و حصه ایند
بیدین در شون او دلدور	بیدین در شون او دلدور
بو اولدی آخ اول کور در بول	بو اولدی آخ اول کور در بول
شوبه فطره بید کوم فضیق	شوبه فطره بید کوم فضیق
دری آنکی بو اولد این کوم	دری آنکی بو اولد این کوم
چو کوز در با خون کور خود	چو کوز در با خون کور خود
بجول یک بیدر اشد کور کار	بجول یک بیدر اشد کور کار
جکلی چو کوز در آخ بفر	جکلی چو کوز در آخ بفر
اولد این بو لا اشخین قران	اولد این بو لا اشخین قران
درین سخیلا ذنیه بیکل قران	درین سخیلا ذنیه بیکل قران

کوکله بل در تر فضلكم بوز
ننا قارا ابرنگل بوز صيرين
کودل باشن ايللا متکابج
بوز لر دين کندور به بخلدي
دکلف تخن اول کم بوزل کي
کيش تو ذيبلا سعادرت بوز
کوا بجه سموز اولان بنتا کوموم

چوسندن کيش تو ذيق کيش اول
کول نيله محکومه اين کيش
يشي آشفه ايلد ايشه بيل
کنش طو تخن باشن کوه لانه
ککندوزن اول لاشه ايشه
اغ بوز غدن بيشن کيش
کدردان ال سجون اول قايوج
ابي عالم ايره اولون شوره
ککسن کوزو کک بکاسن آله

يو آشن اول کيله ککول دزن
جاسه ليغ ايدب توزن اوين
کرم اول صلو بيا دشمن ايجون بين
کرايم اوتوري اشن مغلدي
طوبى بو دشمن بيشن دکدي
ادارت در وکل سعادت اول
سن ايد نلين اول کشتا دن نوم

قياسدن اولسه قورقل سونک
کلر سا سکا ککول بوز تخن
بخا سيبيله اقا ديله سيبيل
چوزده اکن خود سکلين زوشه
مخلف کوز نيا سنا اول نيشه
اشمن اولور اول کک دريه
ال ليله اغلانکا ايشه
سول اولور کندوري بيشن کوره
اول خان اولان عييزه و اولور

دباره چکوج زخمن بوسيدوز
کرا اول قات دور سه کس نهان
بوز خور بوش ايش طوبى بيلور
نورش بوز لور اولنج اخلقه ن ال
قيش چلو نول اجمه جلا سيني
کشفه بکي بوزه فر شو فر ش
قيش سغدي بکي باري خوش رک

بوز لاره ايلک در اکن بوز
بوز کيش بوشل باشتا طمش کوشل
کرم غير اهليلف لايق و کل
کراجن و کوشوره بوزده اغلج
سيفنن ان ارقاس جاکل بکي
کرا بوز سن ايعوشن ياز بوز
کوخنق اوينا او ماح اولور

کيش ارس بکي قات ادر بوز
بکوکلا اريشه تغل کون
طوبى اولور کرم ديلي دنور
اشيت سمدن اول کوشور بوز بوز
ايج ارسندن ايل صوکلا بئي
کک صه آم اهل کيشوکل ککن
ذبانم کريون در طوار اول کول

طرا بکلف بکچاکر کوشور
نوز اکر وده تاليف کباش کوشل
دشرون رعایت کوشون کل
بوز لاره بچ ايلک بلامه قاي
اويش قيشه ل اولور بکي
سک بچر مه قاده جوضو اولور
کوشور دن بک اول بولور

فلان ساگر کبری پندرم کن
 یک اول کم تو در بلیم در
 که دشنا درون اوین
 که درین آیه است انشم
 که دشمن منزینی کندزل کجا
 سن اوین یوزما درید کل از
 و خودم انجندی ای بیره
 او نور دل بندزل این جانما
 فقیه بیاشنی و یوز را
 که او یوز کن او یا انشد
 یک اندل که و آرا از انشد
 چه فرجه اول او دره درونی
 و یک اول آریزه او در او
 آرا آیه ده کند زنی تا همان

بشیر راری نیجه طلسم ایسا
 که آری موافق طبع بندره

دردی صوفیا بر کشی ای جشن
 ابتدی که انجند قدش من
 کند یاره دشمن بنورین دروشما
 دینیا و بریت و دشمن
 غیا در دشمن من کلورون کلکا
 اول آرد نیم مجموع آید ان
 بر اوق اتد کسا و دشیری بیره
 کندون کندزل اوین یا نما
 یکله سوشلار قویج کنی
 سن اول کنفشدن غیا کولای
 یا افنده بیع بیسه طبر خده ار
 سواش ارزه او دره بکدر در
 آریسی بریت صعله قدده سشر
 در عفل اولسر او دره بر اتمان

شور صورت که خوب اول او آردسا
 اولک پیش توبت فیکسندره اور

هر اما ز این کور اولر کس ازل
 که بهج یک ایشیده یقر ای
 آن سوزا خون کوکل فیه اولان
 یہ اوزن یہ فیساته آرزو کس
 یہ سعیدی یکی سید یا اول جو کس
 و ما عفل اولدنا سکا فو یوز
 ایو بیسه یا و ز ار کس ای
 بر او غلا نله لاغ ارب کلک
 عیسا و کادر و خا خزر ک
 اول ایشیدو ایله و زری جو اب
 خرام اولدی لاغ و غیبت خلال
 یکی اندن که اشدا اولک یوز کس
 که او نهما یہ سن کوز یک یوز
 او مان آخر اندن که خاطر در او
 این شو کول اندن انا سن
 که کند یاره اولکن ز کس ایس

یوز سوزده اور ما قلیخ دریم یوز
 زهی خوشی را زون سفین
 شکدا فو در کوز بلا ضلالت
 در ما بلینجا ایش و یعوش
 دلوک و کور او آستاسنده ما
 ایو و یا یوز حقا سن یوز
 یوز ایسه دشمن اولد اول کس
 ایشتم که بر صوف خوش اولدی
 فلان صوطله خون آیه سز لر
 حکایت یوز ندن جو کدی حجاب
 دردی برده بر متن در و تال
 که یوز سوزدن دلک یوز
 سن آرزو جو کول رسه سلا سن
 او مان سن اندن که خاطر در او
 نه کلام که سن بنون اوزا سن
 قضا اهنم اوصول اول کس

نرخش کله بوسو زان کیشدن
آز اول کلسا یک یخوز عوریه
یکل عورت آل ناز بیجک بیجک
بکک یکم ابق بو بنقن طری

صورت اده کیسه کده بیج
چکیده کد ضفان چه کد قوجه سن
بر آغ کده بیجینی دیوه سن
بودنن چون کد نخل کل کل
دکد مائوک لبش طینی سن بیجا

اغول چونک دکاوه اون باشنی
قوما اوردیر اسنده پهنون وقاوه
دولسک کد آزل یر کد آ فلما
که کد عقل فمیلده ابره ایشی
کش قاتلق کور سیدر ضکوج
ضد اکر و زهد نا بیک کل کل

که برلق بکلا نر آینی ایشدن
بری دید اولاسه عورت لوی
که نغوم ایشه کلدا کسک بک
بسنفر یکم یا اوده ساوش وری

سن ای سعواومه اکا طه بیج
اکر طلق بی نر و بیب فوج سن
کوک بکلا کیت جان ویر سن
دکن زینما هم مختل کد کل
اول التین طینه کد زاندر لیا

یا و ارم انه اغول یله ایشنی
که نر لجال ویشتر ویا نر او
ضد اغلکا اکر وری کور مسل
ضکله ا خلا سن اینجک کیت
اغول که اتا دن کد نمانه کویج
سوزشک قور آزی کور ایشکل

بکک غصه کد ز صبر بوخ ابار
چو خا بون اولاطور نینا کد حر
همانن ندر آری شوکنا آلا
چو خوش سوز لوسته و ریا کین
صوری یوز لول و لجه طینی یوز
اچاس کد خلیفلا بال تنوب
ایسکا ارنیک اک کجه اولر
دشک قاضی زنده آنا یکه کمال
سفر شکر بمرام فرور اول راه
زا و مکن اول قایون ای بیلا
بزار اولر عورن کل کیک
قور عوروش اونا و کور فلان
دیجا دار یوزن کورن عورن کل
بزار اکر کور کور کور اولنا
چو ک عورت آل اوز جتی طلیبا
چو زنجار عورت اوند ادر
بکک ایشکل و رش ایشکل یون

کچی چون نیکه اولاطور کلک ر
انوکلا آری ایجن اینه حر
که باری ا لایر کد کلا اولاط
کوز نایه کور کچکم یا خوش چر کین
قور بو اولاطور فین خوش کد و اولر
نین اول کد بیاطور ایشر کا صون
یوز بیسه کد عخت و برخ اولر
بکک کد کم اوز اکر اجه کمال
اکر زشت عور نین اوند اکر
که عورت این جیفه اندن فیلا
و کور اوش اوند اوره عورن کل
اوشکل نینا برنجک بران
اوشکل وری اوشکل اریس کل
چو اوزن جیفه عورت کد نون سن
کهن اولاطور سکین آری چول بیلا
دعقل اولاطور کلا درمن ابار
اکر ایشکل و رش عورت عورن

قبویا که در کله‌ری صورت که صو
که قفص قفص کلا جلق کلا در شا
جله بن جفاسن جکر اولی چون
سویک فلا اغلی بنی ایول
سفلن لره او سهر این خواجی کن
خا کو بر جو عرض که اولوزیان
که از او غلغول خا لاسا خا کان

ترا و غلان اولو بیجه کور کله خضه
سن اول کور در کل نفس ای بشا
بن او غلان کم غلا یوق اولو بن
بشکل بیسن اینچون بوش اولو
الوز کل اننا کسک یوج سن
الرحی غرض اولو یسه رولسن
ایل او غلان ساهنج یوز یقه سن

الکرنا زار دروشن اورده شست
دلک غاشقی کسک دکل در به طاب
کون بولسن قلعون اولو لکرت
نیزون ایره اولدایخ باکی نیکی
که یز باق کبارد و صعب نظر
خا ایره زار روح اولو کسک
قرین ایره سهر بهر ضما جویس
کوستا کله ایره بشتر بهر صمان
بکم ضوب جینوکل یوزینه کورده

قلا اوسطت ایره کورده یاقی شست
قلو کا کل اول شهونه قاپو باب
اکر قول سلار کسک قیبت ایت
کسک طور غن اسر رسا سبکی
سبنا زوب او غلی بنی دیک کله
بکا ضو که قلعونه یوق لسه
کورد یو که قوما صه یو ایلی
طیجی نول او کوزی کله کمان
محقق ذوا نول در زنده کورد

ایو یاوز ا کلا سون فر خوبی
چه که اولدایق اور غلی بنی سهره کسک
کون اولو کله کسک اولدن کله
غز بیغه صالوب اراتار مارت
خول صونه ایرق الیف ایلی
اولو کور میس جور لکورد بول
ورین کسک نول او خا بهنج
سها ایرخ اولو ایره یوز
کوخظیرن کوزن قران ایزدی
که قار کله آرضینی سسه
اکه سینه ری یوقل اندن آلاب
اول اغلان که قوما سهره قاف

کله جک کن کردی کور خوبی
کون سلده کل بلا دست ریخ
دیجا بو بیلیغ کا ای دره
نیلدسن این کور ووز کار
چو بر بیسه سله خوش اولدایق
صرا و غلان که استا خور ووز اول
ایودرت که یافولدا سنج
اغول قهر کنی بهنج کسک هنوز
نرخس اولو اغلان اولوزدی
خون اولو جیندی ای سسه
اغول خوب لقا اولده اولدایق
اگسهرن او کورن قرا و لسن کله

اول و زین کسک سار کسک عور کلال
که ستر طاکتی اولو ایره بنشلی
سن اول قوسه قورانه اولدایق کور
نیکدر کسک آکر بکله قیار
کون سون کسک سکل اول کل
قور کسک وی بجای سهره قوما کسک عور
سفر خا نون کسک لفسن قیار

کون سون کسک سکل اول کل
قور کسک وی بجای سهره قوما کسک عور
سفر خا نون کسک لفسن قیار

کیندرون اول صحنی کسا
 فخر دیو کی کو کجا کوز کینے
 دمنلو اغوشلو دور اولو
 کوفعون نیکی کو کو کینینو
 پم پم پر پدولن اولو کوی
 اشوره قوم کو کون اکو کوی
 بنو توشلیق اکا کیم خوش
 سعادت خلا ضرین اولو کجا
 کصندی قلدور سلیمو کس
 طبعی اولو ک پدیا کس
 دینی دیاکو ویا کس خور
 بو بیچاره جمع کیند دراره
 فخر کو اصدو کل فر کس
 ککندوزد مال دوی کل
 بنو اسیری اریکار اکا
 تکلف خود اولو کینیل کس
 ککندوزد انون وارضی کس

اگر خلوتی استوب کمپا
 قنار لاد کتا لوسین هر لیس
 کلج نزل اولو کتا کو کیک خلو
 بی کینیشیله چک کر اپین
 چوانغایه بقول ریشب ازی
 اگر به اولو سر چه بن ایلو بل
 کینجا اولون انری و نوش
 و کبر ایله طرک فرج ا جا
 قنیب بو درار آغویک منه
 کوز درسه اوز نغول اشد دست
 انا ضمیب فلک اراده خور
 کحل ازنلار صدمه کوزده
 اگر هینبئی اولو اولو کس
 کرا زینیه در آن کوزن فضول
 و کرجی بی چون بقار اکا
 ککلفوز اولوسا بسر کینے
 دل و لادب ایدله آن جن

نقاب اولو بظوب طلغ بیوز
 کبولنده آی پر زده خوب کتار
 کوار در آنوک بو کصاحب مال
 کقا بو سیا کوز کک عام وضاع
 بیر آیاه خلقک وین بغلن
 فر زهد ایلاز اولو کوش
 قوطعی کینل یوا یا سعاد
 قیدر آیاه خلق اولو کیا صلا
 نیر وای حق در ک غوغای خلق
 کرا اول فرم یا کدر کویله
 بری فریو بیرو فرزند خلو
 بری منصف او تار و کس کل
 بریکه ندر جام کینی غای
 بولورن شاعر تار کینین
 دلون قوم خلق بیغاسری
 اشد کک کس نله ریو جوی

کتا بده سر سطر اول بیکه
 هر زنده شول رساله بینی وار
 شتاده کو کطلده قاللا مال
 جهانن جریانا شو بولدی خلوص
 برار دینلو کک یون بغلن
 برجا انور انکار بوش
 جاب خالقا بغاب و دردی سوز
 شلین جوق تکیر راجی اولو
 یوز صابجی خلقه بلایه حق
 نیا شوری بیکه شندی
 اکی کینس بر نوز اولو اولو
 بری دوز او کت بیس منل
 فر کو کفده فلان کینین های
 کین انان کور کور کیدین
 سار وین اولو کک کس بری
 شرفقا کور ایلی سنل بوز

اولا در این سفر دلت که نهاده صفا
 ذرا وید که در کار کل که در سله
 همین طاعت و شکی این چنین کرد
 که در تار و خراطی نع اینها بود
 این حرف کم بس در شکر اینها
 چه جملیون اینها این بدین
 چون کند و اکتف استناد و همین
 که در تیر و شکر دو توفیق و خدای
 طعم تا که طورا اجم کند
 کتا تا اگر با طعم بود شمش
 بر این بول ایچون جیب و نیدر
 اونی به لور تا عیب اینها ندر
 تمام فیضیله ی اولی که بیع
 کینا از وطن اینها کینا
 چه بر سهو که در چه جیسر که اوش
 حب جیسر و اکل فلیق کزان
 که از آن طرف آکلدی و خوبی زشت

سن از پستل اتمه اکا صفا
 کل و دیکن اولی کینا بی بی
 یوز خلق اولانی که طعنا دور
 صفای در فکده ای صوف در
 طریق کینه کم خور تیلو بیستن
 بخون جملویا اودون حد این
 بر آنکه که صد کس یا بو شستن
 یوز این یوز در فوغل کند و ز کز
 که از خلاص کتا رون بار با
 چه بین طاصری زهله در شمش
 ایواشته کینا بی بی چور این در
 کوزن شمش بی کینا بی بی
 آنک اتمه بر عیب کینا بی بی
 بیوزن سهو نوک چون سهو در ایشدر
 شمش اولو یوسه یوز کده خوش
 همین عفت اولی بود و ندر
 جلیب خلق ایچون ایله خوری بر شست

کینا سیدان خوش کینا و کسره
 که در ز غم و غم مین کینا ندر
 شمش اولی اکا دریا مال
 ندر اولو صفا کینا اشدا بو آلا
 که آید در اکل ندر ایش کینا
 دورب نیشدر ندر ایش کینا
 که به همین برده ایچنه بر
 اکتف یک کور بیچنا بدین خوش
 یوز که کجکی چون ادم کینا
 دل و دینیلر بلو بلکک ای
 آنک ای غیر شمش اولو صفا
 کینا صفا اید و غدا در اولو
 اولو خلق نیشدر اکا بیلا
 که به سید الی بی بی
 اولو در شمش کینا بی بی
 یوز لور کور تا به اکتف صفا
 که بر کون باغ شمش کینا

کینا که او بی نیشدر
 جانندن آرا شمش بی بی
 که بر کینا ندر بی بی
 که عودت نیشدر چقا ندر
 سفر ایله نوک هم بیارا ندر
 که اوخت اکا ندر ایله ندر
 اونی کور کینا اولی ایله ندر
 فکر اولو ندر ایله ندر
 خفا جیب کینا اولی ندر
 نغمی بی کینا ندر
 که کینا ندر کور کینا
 ندر که کینا که ویرتا کینا
 کینا که او کینا دیر تا ندر
 که اتمه بی بی ندر
 کینا خلق ندر چه ندر
 قیامت کینا او کینا ندر
 کینا که در فضل اولو ندر

که بر همه سنجیدین ز درین
 ال این برین بهر سندان پیر
 سن اوش قدرب کش طرکین راه
 صندکین آلت کن دکنه ایو
 پاش اندر کشک اولاسکا دنگل
 سن آدنده آری کرک سیر نول
 کوکا فر بوی طفر در کدندی
 سنو دلدن که نیست کلکدی
 بدالدیون فود بهتان اجون
 دکل دوست عیب کلا دور
 بسرا بکده فیدل در ایغرا
 آخندن اکوش طله خردک
 سیری اولان بیل نیشا زده
 زرد از خاک و سیرک نوازش کشک
 خماری که سیر اوله اغیاره تاش
 قرین بلسر و بوخه ایغرا زلا
 دیما زدن انعامتک شکر ن اولن

الی بز لومده که قوش و حق
 بشکده آکو حفظ و عقل و قیصر
 بیام بزین دوشیف اوله نرو
 جودار بیجا باهن ایله فیضو
 بنول بیک چون اوله سیر در لکل
 نه و آد خوش زلزله بیما صور نول
 کرک طفر بول بوق که دوس طفر بوی
 ول آغونجون اوله یک ایوه شکر
 طرخ اوله بون دل قرآن اجون
 کوش کوش نفا شکر ضیفن کوره
 آبو کون آکوش کنجون طلسر
 آردون و در بال فشدرن شکر
 قوشل دوزن اوکین آلد زده
 دکنن کل و تادن و در دوشک
 سکا زرد قدرت ال کوز قاش
 زهی بازشاه کور که اول نازلا
 بیزاک طلوتان کوزوم اوله یوش

اجن فسق و کف بی و نایب بر ق
 زشکرم اوله اکالانین بکنم
 نفاشکرا ارا صر فیجورن برلم
 اوی بیله و صف اکلیا نایب
 سکا و در نعت که سابعیش بوق
 بهشت باغک در سیر زارایغ
 همیشه انول بزم اول و بیزه بول
 کو بول که سیر در سیرا کل رخ
 قنین ایجول مدینه آدره قور
 سکلن قوشا یوغدی طاقشک
 بکون اوله کل اوش بیچاره اولو
 کورنا بخدمت اوله فالایم برین
 نهومی بی بوی نفاست کوره
 کورنی معان بغلو اوله کورن
 ذنب در کس ایغدی کیم بوغن
 که ارفک بکوشی دکل بیور

خوش اوله قوشی کوزو نایب
 دم اویزیم تم شکر بن ای جمع
 عطا ز بو کورده صبر بر قلم
 کول خوشی وار که احسان
 آنا کول بلدن فیا لجه جون
 انول یا نه کم بوق در ادیغ
 برلی کنگک آغ که جان بد اول
 بیزکه اطرو وار ایچکرایه
 ایغ اوغلان نایب نایب کور
 شکله آدی بوی سکل حاله کل
 شکر یک ایک سکلن اوله
 برین بکنده سم ایلا اولایم کن
 کوزی بغلو کیشی جو صلا کور
 ایچدر کوزل شکرن بکوزنل
 بق اول بر شکلا که بوغن بق
 سکا بجه در سائل و رضیور

خلق در برترها موی بیبر خام
 بین اغلغلین سوره بیل خلیق
 قبا آن بسفل سینه ایند ایشان
 قبا لفره اکل در بر حقایق
 صوب نشدن آنه قوغل الدل اینک
 که بنیاسه سیم از ره کول وین
 نقر جانوبین کچر کن مویس
 کلا طیر اغوش باسب کجا
 کلا اوینو باو قلیق این
 بنتر ازوم برین قوکل اینک
 ایش امدن کجه اوش روزگار
 کچس بیس رخ م کلف بلوسیز
 بونی داخ بلماز کف کچر م
 ارشش در رشتن کتاربان
 ارشایش کچه بوکولر کین
 دهل جلد زحیف زشتوار
 کلا طیرغ اولیش اولاد زشت

دکل طاک خزانده اعلان نام
 بکا طفل بیک برآر اغلغل
 آخذ بخه خارا اسقال کیمت
 کتکدا اوردوکا ال امین
 چوردوران کچر فرقه بندری بشول
 بخایون سنده زآر اجهه لوف
 کچلدا از آریسه صده بر نفیش
 دینی کلمش کیشلاری بخا
 درینجا که کچدی کینکف کینا
 جلدوم بیک کیمت باجون اکل
 ز خوش رید اول بر علم ای بار
 درینجا که کچدی بو غری سندن
 کچون کچدی و بیمه کن هیچ غم
 جلب در دوا دینکن صا دیوان
 سن اوش ایفودن دقتن خلورن
 الار اوصلور کتم ال اوشتورن
 بخا بنور مدرار ارده بهشت

که کل کینکف بخادن برین
 جویده آن کل اولاطب ارستول
 بزنی سن که آه الویش بسوار
 اوش امیدی که بلشون بولدم
 که صکول بر قدر کجا سیری
 که غم زینول طکی از اوش
 طوغوغری غم آره قیل اولد ارق
 یز آریکف رخ صلیم درکا
 تنم اری زینش بزدکنون
 سنکل اوش کویاری دروز بیکله
 قبا طوغوغری بولینجا طیار
 کینکف مینک ز شمه ایدق یوزی
 قورم باغ بیل و کولم اکیار
 طغان کینکف بولینجی بوشک
 بر اتمه که زریک کتله ارم
 کناشم ایخا غم زیدی نیکی
 کلمه الیک صلیق الیک

کینکف کچون طغان یوز اوردن
 زرافلکف و آرم قوکل
 اشکلون قبا جنی اندانه وار
 بن اول کولول قدرین بلم
 قضا و ز کادم بلیسین صیدی
 نشا طم جن اندان بروکله اوش
 برتر کینکف اولد اوش
 صبا بیل چون باغ اجهه آسا
 نه خندا سزول اولد نوبت بول
 بنم ز آخلم بکلور مکه
 ز اشک کینه اورد طوغوغری
 ز خوش از ره قوفا قبا یوزی
 بنم نید قوکل قبا زینه باز
 از ره طوغوغری اولد اوش
 قضا بیل چون کتله لاف کدم
 ضرور کچدم اولدی کچا کچدی
 کلک کینکف زوین کینکف کله

کوسن رود اولاد کین و عورت قبول
در طاعت نما و کرمز الماری
کینه ای عود ندان الوجه از
که دعوی طفتنر نجالت اول
نواد اولاد عود ندان اولاد خان
که بیع کلها اشش بولردن اول
که ابلهسی صانویس طغرو اولاد

آنی رشنا و در کم بخشیا
کرن کوینه کوینه و علم بیروی
بود سخن الذن فیها بدوم
شوکم دشمنک اول کو کین فیله
بیلده جاهل بی اول اول
شفا عتی و ت هکتار سیک کل
خوردن آن این اول کو کین
چو که کین این بی بی بی بی
دشا طوره وار بیکر کین اول

کین اند آ اولاد کین ای فضول
چو عذر اولاد عورتلدن کین حاکم
سن اولش عذر کین اولاد کین
نوریدی اولاد کین اولاد کین
شکل بر بوی کین اولاد کین
دیشیم ابلهسی کو کین کین
یوز نغمزدن دکا ورم هکله

کک شاه قاضی بر کین
الیده کین اولاد کین
که کین کین کین کین
دلور کین کین کین کین
روا کین کین کین کین
یسو آنا انها و ضلع ایلکل
کیم ایر کین و آنا کین
ضی و کین کین کین کین
چو کین کین کین کین

که دوران کین هم تو با آ کین
در کین که بیع یوغدی آ کین
کو ایلایه صدفه نوری کین
سنا غرر کین کین کین
الکدن جعفر کین اولاد کین
کو جانولی کین دور آ کین
کو و اولاد کین کین کین
سوال او کین کین کین
درب آ کین کین کین
ایو اولاد کین کین کین
انورا نمود و کین کین
که اول کین کین کین
کین کین کین کین کین
کین کین کین کین کین
کین کین کین کین کین
کین کین کین کین کین
کین کین کین کین کین
کین کین کین کین کین

کین آ کین کین کین کین
خوردن کین کین کین کین
اسا ایلایه صدفه نوری کین
سنا غرر کین کین کین
الکدن جعفر کین اولاد کین
کو جانولی کین دور آ کین
کو و اولاد کین کین کین
سوال او کین کین کین
درب آ کین کین کین
ایو اولاد کین کین کین
انورا نمود و کین کین
که اول کین کین کین
کین کین کین کین کین
کین کین کین کین کین
کین کین کین کین کین
کین کین کین کین کین
کین کین کین کین کین

